

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kavalířská cesta Leopolda Karla Viktorína
z Windischgrätzu v letech 1737 - 1738

Vedoucí práce: PhDr. Rostislav Smíšek, PhD.

Autor práce: Bc. Monika Bundová

Studijní obor: His(n)

2. ročník

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Plasy, 27. července 2015

.....

Bc. Monika Bundová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Rostislavu Smíškovi, Ph.D., za odborné vedení mé práce, připomínky, cenné rady a trpělivost. Mé díky patří také pracovníkům SOA Plzeň, pobočky v Klášteře u Nepomuku, kteří mi umožnili studium pramenů. Za vstřícnost a cenné rady vděčím také zaměstnancům NKP Klášter Plasy a Klášter Kladruby. Poděkovat bych však chtěla především své rodině a přátelům, kteří mě podporovali během celého studia.

Anotace

Předkládaná práce pojednává o kavalírské cestě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu, na kterou pohlíží optiku dějin každodennosti. Šlechticova cesta za poznáním zahrnovala období od 5. srpna 1737 do 20. října 1738. V první části práce bude představena osobnost Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu v kontextu k dějinám rodu Windischgrätzů v 17. a 18. století. Další část práce přiblíží každodennost tohoto šlechtice na cestách a jednotlivé aspekty cestování. Nejprve se bude věnovat finančnímu zajištění cesty a následně způsobům přepravy. Zodpovězeny budou také otázky, kde se šlechtic stravoval, ubytoval a která místa během cesty navštívil. Práce se rovněž zmíní o nepříjemnostech a nebezpečích, jež na šlechtice čekaly v cizích zemích. Konečně se pak ještě zaměří na jeho vnímání okolní krajiny.

Annotation

Traveling from one place to another was part of Leopold Karel Viktorin from Windischgrätz's Grand tour. He spent on that journey one year and two months. Aristocrat had to move to target towns across central, west and south Europe. He was using mainly overland, fluvial and naval means of transport. Windischgrätz was traveling only during the day, when he looked for accommodation rather inside town walls during the night. He met a lot of troubles, found himself in danger situations and reached great new experience also about foreign places. He observed landscape and nature and its changes during his Grand tour. It's possible to restore itinerary of the whole journey because of his regular notes about visited places.

Obsah

1	Úvod.....	7
1.1	Prameny, literatura, metodologie	9
2	Šlechtický rod Windischgrätzů	15
2.1	Barokní šlechtic Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu	20
3	Kavalířská cesta	25
3.1	Přípravy na kavalířskou cestu	27
3.1.1	Doprovod	28
3.1.2	Finanční zajištění cesty	34
3.2	Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu na cestách	40
3.2.1	Cestování a dopravní prostředky	44
3.2.2	Nebezpečí na cestách	53
3.2.3	Ubytování, nocleh, strava	58
3.2.4	Vnímání času	64
3.2.5	Vnímání okolního světa „ <i>Der weg ist fast allzeit neben den meer</i> “	67
4	Závěr	77
5	Použitá literatura a prameny	80
6	Přílohy.....	91

1 Úvod

V období raného novověku hrálo vzdělání a výchova urozených jedinců zásadní roli v konstrukci jejich stavovské identity. Potomci šlechtických rodů si prostřednictvím výchovy a vzdělání osvojovali způsob chování a normy platné pro jejich společenské postavení. Nobilita se tak vymezovala vůči jiným sociálním skupinám tehdejší společnosti.¹ Vzdělání také rozhodovalo o šlechticově další životní kariéře. V pobělohorském období se urození jedinci připravovali na dvorský život a službu panovníkovi již od dětství.² Následně záleželo na tom, zda měl mladík nastoupit dvorskou, vojenskou, diplomatickou či církevní kariéru. Podle toho se postupně profilovala náplň jeho vzdělání.³ V průběhu raného novověku se také začaly zpříšňovat požadavky na potřebné znalosti k výkonu jednotlivých činností v rámci zmíněných kariérních modelů. U těch, kteří se chtěli uplatnit v úřednickém aparátu císařského dvora a nastoupit dvorskou či diplomatickou kariéru, se začaly vyžadovat znalosti všeobecného charakteru z oblasti státovědy, práva, historie, geografie, cizích jazyků, matematiky, fortifikační nauky.⁴

Šlechtické vzdělávání zakončovala cesta urozeného mladíka po cizích zemích. Zvyk vysílat potomky na zkušenou se ustálil v 16. století.⁵ Tento způsob cestování se v odborné literatuře a pramenech vyskytuje pod pojmem kavalírská cesta (Kavalierstour, Grandtour, Bildungsreise). Prosadila se jako specifický typ cestování zejména mezi urozenou vrstvou raně novověké společnosti.⁶ Podoba a délka této cesty

¹ Zdeněk HOJDA, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa, Praha 1986, s. 216 - 217; Jiří KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013, s. 7.

² Zejména potomci šlechtických rodů, které měli již tradiční zastoupení například v nejvyšších dvorských úřadech císařského dvora. K tomu srov. Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009, s. 118 - 119.

³ Ke šlechtické výchově a následným kariérám Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500 – 1700)*, Praha 2004, s. 275 – 522.

⁴ Milena HAJNÁ – Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ – Alexandra TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014, s. 26 a 28.

⁵ P. MAŤA, *Svět*, s. 309; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 143 – 145. K tématu kavalírských cest např. Antje STANNEK, *Telemachs Brüder. Die höfische Bildungsreise des 17. Jahrhunderts*, Frankfurt–New York 2001; Mathis LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour. Adelige Erziehungsreisen im 17. und 18. Jahrhundert*, Köln – Weimar – Wien 2004; Ivo CERMAN, *Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert*, in: Martin Scheutz – Wolfgang Schmale – Dana Štefanová (edd.), *Orte des Wissens*, Wien 2004, s. 48 – 78. Nověji pak J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*.

⁶ Postupem času se model kavalírských cest rozšiřoval i do nižších vrstev, například do vrstvy nižšího úřednictva. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 28.

se pak v průběhu raného novověku proměňovala.⁷ Konkrétní rysy kavalírské cesty ovlivňovala především rodina mladého šlechtice.⁸ Kavalíři mohli sbírat zkušenosti na nejrůznějších evropských knížecích dvorech a navštěvovat kvalitní zahraniční univerzity. Jedním ze základních cílů v rámci této aktivity se stala všestranná socializace urozeného jedince.⁹ Zároveň se jednalo o významný mezník v životě mladého šlechtice, přechod od mládí k dospělosti.¹⁰ Náplň kavalírské cesty se odvíjela právě od budoucího kariérního uplatnění šlechtice v raně novověké společnosti. Jiné cíle sledoval mladík, který měl nastoupit církevní kariéru a jiné vyhledával budoucí diplomat či politik, u nějž se předpokládalo, že se seznámí s mezinárodními poměry, pozná politické uspořádání různých evropských zemí a v ideálním případě si začne vytvářet kontakty a síť vztahů se zahraničními šlechtici.¹¹

U členů rodin, které se po několik generací pohybovaly u císařského dvora, se automaticky předpokládalo, že po absolvování vzdělávací cesty po evropských zemích, zaujmou kavalíři svou předem určenou dráhu u císařského dvora. Takový příklad lze vysledovat také u členů šlechtického rodu Windischgrätzů. Předkládaná diplomová práce si klade za cíl přiblížit každodenní život jednoho z nich – Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu – v průběhu jeho kavalírské cesty po zemích západní a jižní Evropy, kterou absolvoval v letech 1737 až 1738. Zároveň se pokusí zhodnotit šlechticovu cestu za vzděláním v souvislosti s jeho následnou dvorskou kariérou.¹² V první části diplomové práce se autorka pokusí zasadit osobnost zmiňovaného šlechtice do kontextu historického vývoje rodu Windischgrätzů v 17. a 18. století.

⁷ Rozšíření kavalírských cest a jejich vrcholná éra pak podle Zdeňka Hojdy probíhala až do roku 1740, kdy kavalírské cesty pomalu doznávaly. K tomu Z. HOJDA, „*Kavalírské cesty*“, s. 220. Ivo Cerman pak upřesnil tuto periodizaci a dodal, že pro období let 1620 – 1720 byla charakteristická „konfesionalizovaná“ kavalírská cesta, kdy šlechtic jezdil na místa, která mu umožňovala studovat v souladu s jeho vírou. Oproti tomu se v období let 1720 – 1760 výrazně měnila podoba a náplň těchto cest. Šlechtici již navštěvovali univerzity bez rozdílu tamní konfese. Větší důraz se kladl na dlouhodobé a kvalitní studium na některé z vyhlášených univerzit. Samotné cestování po zemích se zařazovalo až na závěr studia a tvořilo již méně významnou část kavalírské cesty. Podle této periodizace pak následovalo období let 1760 – 1792, kdy cestovatelé jezdili již jen s cílem poznávat cizí kultury a přírodní krásy. Závěrečnou fázi kavalírských cest datuje Ivo Cerman obdobím let 1792 až 1815, kdy došlo ke vzniku „romantické vzdělávací cesty“, kdy cestovatelé mířili zejména do Anglie a zajímali se převážně o dějiny a památky doby středověku. K tomu I. CERMÁN, *Bildungsziele*, s. 76 – 78. O proměně významu kavalírských cest v očích Dietrichsteinů v 17. a 18. století TÝŽ, *Zrození osvícenského kavalíra. Vzdělání a cestování Jana Karla z Dietrichsteina*, ČNM 174, 2004, č. 3 – 4, s. 157 – 189.

⁸ M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 24 – 53; M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra*, s. 353.

⁹ Z. HOJDA, „*Kavalírské cesty*“, s. 220.

¹⁰ P. MAŤA, *Svět*, s. 317; J. KUBEŠ, *Náročně dospívání*, s. 235; M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 26 – 27.

¹¹ Tamtéž, s. 26 – 28.

¹² Deník Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu je uložen ve Státním oblastním archivu (dále jen SOA) Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, Rodinný archiv (dále jen RA) Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

Zvýšenou pozornost bude věnovat zejména sledování rodové tradice projevující se v politické kariéře jednotlivých členů rodu a zároveň předků Leopolda Karla Viktorína. V návaznosti na to se pak pokusí o částečnou rekonstrukci životních osudů tohoto urozeného jedince, zejména procesu jeho výchovy a vzdělávání. Stranou zájmu nezůstane ani následný rodinný život mladého šlechtice a jeho politická kariéra.

Hlavní část předkládané práce se zaměří na kavalírskou cestu Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Autorka se nejprve bude věnovat přípravám, které zahrnovaly výběr vhodného doprovodu, finanční zajištění mladého šlechtice na cestách a v neposlední řadě také organizaci samotného průběhu cesty. Následně bude představena částečná rekonstrukce jednotlivých aspektů každodenního života Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu na kavalírské cestě. Autorka svou pozornost upře především k samotnému cestování šlechtice a událostem, které jej provázely. Přiblíží způsob dopravy a ubytování, zhodnotí nebezpečí a komplikace, jež se během cesty objevily. Stranou pozornosti nezůstane ani vnímání času a okolního prostoru v očích mladíka, přičemž autorka zohlední také jeho hodnocení „cizího“.

1.1 Prameny, literatura, metodologie

Heuristický půdorys práce vychází z pramenů dochovaných v Rodinném archivu Windischgrätzů, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Plzni, pobočce Klášter u Nepomuku. I přes to, že je tento fond zpracovaný, v samotném inventáři se nachází množství nepřesností a omylů, jež se týkají osoby Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu a jeho otce Leopolda Jana Viktorína. To přinášelo problémy při hledání vhodných pramenů pro předkládanou práci.¹³ V některých případech dokonce došlo k úplné záměně těchto dvou šlechticů. Příčinu zmiňovaných problémů lze hledat u nich samotných. Oba se podepisovali a byli oslovováni pouze jmény „Leopold Viktorín z Windischgrätzu“.¹⁴ Navíc zemřeli ve stejném roce – 1746, což jejich identifikaci ještě ztížilo.¹⁵ Autorka si tak musela často pomoci sekundárními informacemi v pramenech,

¹³ Inventář zahrnuje čtyři svazky. První z nich je věnován dějinám rodu a jednotlivým jeho členům. Ve zbývajících svazcích se nachází samotný inventární seznam archiválií. Gustav HOFFMANN, *Rodinný archiv Windischgrätz 1226–1945 I–IV*, Klatovy, 1975.

¹⁴ Například ve smlouvě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu a Marie Dominiky z Martinic, která byla podepsána 5. března 1736, se oba zmiňovaní šlechtici podepsali shodně - „*Leopold Victorin graff von Windischgrätz*“. Státní oblastní archiv Plzeň (dále jen SOA), pobočka *Klášter u Nepomuku*, Rodinný archiv Windischgrätzů (dále jen RA Windischgrätzů), inv. č. 763.

¹⁵ Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu zemřel února 1746 a jeho otec Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu jej následoval v prosinci téhož roku. K tomu například C. von WURZBACH, *Biographisches Lexicon LVII*, s. 52.

například titulaturou¹⁶ nebo porovnáním se známými životními událostmi obou šlechticů.¹⁷ Nakonec se jí podařilo vyhledat prameny, které se skutečně týkají Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu a alespoň torzovitě mapují jeho život.¹⁸ Jedná se o nesmírně zajímavý soubor pramenů, po jehož prostudování lze získat určitou představu například o vzdělání a výchově mladého šlechtice a jeho rodinné situaci.

Stěžejní pro předkládanou analýzu se staly archiválie, jež se dotýkají kavalírské cesty hraběte Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Zejména se jedná o jeho cestovní deník.¹⁹ V něm šlechtic zachytil své putování od 5. srpna 1737, kdy opustil Vídeň, do okamžiku svého návratu k rodině na panství Trautmansdorff 20. října 1738. Do deníku si psal převážně německy, avšak silný vliv okolního prostředí lze vypožorovat v občasném výskytu francouzských a italských slov či úsloví. Záznamy si vedl po dnech, avšak s jistou nepravidelností. Při dlouhodobějším pobytu v některé metropoli zápisky ztrácely na intenzitě a šlechticovy často několikátýdenní zážitky zůstávaly sumarizovány do stručných poznámek. Na základě deníkových zápisků lze však celkem podrobně zrekonstruovat itinerář kavalírské cesty.²⁰ Maldý urozenec na stránkách deníku zaznamenal svou každodennost na cestách, stejně tak nevšední zážitky a události. Deník rovněž přináší cenné informace o společenském postavení urozeného kavalíra na jednotlivých evropských knížecích dvorech, na nichž se zdržoval. Nacházejí se zde rovněž údaje cestopisného charakteru o místech, která navštívil. Rodičům kavalíra sloužil deník ke zpětné kontrole průběhu jeho cesty. Kavalír si zároveň vytvářel prostředek k uchování vzpomínek na důležitý předěl v jeho životě. Cestovní deník se mohl stát součástí rodinné knihovny a jako takový představoval nástroj pro šlechticovu sebe prezentaci.

¹⁶ Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu (1686 – 1746) zastával od roku 1728 hodnost dědičného štolby ve Štýrsku. Roku 1739 mu císař Karel VI. udělil Řád zlatého rouna. Tamtéž, s. 51.

¹⁷ Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu se oženil jen jednou – roku 1714 – s Marií Ernestinou, rozenou ze Strassolda (1693 – 1766), která jej přežila o 20 let. I přes to se však v inventáři Rodinného archivu Windischgrätzů nachází záznam, který odkazuje na smlouvu zmíněného šlechtice s Marií Dominikou z Martinic (z roku 1736). V souvislosti s jeho v té době platným manželstvím se tato smlouva jeví jako velmi nepravděpodobná. Po bližším prozkoumání vyšlo najevo, že se jednalo o zasnuby jeho syna Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu s mladou hraběnkou z Martinic. Více o tom níže, v kapitole o životě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu.

¹⁸ Seznam dostupných pramenů k osobnosti Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu dochovaných v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů je součástí přílohy této práce.

¹⁹ Cestovní deník Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z kavalírské cesty 1737 - 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 - 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁰ Srov. *Itinerář kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu*, který je součástí přílohy tohoto pojednání.

Podobu kavalírské cesty rovněž přibližuje otcovská instrukce.²¹ Tento svěbytný pramen sepsal Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu 27. července 1737. Jedná se o desetistránkový text psaný německy. Otec rozčlenil instrukci do devíti bodů, jejichž prostřednictvím stanovil závaznou normu pro svého syna i jeho doprovod. Vymezil zde vzájemný vztah mezi synem a hofmistrem, stejně jako mezi hofmistrem a ostatními členy doprovodu. Dále upřesnil finanční stránku kavalírské cesty, stanovil doporučený itinerář, kterým se měli cestovatelé řídit. V textu kladl důraz také na synovu povinnost psát oběma rodičům dopisy z cest. Stejně tak měl hofmistr prostřednictvím korespondence otce pravidelně informovat o veškerém dění. Lze předpokládat, že k této komunikaci došlo, avšak dopisy se bohužel v rodinném archivu Windischgrätzů nedochovaly. Celistvější pohled na kavalírskou cestu Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu tak doplňuje jen smlouva mezi hofmistrem mladého pána – baronem Jakubem Josefem Huberem, svobodným pánem z Mauern – a Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu. Rovněž se částečně dochovaly cestovní účty, které zahrnují období od 21. listopadu 1737 do 22. ledna 1738.²² Finanční zabezpečení cesty pak přibližuje několik stvrzenek, které naznačují, že si cestovatelé vybírali peníze v některých evropských bankovních domech.²³

V případě poznání životních osudů Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu předkládaná analýza vychází zejména z dostupných pramenů, které se k této historické osobnosti dochovaly.²⁴ V českém prostředí se jeho jméno zmiňovalo jen v souvislosti s obecnými dějinami rodu Windischgrätzů. V takovém případě mu autoři pojednání nevěnovali přílišnou pozornost a zpravidla se omezili na několik řádek. Za zmínku stojí zejména práce Gustava Hofmanna, který zpracoval celý rodinný archiv Windischgrätzů a vydal několik dílčích analytických studií k tomuto tématu.²⁵ Ani v zahraničí není

²¹ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny 1736. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. K tomu M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 39 - 53. Tomáš FOLTÝN, *Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalírských cest (1640 – 1740)*, in: Milan Svoboda (ed.), *Historie 2005. Celostátní studentská konference. Liberec 8. – 9. prosince 2005, Liberec, 2006*, s. 74 – 116.

²² Účetní záznamy z cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²³ Tamtéž.

²⁴ Zejména křesní list Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Tamtéž, inv. č. 735, sign. 703. Katalog knihovny kolem roku 1740. Tamtéž, kart. 35 – 36, inv. č. 1336/2, sign. 5. Listina z 1. února 1740, kterou byl Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu jmenován nadpočetným členem dolnorakouského zemského sněmu. Tamtéž, inv. č. 769, sign. 737, L 356. Svatební smlouva mezi Leopoldem Karlem Viktorínem z Windischgrätzu a Marií Dominikou z Martinic z 5. března 1736. Tamtéž, inv. č. 763.

²⁵ G. HOFMANN, *Rodinný archiv*, s. 475 – 476. Zde se nachází asi nejpodrobnější česky psané zpracování životních osudů Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu, které se však nevyhnulo zmíněným nepřesnostem. Jeho životní osud stručně přibližuje také TÝŽ, *Náklady na výchovu mladého*

situace nijak radostnější. Pouze kusé informace o životních osudech Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu poskytuje univerzální lexikon Heinricha Zedlera a životopisná encyklopedie Constantina von Wurzbacha.²⁶ Pravděpodobně nejvýrazněji se o jeho osobnosti zmiňuje Karl Vocelka ve své obsáhlé práci o dějinách rodu Windischgrätzů, která však nikdy nevyšla tiskem.²⁷

V další části práce, jež se zahrnuje zevrubný rozboru kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína Windischgrätzu, autorka vycházela z rozmanité odborné literatury, která se věnuje tématu cestování v období raného novověku a šlechtickým cestám za vzděláním. Za posledních dvacet let lze vysledovat prudký nárůst zájmu českých historiků o toto téma. Jednu z nejzásadnějších studií o českých cestovatelích v renesanční Evropě sepsal Jaroslav Pánek, kde shrnul dosavadní českou i zahraniční literaturu k tomuto tématu.²⁸ Pozornost českých historiků následně vyústila v několik konferencí o dějinách cestování a z nich vzešlých sborníků.²⁹ Vyšlo i množství dílčích studií věnujících se jednotlivým aspektům cestování. Každodenní život na cestách zhodnotili Milan Hlavačka³⁰ a Josef Petrů.³¹ Finanční stránce cestování se věnoval již v šedesátých letech 20. století Vladimír Volán a nověji Petr Vorel.³² Samotným fenoménem kavalírských cest se v českém prostředí zabývalo a zabývá hned několik historiků.³³ Pro období odpovídající ukotvení předkládané analýzy – konec 17. a první

šlechtice v polovině 18. století. Pohled do sirotčích účtů Josefa Mikuláše z Windischgrätzu z let 1747 – 1766, Západočeský sborník historický 5, 1999, s. 127 – 145.

²⁶ Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste LVII*, Halle-Leipzig 1751, s. 729; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexicon LVII*, s. 52.

²⁷ Karl VOCELKA, *Familiengeschichte des Hauses Windisch-Graetz im 17. und 18. Jahrhundert*, b. m. 1984, s. 2. Autorka vyjadřuje upřímné poděkování doc. Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.D., za poskytnutí kopie tohoto rukopisu.

²⁸ Jaroslav PÁNEK, *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě. Cestování jako činitel kulturní a politické integrace*, ČČH 88, 1990, s. 661-682.

²⁹ Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTOVÁ (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997; J. KUBEŠ (ed.), *Šlechtic na cestách v 16. - 18. století*, Pardubice 2007.

³⁰ Milan HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníků*, Praha, 1996.

³¹ Josef PETRŮ, *Dějiny hmotné kultury II/2*, Praha 1997.

³² Vladimír VOLÁN, *Náklady na zahraniční studie p. Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, Vlastivědný věstník moravský 17, 1965, č. 2, s. 33 – 37; Petr VOREL, *Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století*, ČČH 96, 1998, s. 754 – 778.

³³ Například práce Z. HOJDA, „Kavalírské cesty“; Martin HOLÝ, *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století*, Folia historica bohemia 21, 2005, s. 111-210; T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce; Týž, Druhá kavalírská cesta a zejména římský pobyt Ferdinanda Augusta z Lobkovic (1675 – 1676)*, in: J. Kubeš (ed.), *Šlechtic na cestách*, s. 99 – 127; M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620)*, Praha 2010; Václav BOK – Anna KUBÍKOVÁ (edd.), *Bericht über die Reise Johann Christians und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660 – 1663*, České Budějovice 2012.

polovina 18. století – lze z posledních lez jmenovat práce Ivo Cermana³⁴ a Jiřího Kubeše.³⁵ Nejnovější zpracování tohoto tématu přinesl autorský kolektiv kolem Zdeňka Hojdy a Evy Chodějovské, kteří vydali dvousvazkové dílo o kavalířské cestě Heřmana Jakuba Černína z Chudenic.³⁶ Podnětné jsou ovšem také práce zahraničních historiků, věnující se tématu *Bildungsreise*, či *Kavalierstour* říšské a rakouské šlechty. Za všechny se zde sluší jmenovat alespoň monografickou práci Mathise Leibetsedera, který se věnoval kavalířským cestám v 17. a 18. století.³⁷ Rozhodující význam má také práce Antje Stannekové, která pojednává o šlechtických cestách za vzděláním v 17. století.³⁸

Jak vyplývá z předchozího výkladu, předkládaná analýza pracuje převážně s prameny osobní povahy. Ty umožňují nahlížet na téma kavalířské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu optikou dějin každodennosti. K čemuž využívá historicko-antropologická východiska.³⁹ Metodologický přístup založený na historické antropologii si získal své příznivce z řad historiků po celém světě již v posledním desetiletí minulého století.⁴⁰ Kořeny této metodologie však lze sledovat už od poloviny 20. století. Tehdy se historická věda vypořádávala s fenoménem sociálních dějin. Zároveň se potýkala s kontrastem tohoto přístupu s dějinami kolektivních mentalit, jež prosazovala škola *Annales*.⁴¹ V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. věku se prosazovaly dějiny každodenní kultury, které doprovázelo bádání o lidové kultuře.⁴² Tyto směry vedly postupně antropologizaci dějin, kdy se do popředí badatelského zájmu dostával „obyčejný člověk“. Samotná institucionalizace historické antropologie začala již v osmdesátých letech 20. století. K jejímu osamostatnění jako metodologického přístupu došlo v devadesátých letech Významným mezníkem se v

³⁴ I. CERMANA, *Vzdělání a socializace kancléře Rudolfa Chotka*, Český časopis historický 101, 2003, s. 818-853. I. CERMAN, *Bildungsziele – Reiseziele*.

³⁵ J. KUBEŠ, *Rudolf Josef Colloredo z Wallsee a jeho studium v Salcburku v letech 1723 – 1725*, in: TÝŽ (ed.), *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století*, Pardubice 2007, 163 – 192. TÝŽ, *Náročné dospívání*.

³⁶ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*.

³⁷ M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*.

³⁸ Antje STANNEK, *Telemachs Brüder. Die höfische Bildungsreise des 17. Jahrhunderts*, Frankfurt – New York 2001. krátit, již jste citovala

³⁹ Srov. George IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*, Praha 2002 (= Dějiny a současnost 16), s. 96 – 99.

⁴⁰ Vývoj historické antropologie mapuje Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002. Srov. G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*; Gert DRESSEL, *Wissenschaftspraxis-Biographien-Generationen. Ein paar Facetten einer Reflexiven Historischen Anthropologie*, in: Václav Bůžek – Dana Štefanová (edd.), *Menschen – Handlungen – Strukturen. Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*, České Budějovice 2001 (= Opera historica 9), s. 27 – 69.

⁴¹ O vývoji historické antropologie v souvislosti se staršími metodami a přístupy G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století*.

⁴² R. van DÜLMEN, *Historická antropologie*, s. 26 – 30.

tomto ohledu stalo roku 1993 založení časopisu *Historische Anthropologie. Kultur – Gesellschaft – Alltag*. Průkopníky konceptu historické antropologie se stali němečtí historikové Richard van Dülmen, Michael Mitterauer, Alf Lüdtke a Hans Medick.⁴³ V rámci tohoto konceptu se do popředí dějepisného bádání staví konkrétní jedinec s ohledem na jeho jednání, pocity a myšlenkový svět – jinými slovy člověk, který utváří dějiny a současně je jimi formován. Historik tak může nahlížet na dějinné procesy optikou samotného aktéra.⁴⁴

Při rekonstrukci kavalírova každodenního života je možné rovněž využít novější přístup, jenž vznikl na počátku nového tisíciletí v Německu. Za jeho průkopnici bývá považována Barbara Stollberg-Rilingerová.⁴⁵ Jedná se o koncept symbolické komunikace, který nabízí nový pohled na „velké“ politické dějiny prostřednictvím gest a symbolů, jež provázely každodenní život celé raně novověké společnosti.⁴⁶ Barbara Stollberg-Rilingerová uvádí, že hierarchicky uspořádaná společnost se vymezuje vůči jednotlivým jejím vrstvám prostřednictvím ceremoniálů charakteristických vždy pro danou vrstvu této společnosti. Jedná se o soubor jednotlivých úkonů, které zahrnovaly řadu symbolických gest a prvků. Soudobý člověk všechny tyto symboly vnímal a rozuměl jim.⁴⁷ Proto se stala symbolika nástrojem veřejné (re)prezentace zejména urozených vrstev společnosti. Autorka předkládané práce využila koncept symbolické komunikace zejména při rekonstrukci té části kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu, kdy se šlechtic prostřednictvím rozličných gest a symbolů záměrně sebezprezentoval a současně reprezentoval rod Windischgrätzů.⁴⁸ Šlo například o jeho účast na veřejném dění u jednotlivých evropských dvorů, stejně tak jako o některé momenty při samotném cestování.

⁴³ Tamtéž, s. 34 – 36.

⁴⁴ Tamtéž, s. 11 – 14. Srov. Jan HORSKÝ, *Historická antropologie. Úvahy a poznámky na okraj mezinárodního kursu, konaného v Otzenhausenu ve dnech 27. 2. – 15. 3. 1993*, *Historická demografie* 17, 1993, s. 241 – 270.

⁴⁵ Barbara STOLLBERG-RILLINGER, *Symbolische Kommunikation in der Vermoderne. Begriff – Thesen – Forschungsperspektiven*, *Zeitschrift für historische Forschung* 31, 2004, s. 489-527.

⁴⁶ Jiří HRBEK, *České barokní korunovace*, Praha 2010, s. 62.

⁴⁷ B. STOLLBERG-RILLINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 493.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 491.

2 Šlechtický rod Windischgrätzů

Starobylý šlechtický rod Windischgrätzů pochází ze Štýrska, přičemž první zmínky se o něm objevují již v 11. století.⁴⁹ Ve středověku rostl vliv i prestiž tohoto rodu, jež se v té době také rozdělil na dvě hlavní linie, ruprechtskou a zikmundovskou. V průběhu 16. století se Windischgrätzové již řadili mezi významné dolnorakouské šlechtické rodiny a začali se objevovat ve službách císařů habsburské monarchie. Významnou kariéru na císařském dvoře si vybudovali bratři Erazim (1519-1575) a Pankrác (1525-1591) z Windischgrätzů, kteří pocházeli z ruprechtské větve rodu. Sami založili dvě rodové linie – erazimovskou a pankráckou.⁵⁰ Také se roku 1551 zasloužili o povýšení rodu do stavu říšských hrabat.⁵¹ Titul hraběte se však záhy přestal užívat a snad se na toto privilegium později zcela zapomnělo.⁵² Nejspíše to souviselo s faktem, že v první polovině 17. století procházel rod Windischgrätzů vnitřní krizí, která mohla souvislet s rekatolizačními snahami v rámci podunajské monarchie. Jako protestanti totiž museli někteří členové rodu opustit dědičné rakouské země a uchýlili se na území tolerantnější Římsko-německé říše.⁵³ Tímto "vytržením" z domácího prostředí se zhoršila nejen hospodářská situace rodu, ale upadal také politický a společenský vliv jeho jednotlivých členů.⁵⁴

Situace se změnila po roce 1650, kdy začal o povznesení rodu usilovat ambiciózní představitel erazimovské linie rodu Gottlieb Amadeus z Windischgrätzů (1630 – 1695).⁵⁵ Snažil se dokázat urozenost svého rodu a tím dosáhnout potvrzení výlučného postavení všech jeho členů v rámci šlechtické společnosti raného novověku. K dosažení úspěchu využíval dostupné prostředky – zvětšoval rodový majetek, přel se o dědictví po svých předcích a ucházel se o úřady ve službách císaře Leopolda I.⁵⁶

⁴⁹ G. HOFFMANN, *Rodinný archiv*, s. 441 – 551. K dějinám rodu také J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 719-732; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 1 – 71.

⁵⁰ C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 40-41.

⁵¹ Bratři Pankrác a Erasmus z Windischgrätzů byli roku 1551 povýšeni do říšského panského stavu. K jejich jménu se připojil domicil „zu Waldstein und im Thal“. K tomu C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 40-41.

⁵² Tamtéž, s. 40. Srov. K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 2; G. HOFFMANN, *Rodinný archiv*, 457.

⁵³ K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 2.

⁵⁴ C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII* s. 46. Srov. G. HOFFMANN, *Rodinný archiv*, s. 459.

⁵⁵ Syn Bartoloměje z Windischgrätzů, narozený 13. března 1630, zemřel 25. prosince 1695. O jeho životě tamtéž, s. 49 – 50; Marianne PELZL, *Gottlieb Windischgrätz*, Wien 1935 (Disertační práce); K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 26 – 177.

⁵⁶ Leopold I. mu udělil listinou z 23. května 1689 dědičný titul nejvyššího zemského štolby ve Štýrsku. Listina je uložena v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 612, sign.

Rovněž se stal vlivným diplomatem a politikem ve službách císaře Leopolda I., přičemž se mu podařilo roku 1658 získat pro sebe i své potomky hraběcí titul.⁵⁷ Rovněž se dočkal udělení Řádu zlatého rouna.⁵⁸ Jako první člen rodu Windischgrätzů tak získal z rukou španělských Habsburků jedno z nejvyšších ocenění, které získávala jen úzká skupina vysoce urozených osob v habsburské monarchii.⁵⁹

Ve snahách Gottlieba Amadea z Windischgrätzu o udržení a vyzdvižení rodové tradice mohli pokračovat jeho dva synové – Arnošt Bedřich a Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu. Oba působili v diplomatických službách rakouských Habsburků a působyli ve významných úřadech u vídeňského dvora. Starší Arnošt Bedřich, který se narodil 20. července 1670, zastával pozici v říšských úřadech. Rovněž plnil řadu diplomatických úkolů.⁶⁰ Během prvního desetiletí 18. století se řadil mezi vysoce

687, L 311. V říjnu 1692 obdržel hodnost nejvyššího dvorského maršálka. O tom dekret vydaný císařem Leopoldem I. 23. října 1692. Tamtéž, kart. 4, inv. č. 654, sign. 630. K tomu také C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 50. V únoru 1694 jej císař Leopold I. jmenoval říšským místokancléřem. O tom Stefan SIENELL, *Die Geheime Konferentz unter Kaiser Leopold I. Personelle, Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford - Wien 2001, s. 189. Na konci 17. století začal velmi aktivně usilovat o udělení velkého palatinátu a Leopold I. mu jej přislíbil. Stejně tak šlechtici vystavil čekatelskou listinu na dědičnou hodnost nejvyššího říšského číšníka. Avšak úřad ani palatinát hrabě z Windischgrätzu nezískal. Titul palatinus maior získal až o třicet let později jeho syn, Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu. K tomu C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 50. Srov. také Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí raného novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 223 – 224.

⁵⁷ K tomu listina z 2. srpna 1658 vydaná ve Frankfurtu nad Mohanem, kterou císař Leopold I. povýšil Gottlieba Amadea z Windischgrätzu a jeho potomky do stavu říšských hrabat. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 510, sign. 488, L 288; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 49.

⁵⁸ K Řádu zlatého rouna více František LOBKOWICZ, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1999, s. 133 – 134.

⁵⁹ K tomu doporučující dopis císaře Leopolda I. z 19. září 1687, adresovaný španělskému králi Karlu II., ve kterém císař navrhl, aby byl Gottliebu Amadeovi z Windischgrätzu udělen Řád zlatého rouna. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 4, inv. č. 597, sign. 573. Vlastnoruční dopis španělského krále Karla II. Gottliebovi Amadeovi z Windischgrätzu se sdělením, že mu bude udělen Řád zlatého rouna, z 9. října 1687. Tamtéž, kart. 4, inv. č. 598, sign. 576. Také listina vydaná španělským králem Karel II. 9. října 1687 v Madridu, již propůjčil Karel II. Gottliebovi Amadeovi z Windischgrätzu Řád zlatého rouna. Tamtéž, kart. 4, inv. č. 599, sign. 575. K tomu také C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 50. Zde se však uvádí, že udělení Řádu zlatého rouna proběhlo roku 1686. O významu Řádu zlatého rouna pro šlechtickou sebereprezentaci Marie MÍRKOVÁ, *Řád zlatého rouna a rodová prestiž v představách Adama Matyáše z Trauttmansdorffu*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011 (= *Opera historica* 15), s. 249 – 282.

⁶⁰ Arnošt Bedřich z Windischgrätzu působil v říšské dvorské radě, tajné radě císaře a dokonce se objevil jako kandidát na místo říšského místokancléře, které však nezískal. Roku 1700 obdržel, stejně jako o několik let předtím jeho otec, Řád zlatého rouna. K tomu C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 47. Udělení Řádu zlatého rouna Arnoštu Bedřichu z Windischgrätzu dokumentuje i řada dochovaných pramenů. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 4, inv. č. 693, sign. 668; tamtéž, kart. 6, inv. č. 697, sign. 670 a tamtéž, inv. č. 698, sign. 671, L 327. Srov. V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 199. Roku 1701 mu císař Leopold I. udělil v titul dědičného zemského štolby ve Štýrsku. K tomu G. HOFFMANN, *Rodinný archiv*, s. 470. Diplomatičnou činnost Arnošta Bedřicha z Windischgrätzu dokumentuje řada dochovaných pramenů. Roku 1694 jej císař Leopold I. pověřil diplomatickou misí v Sasku. K tomu instrukce císaře Leopolda I., vydaná 30. června

uznávané diplomaty a politiky na císařském vídeňském dvoře.⁶¹ Navzdory těmto úspěchům ve veřejném životě jej mohl znepokojovat fakt, že se mu nepodařilo zajistit pokračování erazimovské linie rodu. Zemřel roku 1727 bezdětný.⁶² Zodpovědnost za udržení rodové větve a jeho tradice tak přešla na jeho mladšího – nevlastního – bratra Leopolda Jana Viktorína.⁶³

Hrabě Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu se narodil 17. září 1686 v Řezně.⁶⁴ Stejně jako jeho otec i starší bratr se angažoval v diplomatických službách rakouských Habsburků. Vyslancecká činnost jej postupně zavedla do Nizozemí, Francie a pravděpodobně i do Anglie.⁶⁵ Ve službách císaře Karla VI. však nepůsobil jen jako diplomat, ale zastával také významné úřady u císařského dvora ve Vídni. Roku 1716 se stal skutečným říšským tajným radou⁶⁶ a o sedm let později císařským tajným radou.⁶⁷ Od roku 1735 působil v úřadu tajného rady finanční konference, a to až do roku 1741,

1694 pro činnost Arnošta Bedřicha z Windischgrätzu v Sasku. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 4, inv. č. 671, sign. 647. V letech 1701 – 1702 zasedal jako „Comitialgesandter“ na říšském sněmu v Řezně. G. HOFFMANN, *Rodinný archiv*, s. 470. Srov. Hans von ZWIEDINECK-SÜDENHORST: *Windisch-Graetz, Reichsgraff Ernst Fridrich*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* XLIII, Leipzig 1898, s. 415. Císař Josef I. jej později – roku 1705 – pověřil účastí na volbě koadjutora v Salzburku. K jeho tamější činnosti více instrukce císaře Josefa I. z 22. srpna 1705 uložená v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 6, inv. č. 706, sign. 679. Dochoval se i deník Arnošta Bedřicha z Windischgrätzu z doby jeho pobytu v Salzburku. Tamtéž, inv. č. 710, sign. 679 IV. Další prameny, jako například různé zprávy a korespondence Arnošta Bedřicha z Windischgrätzu z volby koadjutora v Salzburku, výtahy z protokolů o průběhu volby se nacházejí tamtéž, inv. č. 707, sign. 679 I; tamtéž, inv. č. 708, sign. 679 II.

⁶¹ O činnosti Arnošta Bedřicha z Windischgrätzu ve službách habsburských císařů blíže C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 47. Ten uvádí, že se jeho pozice na vídeňském dvoře změnila po roce 1711, kdy na císařský trůn usedl Karel VI. Dochované prameny v SOA Plzeň, RA Windischgrätzů, pobočka Klášter u Nepomuku, potvrzují, že po nástupu Karla VI. na císařský trůn již nebyl povolán do diplomatických služeb. Wurzbach uvádí, že tuto změnu zapříčinil blízký příbuzenský vztah mezi Arnoštem Bedřichem z Windischgrätzu a manželkou Karla VI., císařovnou Alžbětou Kristýnou. Určité místo v organismu císařského dvora si však šlechtic uchoval i nadále. Například roku 1713 mu Karel VI. propůjčil hodnost tajného říšského rady. K tomu listina z 26. prosince 1713, uložená v SOA Plzeň, RA Windischgrätzů, pobočka Klášter u Nepomuku, inv. č. 723, sign. 693, L 333. Dne 13. října 1717 jej císař pozval na zasedání říšského sněmu do Vídně. Tamtéž, kart. 7, inv. č. 731, sign. 700.

⁶² G. HOFFMANN, *Rodinný archiv*, s. 471. O tradici rodu srov. Václav BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 526 – 528.

⁶³ J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 724; G. HOFMANN, *Rodinný archiv*, s. 471.

⁶⁴ J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 727. Zde je uvedeno datum 5. září 1686. K tomu také C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon*, s. 51, ale zde je uvedeno jiné datum, 17. září 1686.

⁶⁵ C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 51. Podrobněji o činnosti Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu coby císařského diplomata v Nizozemí K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 248 – 281.

⁶⁶ Dvě listiny z 22. května 1716, kterými císař Karel VI. jmenoval Leopolda Jana Viktorína skutečným tajným radou a uvedl ho do úřadu tajného říšského rady. SOA Plzeň, RA Windischgrätzů, pobočka Klášter u Nepomuku, inv. č. 729, sign. 698, L 336 a inv. č. 730, sign. 699, L 337.

⁶⁷ Listina z 14. července 1723, uložená tamtéž, inv. č. 742, sign. 710, L 343.

kdy tuto instituci zrušili.⁶⁸ Po smrti Arnošta Bedřicha z Windischgrätzu 1728 převzal hodnost nejvyššího dědičného zemského štolby ve Štýrsku.⁶⁹ Ve službách císaře Karla VI. si vedl pravděpodobně velmi dobře, protože v roce 1730 obdržel od císaře pro sebe a své potomky velký palatinát.⁷⁰ Roku 1739 mu byl propůjčen Řád zlatého rouna.⁷¹ Hrabě z Windischgrätzu si pak získal důvěru i nově nastoupené panovnice Marie Terezie a jejího manžela Františka Štěpána Lotrinského. Ten jej roku 1745 jmenoval císařským a královským tajným radou.⁷² Tento úřad zastával až do své smrti roku 1746.

Aby mohl Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu vykonávat výše naznačenou kariéru u císařského dvora, doprovázenou množstvím získaných privilegií, potřeboval dostatečné majetkové zázemí.⁷³ Šlechtic potřeboval vlastní palác v centru monarchie, aby byl nablízku císaři a svým povinnostem.⁷⁴ Ostatní majetková držba hraběte z Windischgrätzu se skládala z panství Přerov na Moravě, které zdědil po svém otci Gottliebu Amadeovi z Windischgrätzu v roce 1696.⁷⁵ Vlastnil také panství Götzendorf ve Štýrsku. Později získal i St. Peter in der Au, Trautmannsdorf a Červenou Lhotu.⁷⁶

Za svůj život se tento ambiciózní šlechtic oženil pouze jednou – roku 1714 – s jednadvacetiletou Marií Arnoštkou ze Strassolda.⁷⁷ Šlo se o šlechtičnu, která do té doby působila jako první dvorní dáma císařovny Alžběty Kristýny, manželky Karla

⁶⁸ K tomu listina vydaná 24. července 1741 Marií Terezií, kterou zbavila Leopolda Jana Viktorína úřadu finančního rady. Tamtéž, inv. č. 770, sign. 739, L357; G. HOFMANN, *Rodinný archiv*, s. 475. Srov. J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 727.

⁶⁹ Do úřadu byl uveden roku 1728. K tomu reskript zasláný Leopoldu Janu Viktorínovi z Windischgrätzu zemskou vládou ve Štýrsku, že se zúčastní holdování císaři Karlu VI. jako nejvyšší dědičný zemský štolba. Tamtéž, kart. 8, inv. č. 750, sign. 719. Srov. také popis ceremoniálu a program holdování Štýrska císaři Karlu VI., během kterého byl hrabě z Windischgrätzu jmenován do úřadu nejvyššího dědičného zemského štolby ve Štýrsku. SOA Plzeň, RA Windischgrätzů, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 8, inv. č. 751, sign. 719 I/2. Samotná jmenovací listina však pochází až z 27. ledna 1731. Tamtéž, inv. č. 757a, sign. 725, L 351.

⁷⁰ Žádost Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu o udělení palatinátu pro něj a jeho potomky, kterou zaslal císaři Karlu VI., je uložena tamtéž, 8, inv. č. 754, sign. 722. Také listina, jíž Karel VI. udělil Leopoldovi Janu Viktorínovi z Windischgrätzu velký palatinát. Tamtéž, inv. č. 755, sign. 723/I, L 348. S tím se pojilo povolení razit zlaté mince. C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 51.

⁷¹ K tomu prameny v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 764 – 768, sign. 732 – 736.

⁷² C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon*, s. 51 – 52.

⁷³ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 167.

⁷⁴ Ve Vídni tak měl Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu k dispozici dva domy, velký a malý svobodný dům. G. HOFFMAN, *Náklady*, s. 129. Dům ve Vídni na Minoritském náměstí koupil již Gottlieb Amadeus z Windischgrätzu roku 1682. TÝŽ, *Rodinný archiv*, s. 463. Srov. V. BŮŽEK a kol, *Společnost českých zemí*, s. 210 – 211. Více o šlechtických domech ve Vídni Wolfgang PIRCHER, *Verwüstung und Verschwendung. Adeliges Bauen nad der Zweiten Türkenbelagerung*, Wien 1984.

⁷⁵ C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon*, s. 52.

⁷⁶ Tamtéž. Srov. G. HOFMANN, *Rodinný archiv*, s. 471 – 472.

⁷⁷ Svatební smlouva mezi Leopoldem Janem z Windischgrätzu a Marií Arnoštkou ze Strassolda je uložena v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 242, inv. č. 1478/2, sign. 178.

VI.⁷⁸ Získal v ní tak nejen nevěstu pocházející z odpovídajícího společenského prostředí, ale také cenný zdroj kontaktů na císařském dvoře.⁷⁹ Společně se stali rodiči celkem čtyř dětí.⁸⁰ Na ně pak přešla zodpovědnost za udržení rodové linie. Ve čtyřicátých letech 18. století totiž vymřelo několik vedlejších linií rodu Windischgrätzů.⁸¹ O to větší znepokojení mohla vyvolat předčasná úmrtí všech čtyř dětí. Jen jeden z nich – Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu – měl potomky, konkrétně syna Josefa Mikuláše, jenž se narodil roku 1744. Od února 1746 působil jako Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu jeho poručník a regent. Krátce na to – v prosinci 1746 - však ve věku šedesáti let zemřel.⁸² Univerzálním dědicem majetku ustanovil tehdy dvouletého vnuka Josefa Mikuláše.⁸³ Ten však nemohl převzít správu panství, a tak se osud rodového majetku ocitl ve správě jeho regentů. V tomto období se naplno projevila majetková i generační krize rodu, kterou se podařilo překonat až ve druhé polovině 18. století právě Josefu Mikuláši z Windischgrätzu. Ten navázal na tradici svých předků a uplatnil se ve službách hasbburských panovníků.⁸⁴

⁷⁸ C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 52.

⁷⁹ Pavel MAREK, *Španělský královský dvůr očima české šlechtičny. Luisa z Pernštejna v procesu politické a kulturní komunikace mezi Prahou, Vídní a Madridem*, *Folia Historica Bohemica* 27, 2012, č. 1, s. 7 – 39, zde s. 12.

⁸⁰ Nejprve se narodila dcera Marie Terezie (1715 – 1738), následoval syn Gottlieb Kašpar (1717 – 1719), který však záhy zemřel. Dědicem se tak stal druhorozený syn Leopold Karel Viktorín (1718 – 1746), který měl ještě mladšího bratra Karla Josefa (1727 – 1749). K tomu více J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 728.

⁸¹ Větev rodu v linii Erazima Zikmunda vymřela již o generaci dříve. V polovině 18. století navíc dožívala i starší hlavní větev zikmundovská lépečesky, moc to nedává smys. K tomu blíže G. HOFMANN, *Rodinný archiv*, s. 441 – 551, zde zejména s. 458 a 476. Srov. TÝŽ, *Náklady*, s. 128.

⁸² C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 52.

⁸³ Opis závěti Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kar. 232 – 233, inv. č. 1453/1, sign. 146. K tomu více G. HOFMANN, *Náklady*.

⁸⁴ Josef HANZAL, *Josef Mikuláš z Windischgrätzu, osvícenský vědec a kritik Velké francouzské revoluce*, *Právně historické studie* 31, 1990, s. 176 – 193; Ladislava VÁŇOVÁ, *Josef Mikuláš z Windischgrätzu. Vzdělanec osvícenského věku*, *Sborník chebského muzea* 6, 1999, s. 117 – 118; I. CERMAN, *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011, s. 342 – 345.

2.1 Barokní šlechtic Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu

Leopold Karel Viktorín se narodil 15. listopadu 1718 ve Vídni.⁸⁵ Šlo o druhorozeného syna hraběte Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu. O rok později však zemřel prvorozený Gottlieb Kašpar z Windischgrätzu a Leopold Karel Viktorín se stal budoucím dědicem.⁸⁶ Lze se domnívat, že jej již od dětství připravovali na kariéru u císařského dvora.⁸⁷ Aby se šlechtici dostala výchova a vzdělání odpovídající jeho společenskému postavení a víře, vynaložila jeho rodina dle otcových slov nemalé prostředky na „*ordinari hoff- und lehrmeister*“ a také platila vysoké náklady za „*extra gelehrte Leuthe*“.⁸⁸

Samotnou podobu vzdělávání mladého hraběte z Windischgrätzu lze také částečně zrekonstruovat prostřednictvím katalogu zámecké rodinné knihovny Windischgrätzů, sepsaného kolem roku 1740.⁸⁹ Ve výčtu tištěných svazků se nacházejí rovněž rukopisy, které sepsal Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu v době svých studií. Studijní výpisky pojednávají o obecném a přirozeném právu, filozofii a humanistické literatuře.⁹⁰ Skladba témat napovídá, že se připravoval na politickou

⁸⁵ Křestní list Leopolda Viktorína je uložen v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 735, sign. 703. Srov. C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 52; J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 728.

⁸⁶ K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 245. Srov. I. CERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008, s. 71.

⁸⁷ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 118 – 119. Také I. CERMAN, *Chotkové*, s. 67. K výchově šlechticů v raném novověku Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002, s. 292 – 303; J. HRDLIČKA, *Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 – 1740)*, České Budějovice 2002 (= Opera historica 10), s. 249 – 269, zde s. 249, 251; P. MAŤA, *Svět*, s. 301-327; M. HOLÝ, *Zrození*; J. KUBEŠ, *Náročná dospívání*. Nejnověji M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*. Srov. Heiko DROSTE, *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert*, Münster 2004, s. 146-160.

⁸⁸ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. Srov. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 118-119.

⁸⁹ Katalog knihovny kolem roku 1740. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 35 – 36, inv. č. 1336/2, sign. 5. Katalog je datován do roku 1740, ale nacházejí se zde spisy vydané v pozdějším období, takže jej pravděpodobně průběžně doplňovali. O knihovně rodu Windischgrätzu více Petr MAŠEK, *Knihovna rodu Windischgrätzů*, Sborník archivních prací 43, 1993, s. 553 – 567; TÝŽ, *Ve stínu děl*, Starožitnosti a užité umění 11, 1997, s. 4 – 7. Zastoupení určitých oborů či témat v knihovnách šlechtice často odpovídalo jeho společenskému postavení. Například v knihovně diplomata lze zaznamenat větší koncentraci právnických a politických spisů. Absolventi kavalírských cest si do knihovny zařazovali jazykové a cestovní příručky, univerzitně vzdělaní šlechtici měli v knihovnách často antickou literaturu. K tomu Jaroslava KAŠPAROVÁ, *Bibliofilství české šlechty raného novověku – sebereflexe nebo sebereprezentace?* in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13), s. 23 – 40, zde s. 33.

⁹⁰ Jde o rukopisy Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu zaznamenané jako „*Exercitatio Humaniarum litterarum conscripta, Wien 1734*“; „*Philosophia Peripatetico Neoterica, Wien 1734*“;

kariéru, pro kterou se vzdělání v oboru filozofie a práva stalo nezbytností.⁹¹ Pro šlechtice s politickými ambicemi u vídeňského císařského dvora představovala základní předpoklad rovněž dobrá znalost tamního úředního jazyka, e němčiny, ale také francouzštiny, latiny a případně italštiny a španělštiny.⁹² Proto se při studiu obvykle kladl důraz na výuku cizích jazyků. Na základě dochovaných pramenů lze potvrdit, že mladý šlechtic ovládal němčinu a francouzštinu.⁹³ Příležitost k praktickému využití a procvičování francouzštiny, případně také italštiny, se mu jistě naskytla při kavalírské cestě. Jednalo se o poznávací cestu, kterou šlechtic završil svá studijní léta. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu ji absolvoval ve svých devatenácti letech v období od 5. srpna 1737 do 20. října 1738.⁹⁴

Po návratu z kavalírské cesty se mohl začít plně věnovat své politické kariéře a zaujmout pozici ve správním systému císařského dvora. V těchto snahách mu kromě nabytých zkušeností mohla pomoci hodnost skutečného císařského komorníka, díky které mohl získat potřebné kontakty v prostředí císařského dvora.⁹⁵ S politickou činností započal na zemské úrovni pod záštitou svého otce, který se za něho přimluvil u zemské vlády.⁹⁶ V únoru 1740 byl jmenován nadpočetným členem dolnorakouského zemského sněmu.⁹⁷ V roce 1741 získal hodnost nejvyššího zemského štolby ve Štýrsku.⁹⁸ O rok

„*Memoriále Juris Naturae et Pentium*, [s. 1., s. a.]“ *nebylo by lepší to uvádět ve formě bibliografických citací?*. Katalog knihovny, SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 35 – 36, inv. č. 1336/2, sign. 5, bez foliace. Ke šlechtickému vzdělávání v první polovině 18. století více I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 69 – 172.

⁹¹ Srov. I. CERMAN, *Chotkové*, s. 73.

⁹² V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 96 – 97, 199 – 200; I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 189 – 190. Srov. Baltazare CASTIGLIONE, *Dvořan*, Praha 1978, s. 138; Walter – Michael WUZELLA, *Untersuchungen zur Mehrsprachigkeit und Sprachgebrauch am Wiener Kaiserhof zwischen 1658 und 1780*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 – 1740)*, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 415 – 438.

⁹³ K tomu srov. instrukce Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu synovi pro jeho cestu roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. Mladý šlechtic si rovněž mohl číst ve francouzsky či italsky psaných knihách. Srov. Katalog knihovny kolem roku 1740. Tamtéž, kart. 35 – 36, inv. č. 1336/2, sign. 5. K výuce cizích jazyků jej pravděpodobně vedl otec, který sám ovládal němčinu, francouzštinu, latinu, ale také italštinu, španělštinu a snad i angličtinu. Srov. K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 246.

⁹⁴ O kavalírské cestě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu pojednává více následující kapitola této práce.

⁹⁵ J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 728. I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 194.

⁹⁶ O otcově podpoře se zmiňují dopisy a jiné písemnosti týkající se jmenování Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu nadpočetným členem dolnorakouského sněmu. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 769, sign. 737, L 356.

⁹⁷ K tomu listina z 1. února 1740, kterou byl Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu jmenován nadpočetným členem dolnorakouského sněmu. Tamtéž. Srov. K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 301.

⁹⁸ Dopis z 8. února 1740 od Aloisia Thomase Reimunda, kde oslovuje Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu hodností nejvyššího zemského štolby ve Štýrsku a nadpočetného radu při sněmu dolnorakouských stavů. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 769, sign. 737, L 356.

později – roku 1742 – vylepšil svou pozici v dolnorakouském zemském sněmu, kdy mu byl udělen poradní hlas při jednání dolnorakouských stavů.⁹⁹ Slibně se rozvíjející kariéru šlechtice však ukončilo jeho náhlé úmrtí roku 1746. Nestihl tak naplnit otcovy představy o životní kariéře a společenském postavení nejstaršího syna, který po něm mohl jednou převzít rodové državy.

Více než o veřejném životě mladého hraběte z Windischgrätzu se lze z dochovaných pramenů dozvědět o jeho rodinném životě a manželství. Právě vhodný sňatek se stal prostředkem pro takto vysoce urozeného muže k upevnění jeho pozice v hierarchii barokní společnosti.¹⁰⁰ Manželkou dědice jedné z hlavních rodových linií Windischgrätzů se měla stát Marie Dominika z Martinic, která krátce předtím – roku 1735 – zdědila nemalý majetek po svém otci hraběti Adolfu Bernardovi z Martinic.¹⁰¹ Svatební smlouva byla sepsána 15. března 1736 a jasně stanovovala, že sňatek proběhne bezprostředně poté, co Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu ukončí studium a vrátí se z kavalírské cesty. Písemnou dohodu uzavřeli rodiče nezletilých snoubenců – Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu, otec budoucího ženicha, a Marie Eliška, ovdovělá hraběnka z Martinic, matka budoucí nevěsty. Obě smluvní strany stvrdily dohodu podpisy s pečeti svých právních zástupců, samotných snoubenců a dvou svědků.¹⁰²

Takto právně ošetřená dohoda však nebyla naplněna a svatba nikdy neproběhla. Celá záležitost vyústila v aféru, která zasáhla oba šlechtické rody. Mladá hraběnka z Martinic se totiž zamilovala do jiného kavalíra. Šlo o komorníka a radu lotrinského vévody, blíže neurčeného hraběte Leopolda Raigecourt. Podle dobových pramenů se s Lotrinčanem nechala tajně oddat uprostřed noci 9. února 1737.¹⁰³ Dominika z Martinic

⁹⁹ K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 301.

¹⁰⁰ Beatrix BASTL, *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien – Köln – Weimar, 2000, s. 152; Václav BŮŽEK, *Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku*, in: Milena Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 45 – 66, zde s. 46 – 47; J. HRDLIČKA, *Synové*, s. 255.

¹⁰¹ O Marii Dominice z Martinic se literatura zmiňuje zejména v souvislosti s dědictvím po jejím otci Adolfu Bernardovi z Martinic. Srov. například heslo z *Martinic*, in: *Ottův slovník naučný XVI*, Praha 1900, s. 919 – 921, zde s. 920 – 921; Pavel MOTEJZÍK, *Zelená Hora a Klášter u Nepomuku*, České Budějovice 2006, s. 57.

¹⁰² K tomu svatební smlouva z 5. března 1736, která je uložena v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 763.

¹⁰³ K této záležitosti se váže řada pramenů, které se nacházejí v souboru uloženém pod názvem "*Leopold Viktorín z Windischgrätzu uzavírá svatební smlouvu s Dominikou z Martinic (1736)*". Tamtéž. Obšírný popis události nabízí Christoph RIEGEL, *Historisches Jahrbuch vom Jahr Christi 1737. In welchem Allen, was sich nicht nur in den Reichen von Europa, sondern auch in den andern Welttheilen, im Staat, in der Kirche, und in der Natur merckwürdiges zugetragen, ingleichen Die neuen Erfindungen von Künsten, und der Wachsthum der Wissenschaften, so viel nemlich von einem jeden hat in Erfahrung gebracht werden können, angezeigt, und aus den bewährtesten Nachrichten, nach einer natürlichen*

tímto činem zostudila nejen sebe, ale poškodila také čest celé své rodiny.¹⁰⁴ Vědomně porušila slib, jež dala mladému hraběti z Windischgrätzu a jeho otci, čímž jim způsobila „...wodurch mir, und meiner Familia eien ungemein groß, durch ganz Europa erschallende prostitution sind real schaden,...“.¹⁰⁵ Proto vyvolal Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu veřejný konflikt, kde bránil svou čest a díky tomu chtěl obnovit svou autoritu v očích soudobé společnosti.¹⁰⁶ Svou stížnost ohledně nezákonně uzavřeného sňatku mladé hraběnky z Martinic s Lotrinčanem adresoval přímo císaři Karlu VI. Žádal zrušení svazku, trest pro všechny zúčastněné a případnou náhradu škody, která mu vznikla.¹⁰⁷ Záležitost byla uzavřena na jaře téhož roku – 1737, kdy císař rozhodl o osudu mladé šlechtičny i její matky. Sňatek s hrabětem Raigecourt nechal anulovat. Dominika z Martinic se musela uchýlit na rok do kláštera a po uplynutí této doby se se souhlasem rodiny směla znovu provdat. Toho však nevyužila a zbytek svého života strávila za zdmi řeholní instituce. Navíc nechal císař Karel VI. zkonfiskovat část jejího majetku.¹⁰⁸ Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu pak sepsal „*Pro memoria*“, aby upozornil na vyhraný spor a jeho průběh, během kterého se formálně obnovila čest šlechtické rodiny. Celou záležitost zde shrnul do několika bodů.¹⁰⁹ Z textu je patrné, že jej boj o rodovou čest stál nemalé prostředky, které však rád vynaložil s vědomím, že „[m]eine famiglia entgehet durch dieße Bestialität gegen 400 000 R[eich]th[aller] ist mir aber liber, daß mein Sohn zu seine Zeit ein arme tugentliche Dame bekom[m]en, alßwan er dieße liederliche Canallia mit Allen ihren velet bekom[m]en hätte und danckhe gott davon.“¹¹⁰

Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu nakonec vstoupil do manželství 17. února 1743 s Marií Antoníí hraběnkou z Khevenhülleru, dcerou polního maršála

Ordnung erzählt wird. Zu bequemern Gebrauch mit einem nöthigen Register, und Kupffern versehen, Frankfurt und Leipzig, 1739, s. 69 – 72. Srov. B. BASTL, Tugend, s. 153 – 154.

¹⁰⁴ V. BŮŽEK, *Společnost českých zemí*, s. 500, 504 -505; srov. TÝŽ, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice, 2006, s. 53.

¹⁰⁵ Dopis Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu zaslaný 26. února 1737 císaři. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 763, N 1.

¹⁰⁶ V. BŮŽEK, *Společnost českých zemí*, s. 500.

¹⁰⁷ Opisy a některé originály dopisů se nacházejí v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 763, N 1 – 10.

¹⁰⁸ V březnu roku 1737 byla vydána císařská rezoluce. K tomu J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon*, s. 728. Ch. RIEGEL, *Historisches Jahrbuch*, s. 70 – 72. Srov. Johann Fridrich Wilhelm de NEUMANN, *De matrimonii principum commentatio*, Francofurti ad Moenum 1751, s. 130-131.

¹⁰⁹ *Pro memoria* je uloženo v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 763.

¹¹⁰ List sepsaný Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu, datovaný 16. února 1737. Tamtéž, N 10.

Ludvíka Ondřeje z Khevenhüllera.¹¹¹ Jejich manželství však trvalo jen krátce. Oba zemřeli na počátku roku 1746 na epidemii neštovic. Mladá hraběnka podlehla nemoci 17. ledna a Leopold, který se pravděpodobně nakazil od ní, ji následoval 13. února.¹¹² I přes nepřízeň osudu stihl mladý pár přivést na svět dědice. Stal se jím Josef Mikuláš z Windischgrätzu, kterému bylo v době úmrtí obou rodičů pouhých patnáct měsíců. Opatrovníkem dítěte se byli ustanoveni jeho prarodiče. Nejprve Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu, který však záhy zemřel.¹¹³ Opatrovnictví nad malým chlapcem pak převzala manželka Leopolda Jana Viktorína, Marie Arnoštko.¹¹⁴

¹¹¹ Leopold Viktorín z Windischgrätzu uzavírá svatbní smlouvu s Marií Antoníí z Khevenhüllera (1743). Tamtéž, inv. č. 774. K tomu také Rudolf KHEVENHÜLLER-METSCH – Hans SCHLITTER (edd.), *Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Joseph Khevenhüller-Metsch. Kaiserlichen Oberhofmeisters I* (1742 –1744), Leipzig – Wien, 1907, s. 133; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 52; K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 301.

¹¹² Tamtéž. Dochovala se rovněž *Závěť Leopolda Viktorína z Windischgrätzu (1746)*. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 782.

¹¹³ C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon LVII*, s. 52.

¹¹⁴ G. HOFMANN, *Náklady*, s. 128 – 129.

3 Kavalířská cesta

Životní osudy Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu a jeho osobnost lze doplnit prostřednictvím pramenů, které přibližují závěrečnou fázi procesu jeho vzdělávání. Přibližují zejména jeho kavalířskou cestu, jež absolvoval mezi 5. srpnem 1737 a 20. říjnem 1738. Svým "těkavým" způsobem cestování neodpovídá klasické kavalířské cestě počátku 18. století.¹¹⁵ Mladý šlechtic se měl seznámit s některými centry významných evropských mocností. Výběr navštívených míst podléhal pečlivé přípravě, kdy otec Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu vybral takové cíle, jejichž poznání mělo synovi přinést užitek.¹¹⁶ Cesta tak zahrnovala pobyt na některých říšských knížecích a kurfiřtských dvorech, zejména v sídle bavorského kurfiřta Karla Albrechta v Mnichově. Rovněž absolvoval návštěvu protestantského Severního Nizozemí s významnými centry v Amsterdamu, Leidenu, a Haagu. Kavalír zavítal také do Rakouského Nizozemí, kde se seznámil s bruselským prostředím a dvorem arcikněžny Marie Alžběty.¹¹⁷ Rovněž navštívil Francii a dvůr krále Ludvíka XV. v Paříži. Konečně poznal také Apeninský poloostro a tamní kulturní, mocenská a společenská centra, zejména Benátky, Milán a papežský Řím. V jednotlivých lokalitách strávil dobu řádově několika dnů až zhruba tři týdnů. Nejvíce času strávil v Mnichově, kde pobyl dva měsíce.¹¹⁸ Předem stanovený program neumožňoval delší návštěvy, jelikož se plánovitě počítalo pouze s roční cestou, bez dlouhodobějšího pobytu na některé z univerzit.¹¹⁹ Cílem se tedy stalo poznání jednotlivých kulturních oblastí a letmé seznámení s tamější urozenou společností.

Na stránkách svého cestovního deníku šlechtic popsal každodenní činnosti, k nimž patřila celá řada aktivit. Zapisoval si také informace reprezentativního charakteru, které upozorňovaly na jeho výlučnou pozici uvnitř urozené společnosti.¹²⁰ Šlechticovu

¹¹⁵ Tento závěr vychází z dostupných informací o kavalířské cestě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu, které nevedly žádné dlouhodobé pobyty soustředěné na některé z věhlasných univerzit - předchozí věta nedává moc smysl. Lze předpokládat, že kavalír absolvoval nějakou formu hlubšího vzdělání ještě před cestou, což by odpovídalo obvyklému postupu. Srov. I. CERMAN, *Bildungsziele*, s. 76 – 78.

¹¹⁶ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

¹¹⁷ Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996, s. 267 – 268.

¹¹⁸ Přehled o konkrétní podobě kavalířské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu s částečně zrekonstruovaným itinerářem jeho cesty přinese následná kapitola 3. 1. *Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu na cestách*.

¹¹⁹ Smlouva mezi Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu a svobodným pánem Jakubem Josefem Huberem z Mauern byla uzavřena 9. července 1737 ve Vídni. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

¹²⁰ Srov. R. SMÍŠEK, *Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Dietrichsteina. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace*, in: Václav Bůžek –

pisemnou sebe prezentaci nejspíš záměrně nenarušil žádný vážný prohřešek vůči očekávaným vzorcům chování.¹²¹ Po návratu k rodičům mohl předložit vlastní denní zápisky k přečtení svému otci Leopoldu Janu Viktorínovi z Windischgrätzu. Jejich prostřednictvím se otec a pán domu přesvědčil o synově úspěšném absolvování kavalírské cesty. Deník si Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu nechal později svázat společně se zápisky z roku 1746, kdy cestoval do Frankfurtu nad Mohanem, aby se zúčastnil volby Františka Štěpána Lotrinského císařem Svaté říše římské národa německého. Knižní svazek se později nejspíš stal součástí rodinné knihovny. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se skrze zaznamenané události seidentifikoval jako člen urozené společnosti.¹²² Zároveň mohl deník sloužit potomkům Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu jako nástroj „paměti rodu“.¹²³

Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12), s. 65 – 111, zde s. 104 – 105.

¹²¹ Srov. J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, s. 61.

¹²² Srov. tamtéž, s. 25 – 27.

¹²³ TÝŽ, *Diplomatické cesty, kariéra a cestovní deníky v době okolo roku 1700 na příkladech cest Kryštofa Václava z Nostic a Leopolda Antonína Šlika*, in: Eva Frimmová – Elisabeth Klecker (edd.), *Itineraria Posoniensia. Sborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v novoveku, ktorá sa konala v dňoch 3. – 5. novembra 2003 v Bratislave, Bratislava 2005*, s. 134-142 zde, s. 138. K paměti rodu například V. BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 580 – 656.

3.1 Přípravy na kavalírskou cestu

Roční cesta zahrnující přesun napříč Evropou vyžadovala pečlivé přípravy. Mladý šlechtic se musel přepravovat poměrně rychle z místa na místo. Takový způsob cestování vyžadoval předem promyšlenou strategii přesunů a pobytů tak, aby se kavalír se svým doprovodem nikde příliš nezdržoval. Cesta měla proběhnout bez závažnějších problémů a zároveň měla splňovat všeobecně uznávaná kritéria. Rodiny mladých kavalírů věnovaly přípravám cesty mimořádnou pozornost, protože si uvědomovali důležitost jejího úspěchu pro budoucí životní dráhu potomka.¹²⁴ V případě kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu se organizace cesty ujal jeho otec Leopold Jan Viktorín. Rozhodnutí, že jeho syn završí léta svých studií kavalírskou cestou, učinil nejpozději roku 1736, rok před samotnou realizací.¹²⁵ Konkrétní organizační záležitosti začal vyřizovat nejpozději pár týdnů před synovým odjezdem.¹²⁶ Snažil se synovi předat rady a nařízení týkající se jeho pobytu v cizím prostředí. Nejdůležitější bylo finanční a personální zajištění cesty.¹²⁷ Zároveň musel otec ustanovit členy šlechticova doprovodu a reglementovat jejich vzájemné vztahy. Rovněž promýšlel trasu, kterou by se syn s doprovodem měl ubírat. V neposlední řadě také určil cílové lokality k dlouhodobějším pobytům. Výsledek příprav a plánování shrnul 27. července 1737 do otcovského nařízení, které sepsal dle vzoru svých předků a obecných zvyklostí.¹²⁸ Instrukci adresoval synovi a pravděpodobně mu ji předal ještě před nastoupením samotné cesty.¹²⁹

¹²⁴ Srov. I. CERMAN, *Vzdělání*, s. 823; J. KUBEŠ, *Rudolf Josef Colloredo*, s. 164; T. FOLTÝN, *Druhá kavalírská cesta*, s. 99 – 127, zde s. 100. J. KAŠPAROVÁ, *Bibliofilství české šlechty*, s. 30 – 31.

¹²⁵ Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu počítal, že jeho syn nastoupí cestu za poznáním po absolvování řádného studia, zhruba ve dvaceti letech. Tento předpokládaný sled událostí také naznačil ve svatební smlouvě svého syna s Marií Dominikou z Martinic: „... *künfftige hejyraths verabredung beschlossen wordten, wechle so baldt möglic, undt der neu verlobte seine Studia, exercitien, undt reisen vollendet, mit Gottes bejstandt, nach vorhero gewöhnlig erichteten Ehe pacten beedersiets, würklig solle vollzohen wordten, ...*“ Svatební smlouva z 5. března 1736. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, inv. č. 763.

¹²⁶ O probíhajících přípravách svědčí dochované dokumenty, například smlouva mezi Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu a hofmistrem Jakubem Josefem Huberem, svobodným pánem z Mauer, uzavřená 9. července 1737 – zhruba měsíc před odjezdem na kavalírskou cestu - ve Vídni. Tamtéž, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Následně 27. července 1737 sepsal své otcovské naučení. Tamtéž, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

¹²⁷ M. HOLÝ, *Zrození*, s. 354.

¹²⁸ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. K tomu M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 39 – 53; T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 74 – 116. Již Gottlieb Amadeus z Windischgrätzu sepsal pro své syny otcovská naučení. Dochovala se jeho instrukce pro kavalírskou cestu staršího syna Arnošta Bedřicha z roku 1687. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, inv. č. 1335, kart. 34, sign. 4. Takto sepsaná norma často sloužila synům jako návod k výchově vlastních potomků. K tomu R. SMÍŠEK,

3.1.1 Doprovod

Při plánování kavalírské cesty se kladl velký důraz na volbu vhodného doprovodu mladého kavalíra.¹³⁰ Výraznou pozornost budila zejména pozice hofmistra, pro kterou se hledala patřičná osoba.¹³¹ Právě na hofmistrovi závisel zdárný průběh cesty. Jeho výběr nebyval náhodný. Šlechtické rodiny si mezi sebou vyměňovaly informace ohledně vhodných kandidátů a jejich schopností a dávaly si vzájemná doporučení.¹³² Hofmistrem se často stával nižší šlechtic, jenž se v podobné roli již osvědčil, nebo splňoval kritéria potřebná pro vykonávání tohoto úkolu.¹³³ Také se od něj vyžadovala určitá úroveň vzdělání, zejména znalost cizích řečí, práva a pedagogické schopnosti. Při výběru se rovněž přihlíželo k jehodřívějšímu čestnému chování a patřičnému vystupování.¹³⁴ Na to se kladl důraz zejména proto, že se „*praefectus curiae*“ nezřídka stával jakýmsi vzorem pro dospívajícího uroence.¹³⁵

Otec Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu se při výběru hofmistra pro svého syna řídil dle obvyklých postupů. Nakonec oslovil blíže neurčeného Jakuba Josefa Hubera, svobodného pána z Mauern.¹³⁶ Spoléhal především na jakási blíže nespecifikovaná dobrozdání o vlastnostech a schopnostech tohoto nižšího šlechtice.¹³⁷

Císařský dvůr, s. 126. Srov. Jiří KROUPA, *Dietrichštejnové v pol. 17. století a model tzv. kavalírské cesty*, Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 109-117, zde s. 113.

¹²⁹ M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 39, T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 82.

¹³⁰ Již samotné společenské postavení šlechtice vyžadovalo, aby urozenec necestoval sám. K tomu J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 32; I. CERMÁN, *Chotkové*, s. 310 – 312. Srov. František STELLNER, *Korunovace v Královci. K 300. výročí povýšení Pruska na království*, Dějiny a současnost 23, 2001, č. 3, s. 39 – 44.

¹³¹ Důležitost volby vhodného hofmistra zmiňuje například R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 146 – 148; Thomas WINKELBAUER, *Fürt und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, Wien – München, 1999, s. 474. K postavě hofmistra více M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 86 – 96, J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 205 – 230. Srov. Martin HOLÝ, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500 – 1620)*, Praha 2011.

¹³² M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 84; M. HOLÝ, *Výchova*, s. 180; TYŽ, *Zrození*, s. 354; J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 205 – 207.

¹³³ Eva BENDER, *Die Prinzenreise Bildungsaufenthalt und Kavaliertour im höfischen Kontext gegen Ende des 17. Jahrhunderts*, Berlin, 2011, s. 93.

¹³⁴ M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 84, 87. Srov. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 147; M. HLOLÝ, *Zrození*, s. 354.

¹³⁵ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 146 – 147. Srov. J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 205.

¹³⁶ Bližší informace o tomto šlechtici se nepodařilo zjistit. Nabízí se otázka, zda mohl být Jakub Josef Huber spřízněn se sekretářem Leopolda Jana Viktorína Janem Huberem. Ten působil ve službách hraběte z Windischgrätzu již několik let a sestavil také například genealogické tabulky rodiny Windischgrätzů, které se nacházely v rodinné knihovně. Katalog knihovny kolem roku 1740, SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 35 – 36, inv. č. 1336/2, sign. 5.

¹³⁷ „... Wohlbesagter Baron Huber, welcher ohne dem ein und andern Orth noch garn besehen möchte, auf Mein Ersuchen, auch aus Liebe vor Mich und mein hauß und in aussehen meines gegen selben hegende Vertrauens, so aus deffen mir bekanten rühmlichen Eigenschaffen und aufführung entsprungen,...“ Smlouva mezi Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu a svobodným pánem Jakubem Josefem Huberem z Mauern byla uzavřena 9. července 1737 ve Vídni. Uložena tamtéž, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Z textu nelze vyčíst, zda se zmiňovaná dobrozdání o baronu Huberovi ke

Podle kusých zmínek lze předpokládat, že se šlo o spolehlivého učence, který již dříve absolvoval zahraniční cestu a nasbíral potřebné zkušenosti. Vzájemnou dohodu obě strany stvrdili smlouvou necelý měsíc před odjezdem – 9. července 1737.¹³⁸ Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu mu za jeho služby přislíbil odměnu ve výši 1000 říšských zlatých a ročně navíc ještě 100 říšských zlatých na soukromé výdaje.¹³⁹ Tato poměrně vysoká částka v zásadě odpovídala platům hofmistrů u šlechtických rodin dlouhodobě působících ve struktuře vídeňského dvora, mezi něž se Windischgrätzové již po několik generací řadili.¹⁴⁰

Baron Huber podpisem smlouvy potvrdil, že převezme správu cestovního účtu, o jehož stavu bude pravidelně informovat Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu ve čtvrtletních vyúčtováních.¹⁴¹ Společně s penězi přebíral také zodpovědnost za průběh cesty, zabezpečoval ubytování, přepravu, kavalírovy životní potřeby a staral se o bezpečnost mladého kavalíra. Rovněž se zavázal dohlížet na dodržování otcovské instrukce, v níž byla také výslovně uvedena práva a povinnosti barona Hubera.¹⁴² V rámci hmotného zajištění cesty získal pravomoci nad doprovodem mladého šlechtice, který se pravděpodobně skládal z komorníka a přinejmenším jednoho lokaje.¹⁴³ Další případní sloužící se mohli najmout dle potřeby v místech dlouhodobějšího pobytu. Tato suita podléhala hofmistrovi, který jim vyplácel služnou mzdu a vyžadoval od nich poslušnost.¹⁴⁴

šlechtici donesla od někoho jiného, nebo zda si je vytvořil sám, na základě případného předchozího vzájemného kontaktu.

¹³⁸ Smlouva mezi Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu a svobodným pánem Jakubem Josefem Huberem z Mauern vznikla ve dvou exemplářích: „...*Zu deßen allen mehreren Sicherheit und bekräftigung seynd hiemit zwaj gleichlautende Exemplaria aufgerichtet, und jedenTheile eines unter des Anderen fertigung zugestellet worden...*“ Smlouvou se Jakub Josef Huber zavázal, že převezme úlohu hofmistra mladého Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu na jeho kavalířské cestě. Tamtéž.

¹³⁹ Stanovená odměna mu měla být vyplacena ve dvou splátkách, 500 zl. před odjezdem a 500 zl. po „šťastném“ návratu. Otec mu také přislíbil příplatek 100 zl. ročně na jeho „recreation“ s tím, že cesta nebude trvat déle než jeden rok. K tomu tamtéž. Srov. T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 104 – 106.

¹⁴⁰ Tamtéž. Přehled odměn pro hofmistry doby baroka uvádí J. KUBEŠ, *Náročná dospívání*, s. 213.

¹⁴¹ „...*, endlich auch die überschickende und aufweidende Gelder [...] unter meines Sohns mit Unterschrift mir quartaliter zu verrechnen.*“ Smlouva z 9. července 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Srov. T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 102; T. WINKELBAUER, *Fürst*, s. 474.

¹⁴² „...*, anbej auf deßen Person alle Obsorge zu tragen, dieße Reißer meiner Instruction und ertheilenden orde gemäß anzustellen.*“ Smlouva z 9. července 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

¹⁴³ Pravděpodobně složení suitu vychází ze čtvrtého bodu instrukce. Srov. také následující poznámka. K tomu rovněž Z. HOJDA, *Kavalířské cesty*, s. 222; M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 84 – 86; J. PÁNEK, *Čeští cestovatelé*, s. 74; E. BENDER, *Die Prinzenreise*, s. 104 – 117.

¹⁴⁴ Vše pro větší blaho mladého kavalíra: „*VI. der Cam[m]er Diener und Laguay müssen solche gestalten dem Her[r]e[n] Baron Huber zu gemeinen bestem Meines Sohnes gehorsamen, daß er sie Wiedrigen fallß an der Stelle Weg thun kom.*“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku

Na úsudku barona Hubera také záviselo, jak dlouho se zdrží v navštívených lokalitách.¹⁴⁵ Rovněž určoval náplň tam stráveného času a měl najímat kvalitní učitele.¹⁴⁶ V neposlední řadě se rovněž zaručoval, že urozenému mladíkovi zajistí pobyt ve vhodné společnosti odpovídající tehdejšími stavovským požadavkům.¹⁴⁷ Kavalír se měl v jejím prostředí učit vybranému chování. Rovněž zde navazoval cenné kontakty s přibližně stejně starými urozenými společníky. Společenský život v navštívených evropských metropolích pro něj však představoval také velké mravní pokušení a zkoušku jeho sebeovládání.¹⁴⁸ V tomto ohledu se otec obával, aby se syn nestýkal s nevhodnými lidmi a vyvaroval se choulostivých galantních dobrodružství spojených s ženami a hazardem.¹⁴⁹ Pobyt ve vybrané společnosti také zaručoval určitou eliminaci bezpečnostních rizik. Předpokládalo se, že se šlechtic pobytem ve správné společnosti vyhne většině nebezpečí, které představovaly zejména tlupy různých kriminálních živlů a prostitutky.¹⁵⁰ Otec také synovi doporučoval, aby nechodil nikam sám. Naopak, všude jej měl doprovázet hofmistr, jenž na základě vlastního úsudku rozhodoval o kavalírově pobytu v dané společnosti.¹⁵¹

1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. Srov. M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 88 – 91; E. BENDER, *Die Prinzenreise*, s. 95 – 96.

¹⁴⁵ „V. *Wie lang man sich her oder da aufhalten solle, dependiret lediglich von des Herren Baron Hubers [...] er meßer, und verstehet sich von selbsten, da wo man viel profitire, und meines Sohns Aufführung verbeßert wird, sich Langer zu verweilen, wo sich aber allerley Anstößlichkeiten ereignen, wielmehr Übles alß Guthes zu erwarthen, solches Orth auf das geschwindeste zu verlaßen seye.*“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. Srov. Z. HOJDA, *Kavalírské cesty*, s. 222..

¹⁴⁶ „VI. *Wo an einem Orth, da man sich ohne dem auf zu halten, Willens oder Ursache hat, stattliche Lehrmeister anzutreffen, es seye alßdann in Wißenschafften, Exercitien Musiquaen oder sonetem,...*“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. Z. HOJDA, *Kavalírské cesty*, s. 222; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 354; E. BENDER, *Die Prinzenreise*, s. 95.

¹⁴⁷ V pátém bodě instrukce otec jasně uvedl, že se mají zdržovat zejména tam, kde to bude mladíkovi ku prospěchu. Na místech, kde společnost nebude vhodná a navíc by „přinesla kavalírovi spíše zlo než dobro“, tam odtud měli odjet. O tom výše, poznámka č. 144. Srov. J. KUBEŠ, *Rudolf Josef Colloredo z Wallsee*, s. 180.

¹⁴⁸ T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 92 – 93; TÝŽ, *Druhá kavalírská cesta*, s. 111. Srov. I. CERMAN, *Vzdělání*, s. 833 – 835.

¹⁴⁹ „III. *Alle Galanterien so werfänglich seyn könnten, alle große Spihle, und absonderlich mit Männere sin[d] simpliciter verboten, weil ich von meinem Geld dießen Verlust nicht zu bezahlen verlange. Und in solches fall asßdann händel entsteh[e]n, welche ich denn Herren Baron Huber absolute allezeit mit Autoritat zu verhindern. Mithin Meinen Leopold wenig allein zu laßen, sonderen selben jederzeit zu begleiten. Auf das inständigste Bitte und Recommendire.*“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. Srov. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 158.

¹⁵⁰ T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 91 – 92. Nebezpečí představovaly i souboje a různé šarvátky, jichž se kavalíři občas účastnili. K tomu A. STANNEK, *Telemachs Brüder*, s. 225. O lidech na okraji společnosti více Richard van DÜLMEN, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích*, Praha, 2001; Peter BURKE, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Jinočany, 2007, zde zejména s. 100 – 117.

¹⁵¹ M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 90; E. BENDER, *Die Prinzenreise*, s. 97.

Baron Huber tak měl povinnost nepřetržitě dohlížet na veškeré působení mladého hraběte. Starostlivý rodič spoléhal „...auf des Heren Baron Hubers Vernunft und Dexteritat, Sorgfalt, Liebe und Eyffer vor mich und meinen sohn...“¹⁵² O hofmistrovi lze v souvislosti s jeho postavením hovořit jako o zástupci otcovské autority během kavalírova putování.¹⁵³ Tato pozice však nebyla pro nižšího šlechtice jednoduchá. Zvláštní obtíže mohlo působit prosazování vlastní autority vůči urozenějšímu kavalírovi. Otcovská nařízení zasílaná z domova však realizovat musel, aby dostal předem písemně ujednaným závazkům. Oproti tomu měl také zájem udržet vřelý vztah se svým svěřencem a pokusit se vycházet vstříc jeho případným požadavkům. V ideálním případě se měl zavděčit všem členům rodiny.¹⁵⁴ Vzájemné vztahy se zakládaly na důvěře a určité míře respektu. Samotný Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu si křehkost vztahu mezi svým synem a jeho hofmistrem patrně uvědomoval. Proto v instrukci oba nabádal, aby mezi sebou udržovali přátelský vztah a drželi se ve vzájemné úctě.¹⁵⁵

Hofmistr měl vše na dálku s otcem konzultovat prostřednictvím vzájemné korespondence a v některých případech vyčkat na jeho rozhodnutí.¹⁵⁶ A nejen to. Instrukce jasně uváděla povinnost pravidelné komunikace. Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu požadoval, aby mu baron Huber zasílal denní zprávy o všech prožitých událostech, o chování mladého kavalíra i o jeho zdravotním stavu.¹⁵⁷ Starostlivý rodič si tak mohl vytvořit ucelenou představu o každodenním životě syna na cestách. Také se tím naskýtal možnost kontrolovat odpovídající průběh kavalírské cesty.¹⁵⁸ Instrukce navíc prozrazuje jejich strategii v zasílání dopisů, kterou aplikovali,

¹⁵² Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

¹⁵³ Jejich vzájemný vztah byl definován v instrukci Leopolda Jana Viktorína, adresované synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. K tomu J. KUBEŠ, *Národné dospívání*, s. 217. Srov. M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 88 – 93, zejména s. 92. Zde je věnována pozornost silicimu postavení hofmistra vůči mladému kavalírovi, projevující se na počátku 18. století.

¹⁵⁴ Srov. J. KUBEŠ, *Národné dospívání*, s. 211 – 212. Vztah hofmistra s kavalírem a jeho otcem rozebírá A. STANNEK, *Telemachs Brüder*, s. 197 – 214.

¹⁵⁵ „...es stehet auch dem Herre[n] Baron Huber und ihme Frey, oder zu bezungung ihres Vertrauens und gegeneinander verhoffentlich jederzeit hegenden wahren Freundschaft.“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

¹⁵⁶ „... deren man sich in nöthigen fällen gebrauchen, und wo es die zeit zuläset, und kein periculum in mora vorhanden, mir berichten und meine befehle abwarten kan.“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 150. K dějinám poštovníctví například Alexandra ŠPIROTOVÁ, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722 – 1918 (1930)*, Praha 2007.

¹⁵⁷ Srov. M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 39 – 41; M. HOLÝ, *Výchova a vzdělání*, s. 181 – 182.

¹⁵⁸ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 150.

aby zabezpečili, i přes časté změny místa pobytu, stálou vzájemnou komunikaci. Proto otec vyžadoval, aby hofmistr v dopisech vždy uváděl údaje o jejich aktuální poloze. V odpovědi na jeho dopisy se také měli pro jistotu zmínit, kdy od něj obdrželi psaní.¹⁵⁹ Rovněž hofmistra žádal o upřesňující informaci, kam má případně adresovat další listy. Pro barona Hubera to znamenalo, že musel mít neustálý přehled o místě pobytu a doručovacích možnostech v lokalitách, kam s mladým kavalírem teprve mířili.

V otcovském nařízení bylo také výslovně stanoveno, že pravidelnou korespondenci s domovem měl vést také samotný Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu. Otec od něj vyžadoval, aby psal zprávy pravidelně, a to střídavě oběma rodičům. V souvislosti s tímto nařízením stanovil rovněž požadavek na jazykové vzdělání šlechtice. Pro něj se stala nezbytností francouzština, protože prostředí habsburské monarchie v první polovině 18. století silně ovlivňovala francouzská kultura, která se šířila z Paříže Ludvíka XV.¹⁶⁰ Aby se mladík zdokonalil ve francouzštině, měl ji v korespondenci střídavě používat místo rodné němčiny.¹⁶¹ Někteří kavalíři si navíc během vzdělávacích cest vedli v cizích jazycích i svůj cestovní deník. Avšak Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu mezi ně nepatřil a používal výhradně němčinu.¹⁶² V záznamech však lze pozorovat vliv okolního prostředí, kdy šlechtic občas použil výraz v cizí řeči. V kavalírově cestovním deníku se objevují například slova francouzská, zejména v zápiscích o pobytu v Bruselu a následné cestě po Francii.¹⁶³

Zmiňovanou korespondenci Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu s mladým kavalírem a hofmistrem se v jejich pozůstalosti doposud nepodařilo nalézt.

¹⁵⁹ „Gleichwie aber dieße menschliche anschlüge durch viele zu fülle Können Verhindert und abgeändert wenden; alßo ersuche den Herre Baron Huber, wie post tählich, auch Woferne es die Zeit zu leßete, mit wenigen Zeilen von allen vor fallenheiten, Meines Leopolds Gesundheit und wie er sich aufführet, auch wann von einen oder dem anderen Orth der Auffbruch und die Ankunfft an einem anderen beschehen solle, um meine Brieffe dahin richtig bestellen zu können nachricht zu ertheilen.“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

¹⁶⁰ V. BŮŽEK a kol, *Společnost českých zemí*, s. 97, 200 – 201, 685. O vlivu francouzštiny na šlechtickou kulturu v 18. století více I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 190 – 193.

¹⁶¹ „..., übrigens bringetes meines zohneß schuldigkeit von selbsten mit sich, daß er mich oder Steiner Frau Mutter oder wenigstens alternative bald Mir, bald seber mit geschrieben so zu zeitem fränzösich, zu zeitten Teutech seÿe können, ...“ Tamtéž.

¹⁶² Například deník Heřmana Jakuba Černína, vedený vždy v jazyku právě navštívené země. Viz. Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje II. Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678 – 1682*, Praha 2014.

¹⁶³ Francouzské výrazy použil například při pobytu v Bruselu, kdy popisoval navštívená místa „... ich die rareten besehen, als die St. Gudule kirchen, welche sehr schön ist, die spalier fabrique etc.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23. října 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Francouzština se ve šlechticově deníku objevuje také v záznamech z 9. a 12. října 1737, 21., 22., 23., 25., 28. a 29. listopadu 1737, 21. prosince 1737 a 8. ledna 1738. Tamtéž.

Proto nelze s jistotou říci, zda kavalír se svým hofmistrem plnili svůj závazek o čilé komunikaci. Absence tohoto druhu pramenů navíc neumožňuje blíže poznat konkrétní podobu vztahu hofmistra s kavalírem a jeho otcem. Představená otcovská instrukce poukazuje pouze na to, jak měl vzájemný vztah ideálně vypadat. Ovšem reálná podoba zůstává prozatím skryta. Z dochovaných pramenů například nevyplývá, zda docházelo mezi kavalírem, hofmistrem a otcem k případným vzájemným neshodám. Dostupná literatura uvádí, že se podobné spory tvořily běžnou součástí kavalírských cest.¹⁶⁴ Nejčastěji vznikaly rozepře zejména v souvislosti se změnou předem vytyčené trasy šlechticova putování. Šlo o případy, kdy kavalír nechtěl pokračovat určeným směrem, nebo naopak zatoužil po návštěvě jiných destinací, než jaké určil otec.¹⁶⁵ Urození synové také svým chováním často hrubě porušovali otcovské instrukce, nejčastěji nadměrně utráceli peníze.¹⁶⁶ Vážné prohřešky vůči otcovské autoritě se pak obvykle projevíly zkrácením kavalírové cesty, případně odvoláním či rezignací hofmistra.¹⁶⁷ V případě cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu došlo k předem neplánované změně itineráře. Avšak nelze určit, jestli se to promítlo do šlechticových či hofmistrových vztahů s otcem.¹⁶⁸ Lze pouze vyloučit závažný spor mezi hofmistrem a kavalírem, případně otcem, který by vedl k odvolání barona Jakuba Josefa Hubera. K tomu nedošlo a hofmistr absolvoval s Leopoldem Karlem Viktorínem z Windischgrätzu celou kavalírskou cestu s tím, že po návratu obdržel svůj plat i slíbenou odměnou.¹⁶⁹

¹⁶⁴ J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 219.

¹⁶⁵ I. CERMAN, *Vzdělání*, s. 834, 838 – 839. Srov. M. HOLÝ, *Zrození*, s. 361.

¹⁶⁶ T. FOLTÝN, *Druhá kavalírská cesta*, s. 102; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 158.

¹⁶⁷ J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 211 – 212.

¹⁶⁸ Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu určil ve smlouvě s Jakubem Josefem Huberem, že cesta nepotrvá déle než rok: „..., *die Reise ohne denn ohngefahr nicht Viel über ein Jahr sich erstrecken wird,...*“ Smlouva z 9. července 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Nakonec došlo k malému prodloužení cesty o dva měsíce. K tomu více níže, v částipráce věnované itineráři kavalírské cesty.

¹⁶⁹ Potvrzení o přijetí zbylé částky 500 zlatých i s prémie 100 zlatých za roční službu podepsal hofmistr 30. dubna 1739. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

3.1.2 Finanční zajištění cesty

Vyslat mladého kavalíra na delší cestu za poznáním si mohly z finančního hlediska v raném novověku dovolit jen zámožnější šlechtické rodiny.¹⁷⁰ Konkrétní podoba cesty se odvíjela od jejich společenského postavení a stavu rodinné pokladny.¹⁷¹ Nebylo výjimkou, že záležitost často výrazným způsobem zatížila celý rodinný rozpočet.¹⁷² Při přípravách cesty tak rodiče či poručníci věnovali nemalou pozornost hmotnému zabezpečení potomka na cestách. Vše se muselo dopředu rozvrhnout tak, aby měl mladý kavalír dostatek prostředků na zajištění výdajů spojených s dopravou, ubytováním, stravou i studiem. Stejně tak se musely mladému šlechtici na cestách zajistit prostředky na odpovídající sebe prezentaci a reprezentaci jeho rodu. Cestovní rozpočet rovněž zahrnoval výdaje na platy jednotlivých členů doprovodu a dalších osob, které poskytovaly cestovatelům své služby. Často se počítalo i s nákupem upomínkových předmětů, uměleckých děl a podobně.¹⁷³ Otázka peněz se tak stala zásadní pro úspěch celé cesty. Totéž platilo i v případě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu a jeho kavalírské cesty.

Otec Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu vše pečlivě připravil, naplánoval a sestavil rozpočet cesty. Správu cestovního účtu pak svěřil již svrchu zmiňovanému hofmistrovovi. Dva dny před odjezdem – 3. srpna 1737 – mu předal hotovost ve výši 1000 říšských zlatých. Zbytek finančních prostředků otec zaslal cestovatelům prostřednictvím bezhotovostních převodů na různá místa v zahraničí. K tomu využil směnek – „*wechselbriefe*“ – a akreditivů – „*circular creditsbriefe*“. Směnky a akreditivy se řadily mezi běžné prostředky financování kavalírských cest v raném novověku.¹⁷⁴ Odstranila se jimi rizika a nepohodlí spojená s převozem většího obnosu peněz v hotovosti.¹⁷⁵ Pro bezhotovostní transakce využil Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu služby několika bankovních domů a konkrétních osob ve Vídni, Mnichově, Lipsku, Bruselu a v několika italských městech.¹⁷⁶ V případě směnky

¹⁷⁰ M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 56.

¹⁷¹ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 151. O způsobech financování kavalírských cest více M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 55 – 64. Srov. V. VOLÁN, *Náklady*, s. 33 – 37.

¹⁷² M. HOLÝ, *Zrození*, s. 360; J. KUBEŠ, *Rudolf Josef Colloredo z Wallsee*, s. 185.

¹⁷³ M. HOLÝ, *Zrození*, s. 357. Srov. M. HLAVAČKA, *Cestování*, s. 107-113. P. VOREL, *Úvěr*, s. 755 a 769.

¹⁷⁴ M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 65 – 71.

¹⁷⁵ T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 102; J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 200 – 201. Srov. J. PÁNEK, *Čeští cestovatelé*, s. 671.

¹⁷⁶ Srov. následující analýza dochovaných účetních záznamů v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzu, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. K tomu také J. PÁNEK, *Čeští cestovatelé*, s. 672, P. VOREL, *Úvěr*, s. 772.

převodl otec peníze do zahraničí, kde mohli cestovatelé danou částku vybrat na předem určených místech.

Směnku uplatnili například v Bruselu, kde obchodovali s jistým panem Henrym di Stredeur.¹⁷⁷ Mladý hrabě z Windischgrätzu jej oslovil 23. října 1737 dopisem, v němž ho žádal o vyplacení peněz dle předchozí dohody. Obratem se mu dostalo kladné odpovědi. Stredeurův sekretář mu vyplatil požadovanou částku 1000 říšských zlatých v cizí měně - 500 eskalů.¹⁷⁸ O necelý měsíc později – 15. listopadu 1737 – si Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu nechal v Bruselu proplatit další směnku na 2500 říšských zlatých. Tentokrát však peníze obdržel u jiného obchodníka, pana Nettina.¹⁷⁹ Kavalír však mohl na směnku dostat jen částku, na kterou ji vypsál bankéř ve Vídni. Navíc mohla peníze vyplatit pouze osoba, jíž bankéř v této záležitosti s předstihem oslovil. To mohlo představovat určitá omezení. Oproti tomu nabízel kavalírovi trochu více svobody akreditiv, v pramenech označovaný jako „*Creditsbrief*“. Proto se stal v průběhu raného novověku mnohem žádanější než směnka.¹⁸⁰ Na rozdíl od ní totiž nesloužil k jednorázovému výběru. Cestovatelé jej mohli využít kdykoli a vybrat si, kolik potřebovali. Bankéřům, kteří vydali cestovatelům své peníze, se částka proplácela až zpětně. Jeden akreditiv obdržel před samotnou cestou také hofmistr Huber. Šlo o „*Credit Circular Brief*“ vystavený jistým Löwem Wertheimerem na částku 4000 rýnských zlatých.¹⁸¹ Tuhle částku si cestovatelé vybrali ve dvou splátkách. Nejprve vyhledali Wertheimerovy korespondenty v Lipsku – Michaela Kocha a Christiana Gottlieba Hochmanna, které o jejich příchodu předem informoval nejspíš sám Wertheimer.¹⁸² Mladý kavalír si s doprovodem nejprve 25. srpna 1737 prohlédl nově

¹⁷⁷ Potvrzení o vyplacení směnky z 23. října 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

¹⁷⁸ Escal měla podle všeho hodnotu téměř dvakrát vyšší než říšský zlatý. Tamtéž. Z čtvrtletního vyúčtování, které hofmistr zaslal do Vídně, vyplývá, že zmiňovaný Stredeur proplatil 990 říšských zlatých a zbylých 10 mu zůstalo, pravděpodobně jako poplatek za směnu peněz. Tamtéž. Srov. P. VOREL, *Úvěr*, s. 764 a 766.

¹⁷⁹ Žádost o vyplacení peněz z 15. listopadu 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Čtvrtletní vyúčtování za období od 5. srpna do 12. listopadu 1737. Tamtéž.

¹⁸⁰ M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 68.

¹⁸¹ Jakub Josef Huber písemně potvrdil, že převzal peníze a „*Credit Circular Brief*“ sepsáno ve Vídni 3. srpna 1737 nerozumím, co bylo sepsáno a potvrzeno - lépe. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. O židovské rodině Wertheimerů, kteří patřili v 18. století mezi přední evropské finančníky, více David KAUFMANN, *Wertheimer, Samson*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* XLIV, Leipzig 1898, s. 487 – 490. Srov. také Max GRUNWALD, *Samuel Oppenheimer und sein Kreis. Ein Kapitel aus der Finanzgeschichte Österreichs*, Wien-Leipzig 1913, s. 170 – 183, 217 – 265. Zmínky Löwu Wertheimerovi se nacházejí tamtéž, s. 181, 257, 336.

¹⁸² Srov. M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 67 – 68; J. KUBEŠ, *Náročná dospívání*, s. 200. O bankovním domě Hochmannů více Johann Samuel ERSCH – Johann Gottfried GRUBER, *Allgemeine*

postavený bankovní dům patřící právě těmto bankéřům.¹⁸³ Při této příležitosti pravděpodobně došlo k prvotnímu jednání ohledně vyplacení peněz. Následující den – 26. srpna 1737 – zde cestovatelé vybrali částku 1500 rýnských zlatých, což potvrzoval doklad podepsaný jak Leopoldem Karlem Viktorínem z Windischgrätzu, tak jeho hofmistrem Jakubem Josefem Huberem.¹⁸⁴ Zbylou částku, 2500 rýnských zlatých, vybrali 21. ledna 1738 u blíže neurčených finančníků v Mnichově.¹⁸⁵

Další peníze Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu zasílal svému synovi do zahraničí dle potřeby prostřednictvím stejného systému.¹⁸⁶ Vyhledal však již služby jiného bankéře, Filipa Jakuba Bendera, který také působil ve Vídni, avšak své kontakty měl především na Apeninském poloostrově, kam cestovatelé dorazili v první polovině roku 1738.¹⁸⁷ Peníze si vybírali v tamní měně. Docházelo tak nejen k převodu peněz, ale také k jejich směně z říšských zlatých na italské liry. Například v Benátkách si 16. dubna 1738 nechali u jistého Giovanniho Comera proplatit peníze na akreditiv vydaný 29. ledna 1738 vídeňským bankéřem Benderem. Žádali 500 rýnských zlatých, které jim finančník vydal v místní měně. Díky tomu získali částku 2500 lir.¹⁸⁸ Kavalír i jeho hofmistr vybírali peníze v naprosté většině italských měst, kde se zdrželi delší dobu. Ve Florencii vyhledali Giuseppeho Frescobalda¹⁸⁹ a přinejmenším jednou se v Římě setkali s bankéřem Filipem Mazzolim.¹⁹⁰ Ten zprostředkoval cestovatelům výběr peněz také v Neapoli, kam zamířil kavalír se svým doprovodem na začátku června 1738.¹⁹¹

Encyklopedie der Wissenschaften und Künste in alphabetischer Folge, Leipzig 1832, s. 403. Zde je naznačen i příbuzenský vztah s rodinou Kochů.

¹⁸³ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 25. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

¹⁸⁴ Stvrzenka z 26. srpna 1737 o vyzvednutí částky 1500 zl. v Lipsku. Tamtéž. O této transakci se zmiňuje také zpráva o čtvrtletním vyúčtování, pravděpodobně sestavená hofmistrem Huberem po 12. listopadu 1737. Tamtéž.

¹⁸⁵ Stvrzenka z 28. ledna 1738 o výběru 2500 zl., kterou hofmistr Huber zaslal hraběti Leopoldu Janovi Viktorínovi z Windischgrätzu. Tamtéž.

¹⁸⁶ K tomu se dochoval soubor stvrzenek. Tamtéž.

¹⁸⁷ Na stvrzenkách z 5. a 16. dubna 1738, 2. května 1738, 6. června 1738, 1. července 1738, 22. července 1738, 26. srpna 1738 je uvedeno, že peníze putovaly prostřednictvím bankéře Filipa Giacoma Bendera. Tamtéž. Hrabě z Windischgrätzu jej vyhledal nejméně třikrát, a to 29. ledna 1738, 2. a 30. 4. 1738, kdy mu předal peníze, které si jeho syn pak postupně vybral v zahraničí. Postavu tohoto bankéře zmiňuje také Ingrid MITTENZWEI, *Zwischen Gestern und Morgen. Wiens frühe Bourgeoisie an der Wende vom 18. zum 19. Jahrhundert*, Wien – Köln – Weimar 1998 (= Bürgertum in der Habsburgermonarchie 7), s. 50, 128, 218.

¹⁸⁸ Stvrzenka z 16. dubna 1738, vydaná v Benátkách. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

¹⁸⁹ Stvrzenka o vyplacení 525 lir z 22. července 1738. Tamtéž.

¹⁹⁰ Stvrzenky o vyplacení 250 lir z 2. a 19. května 1738, 1. července 1738. Tamtéž.

¹⁹¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu 3. června 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu a jeho hofmistr vyhledali v Neapoli 6. června 1738 markýze d' Bartolomeo Rota, který jim vyplatil 300 dukátů.¹⁹²

Zmíněné akreditivy pravděpodobně také obsahovaly záznam o maximálním limitu, stejně jako již zmíněný „*Credit Circular Brieff*“ vystavený Wertheimerem. Po jeho vyčerpání tak musel kavalír požádat otce o zaslání nového.¹⁹³ Na otci pak záleželo, zda peníze poskytl. Tímto způsobem měl možnost na dálku kontrolovat a částečně regulovat synovy výdaje.¹⁹⁴ Tento systém však přinášel i nevýhody, které souvisely právě s nezbytnou komunikací mezi cestovatelem a domovem. Odvíjely se zejména od problémů s pomalým šířením informací a nespolehlivou poštovní přepravou.¹⁹⁵ Hrozila také možnost, že směnka nakonec skončí ve špatných rukách. Toto nebezpečí narůstalo se stoupajícím počtem zprostředkovatelů. Proto se spolu s penězi zasílaly zahraničním korespondentům také bližší informace o osobách, kterým měli směnku proplatit. Stejně tak kavalír se svým hofmistrem obdrželi instrukce, kde a jak si mohli peníze vyzvednout.¹⁹⁶ Docházelo i ke zpětné kontrole v podobě vydaných potvrzení, že kavalír obdržel od korespondenta peníze. Potvrzení pravděpodobně vznikalo v několika kopiích, aby měly všechny strany doklad o správném průběhu transakce. Jedno získal příjemce peněz, v tomto případě Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu a jeho hofmistr. Jedno si pravděpodobně nechával bankéř a jedno se zasílalo do vídeňského bankovního domu, odkud zamířilo k Leopoldu Janu Viktorínovi z Windischgrätzu.¹⁹⁷ Otec tak dostal informaci, že se jeho peníze dostaly ke správným osobám. Navíc se o vyplacení směnky mohl dozvědět i z korespondence, kterou pravidelně vedl se synem i hofmistrem.¹⁹⁸

Kavalír rovněž věděl, že by během cesty neměl otce žádat o žádné další peníze pro svou soukromou potřebu. Otcovská instrukce jasně stanovovala, že by mu na „*recreation*“ měl stačit předem určený rozpočet. Ten se skládal ze 100 zlatých, jež mu

¹⁹² Stvrzenka z 6. června 1738, vydaná v Neapoli. Zde je uvedeno, že římský bankéř Mazzoli přeposlal peníze 31. května 1738, tedy v den odjezdu kavalíra a jeho doprovodu z Říma. Tamtéž.

¹⁹³ J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 201.

¹⁹⁴ M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 65.

¹⁹⁵ J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 200.

¹⁹⁶ M. LEIBETSEDER, *Die Kavaliertour*, s. 65 – 67. Srov. J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 200.

¹⁹⁷ Například směnka z 15. listopadu 1737 se dochovala ve dvou exemplářích, z čehož jeden obsahuje přípisek z 27. listopadu 1737 od Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu, kterým potvrzoval přijetí informace o uplatnění směnky. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

¹⁹⁸ V korespondenci mezi kavalíry a jejich otci (poručníky) se téma peněz a konzultace výdajů objevuje velmi často. J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 201. Srov. Zdeněk KALISTA (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941, zejména s. 135, 143, 214, 216, 219, 222 a 226.

před cestou poskytl otec. Zahrnoval také měsíční kapesné ve výši 12 zlatých, pravidelně vyplácených hofmistrem během cesty.¹⁹⁹ Těmito prostředky mohl kavalír, dle vlastního uvážení, volně nakládat. Jiné peníze mu pro soukromé účely otec předem odepřel. Také jej upozornil, že ani matka mu nebude zasílat žádné peníze navíc. Chtěl, aby se mladý šlechtic naučil hospodařit s penězi a poznal jejich hodnotu. Syna rovněž nabádal, aby se vyvaroval hraní karet a jiného hazardu, který by jej prý jen připravil o peníze a o čest.²⁰⁰ Z raně novověkých otcovských nařízení, Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu nevyjímaje, lze usuzovat, že rozvážnost při zacházení s penězi se považovala za nedílnou součást šlechticova čestného chování. Snaha naučit šlechtice ekonomické samostatnosti se tak stala běžnou součástí výchovy a vzdělání během kavalírské cesty.²⁰¹ Své hospodaření mohl kavalír předkládat otcí spolu s celkovým čtvrtletním vyúčtováním, jež musel zasílat hofmistru.²⁰² Nejednalo se však o stanovenou podmínku. Naproti tomu však otec od mladého kavalíra vyžadoval, aby se vlastnoručně podepisoval na všechna zmíněná vyúčtování hofmistra, stejně tak na stvrzenky o vyplacení směnek.²⁰³ Tato činnost mladíka nutila pozorovat účetní transakce zblízka a proniknout do systému vedení účetnictví.²⁰⁴

Dle dochovaných účtů, stvrzenek a jiných písemných pramenů lze alespoň částečně určit celkové příjmy a výdaje cestující suity.²⁰⁵ V součtu lze tvrdit, že na kavalírskou cestu Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu poskytl jeho otec celkovou sumu nejméně 11860 rýnských zlatých. Vzhledem k tomu, že se jednalo o finance určené pouze na jeden rok, to lze označit za velkorysé zaopatření syna na cestách. Souviselo to s odpovídající reprezentací rodu Windischgrätzů, jenž se řadil mezi přední šlechtické rody působící u vídeňského dvora.²⁰⁶ Průměrně měl hofmistr

¹⁹⁹ Instrukce Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. Uloženo SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 154, inv. č. 1398/3, sign. 98. Srov. M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 91; J. KUBEŠ, *Náročně dospívání*, s. 341, pozn. č. 921.

²⁰⁰ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737, SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98; T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 93. Srov. Jan ČECH, *Hazardní hry v Čechách v 16. a 17. století*, in: Milan Svoboda (ed.), *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2005*. Liberec 8. - 9. prosince 2005, Liberec 2006. s. 28 – 73.

²⁰¹ M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 69 – 70.

²⁰² T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 103.

²⁰³ Instrukce Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 154, inv. č. 1398/3, sign. 98. J. KUBEŠ, *Náročně dospívání*, s. 187.

²⁰⁴ Srov. M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 70.

²⁰⁵ Soubor pramenů je uložen v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁰⁶ Sumy vynaložené na kavalírské cesty šlechticů z českého i rakouského prostředí v období 17. a 18. století a jejich srovnání nabízí. A. STANNEK, *Telemachs Brüder*, s. 190 – 191; M. LEIBETSEDER, *Die*

k dispozici na měsíc k zajištění všech potřebných nákladů zhruba 850 rýnských zlatých. Hofmistřova zpráva o stavu cestovního konta za prvních pět a půl měsíce na cestách však potvrzuje, že reálné měsíční výdaje kolísaly a v několika případech překročily uvedenou průměrnou částku. V období od 5. srpna 1737 do 24. ledna 1738 utratil kavalír se svým doprovodem částku 6046 zlatých, tedy více než polovinu celkového předpokládaného rozpočtu. Jejich příjmy – 5990 zlatých – tehdy nestačily pokrýt uvedený výdaje, proto hofmistr musel sumu dorovnat z vlastních zdrojů.²⁰⁷ Do zmiňované zprávy však baron Huber neuvedl seznam konkrétních vydání. Ve vyúčtování pouze zaznamenal anonymní výdaje za období od 5. srpna do 12. listopadu 1737, což odpovídalo období, jež cestovatelé strávili na území habsburské monarchie.²⁰⁸ Za tyto tři měsíce utratili za cesty a pobyty v Českém království, na zmíněných říšských knížecích a kurfiřtských dvorech, v Severním a částečně i Rakouském Nizozemí celkem 2423 rýnských zlatých. Následné období od 12. listopadu 1737 do 24. ledna 1738 zahrnovalo výdaje ve výši 3623 zlatých.²⁰⁹ Šlo o šlechticovu cestu do Francie, jeho tamní pobyt a následný přejezd do Mnichova. Kromě souhrnného vyúčtování se ještě ke šlechticově francouzské cestě dochovaly účetní záznamy přibližující konkrétnější sumy vynaložené na dopravu šlechtice a jeho doprovodu. Z toho vyplývá, že jen samotná cesta z Bruselu do Paříže a odtud do Mnichova pohltila zhruba čtvrtinu nákladů – 920 zlatých – potřebných pro francouzskou cestu. Z těchto údajů lze vnímat dopravu jako jednu z největších položek cestovního rozpočtu, hned vedle ubytování a stravy, které se považovaly za nejnákladnější.²¹⁰

Kavalierstour, s. 215 – 220. Z českého prostředí P. MAŤA, *Svět*, s. 260; T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 106 – 107; J. KUBEŠ, *Náročný dospívání*, s. 163, 170, 173-176; M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ, *Heřman Jakub Černín I*, s. 161.

²⁰⁷ Mezi příjmy uvedl hofmistr peníze obdržené před cestou – 1 000 zlatých, dále 990 zlatých vybraných na směnku v Bruselu od pana Steudeura, tamtéž vybranou směnku od pana Nettina na 2 500 zlatých a 1500 zlatých na úvěrový list od Wertheimera vybraných v Lipsku. K tomu hofmistřova zpráva o příjmech a výdajích, sestavená pro Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu vyrovnal cestovní konto ve prospěch Jakuba Josefa Hubera po ukončení kavalírské cesty. Hofmistr se dočkal svých peněz s menším prodloužením, na jaře 1739. Doklad o závěrečném vyúčtování představuje stvrzenka o předání peněz, kterou podepsal baron Huber 30. dubna 1737. Tamtéž.

²⁰⁸ Účetní záznamy z cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ, *Heřman Jakub Černín I*, s. 115. Srov. M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 215 – 219.

3.2 Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu na cestách

Cesta za poznáním Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu trvala rok a dva měsíce. Šlechtic se během tohoto období musel dopravit do jednotlivých cílových měst napříč střední, západní a jižní Evropou. Přesun z místa na místo tak tvořil nedílnou součást jeho kavalírské cesty. Otec Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu se v rámci příprav této cesty zaměřil rovněž na rozvržení cílových lokalit a na konkrétní směr synova putování. V otcovském nařízení pak uvedl seznam míst v takovém pořadí, v jakém je měl šlechtic s doprovodem navštívit.²¹¹ Šlo o běžnou praxi, jež umožňovala urozenému otci alespoň částečnou kontrolu nad synovým cestováním.²¹² Současně usnadnila předem dohodnutá trasa následnou korespondenci. Otec totiž alespoň částečně tušil, kde a kdy se jeho syn zhruba nacházel. V některých případech učinil k pobytům Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu velmi konkrétní pokyny a uvedl dobu, jakou zde měli cestovatelé strávit. Například v Benátkách se neměli zdržovat déle než osm dní.²¹³ Při porovnání trasy navržené otcem s deníkovými zápisky lze vypožorovat, že cestovatelé předem stanovený itinerář dodrželi pouze v hrubých obrysech a sami učinili několik změn. Ve zmiňovaných Benátkách například zůstali místo jednoho hned dva týdny, pročež však do dostupných pramenů neuvedli důvody takového kroku. Nejvýraznější odchylku představovala zajižďka ze Španělského Nizozemí do Francie, která na otcovském seznamu zcela chyběla.²¹⁴ Ani v tomto případě však dochované prameny nedávají žádnou uspokojivou odpověď na to, co hofmistra Hubera a mladého Windischgrätze vedlo k takovému kroku. Nelze tak ani zjistit, zda se plán měnil na návrh otce, či samotného kavalíra a jeho hofmistra.²¹⁵

Skutečný itinerář kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu lze přesně zrekonstruovat především na základě deníkových záznamů.²¹⁶ Z Vídně se mladý

²¹¹ *Itinerář sestavený Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu 27. července 1737* je součástí přílohy této práce.

²¹² Srov. I. CERMAN, *Zrození*, s. 160 – 161.

²¹³ „...*nacher Venedig, wo sich über 8. Tage nicht zu verweilen,...*“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu synovi pro jeho cestu roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Takovéto změny v itineráři obvykle reflektovala korespondence, která se však v tomto případě nedochovala. V takových situacích docházelo velmi často ke vzájemné výměně názorů mezi cestovateli a otcí či poručníky kavalírů, jež v některých případech přerostla ve spor. Například bratři Jan Karel a Rudolf Chotkové měli o deset let dříve – v lednu 1728 – změnit trasu své kavalírské cesty a na popud otce vyrazit z Bruselu do Británie, místo původně plánované Francie. Kavalíři se údajně marně snažili otcí tento záměr rozmluvit. K tomu I. CERMAN, *Vzdělání*, s. 834.

²¹⁶ Následující itinerář cesty vychází ze zápisků v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. SOA Plzeň, RA Windischgrätzu, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 32 – 33, inv. č.

šlechtic vypravil s doprovodem 5. srpna 1737. Jeho cesta směřovala nejprve na sever přes Jindřichův Hradec na rodinné sídlo v Červené Lhotě, kde se ubytoval navečer 6. srpna 1737. Během jednodenního pobytu jej čekalo oficiální setkání se zástupci vrchnostenské správy panství. Rovněž si prohlédl místní zajímavosti a pamětihodnosti. Už 8. srpna 1737 však pokračoval ve své cestě směrem na Prahu. Ta se v jeho itineráři nacházela pravděpodobně proto, že rodina vlastnila panství na českém území a šlechtic se měl lépe seznámit se zdejšími poměry. Do hlavního města Království českého dorazil již 9. srpna 1737. Zdržel se zde dva týdny. Poté vyrazil opět na sever a po dvoudenní cestě přes Ústí nad Labem a Petrovice dorazil 17. srpna 1737 do Drážďan. Zde strávil týden na dvoře saského kurfiřta Fridricha Augusta II., jemuž patřil také titul polského krále. Především z mocenského hlediska šlo o jeden z nejvýznamnějších říšských šlechtických dvorů té doby.²¹⁷ Odtud zamířil přes Míšeň, Lipsko a Wittenberg do Berlína, kde se mezi 27. a 31. srpnem 1737 seznámil s dvorem pruského krále Fridricha Viléma I., jehož sféra vlivu se úzce dotýkala císařské politiky.²¹⁸ Posléze se opět vydal na další cestu, která jej zavedla do Hamburku. Tam dorazil 8. září 1737. Během svého šestidenního pobytu ve svobodném říšském městě – 8. až 14. září 1737 – si prohlédl místní pamětihodnosti, přístav i zdejší okolí.

Dále pokračoval do Severního Nizozemí, projel přes Brémy, Cloppenburg, Apeldorn až do Utrechtu, kde strávil prohlídkou památek a jiných zajímavostí tři dny – 20. až 23. září 1737. Další zastávkou se 23. září 1737 stal Amsterdam, obchodní velmoc. Tam navštívil řadu pamětihodností a slavných míst spojených s obchodem, jako například tamní burzu. Následně – 26. září 1737 – se vydal na krátký výlet do Alkmaare a Texelu. Hned však pokračoval dál, do Haagu, kam dorazil 2. října 1737. Cestou se zastavil – 30. září 1737 – ve věhlasném univerzitním městě Leidenu, kde strávil dva dny a prohlédl si místní univerzitu. V Haagu jej pak čekal týdenní pobyt – od 2. do 7. října 1737. V jeho průběhu si prohlédl toto významné město i blízké okolí a seznámil se s místní urozenou společností. Odcestoval odtud 7. října 1737, projel přes Rotterdam, kde se nijak nezdržoval a pokračoval dál na jihozápad, do Rakouského

1334/11, sign. 3. Obvyklý itinerář barokních kavalírů nabízí pro srovnání například Milena LENDEROVÁ, *Cestovatel*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 239 – 254, zde s. 244.

²¹⁷ O Fridrichu Augustovi II. blíže Hellmut KRETZSCHMAR, *Friedrich August II.*, in: *Neue Deutsche Biographie V*, Berlin 1961, s. 573 – 574. Srov. *Der stille König – August III. zwischen Kunst und Politik*, Dresden 1996 (= *Dresdner Hefte* 46).

²¹⁸ Gerhard OESTREICH, *Friedrich Wilhelm I., König in Preußen*, in: *Neue Deutsche Biographie V*, Berlin 1961, s. 540–545.

Nizozemí. Cílem se mu pro tentokrát stal Brusel, sídlo arcikněžny Marie Alžběty.²¹⁹ Arcikněžna zde působila jako nizozemská místodržící, přičemž Brusel se v období její vlády řadil mezi vyhledávané cíle mladých kavalírů, kteří mířili do západní Evropy. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se zde se svým doprovodem zdržel celý měsíc – od 12. října do 21. listopadu 1737.

Odtud zamířil do Paříže, kam dorazil 29. listopadu 1737. Mladý šlechtic strávil ve francouzské metropoli dvacet dva dní – od 29. listopadu do 20. prosince 1737. Během svého pobytu si prohlédl místní pamětihodnosti, zavítal do Versailles a blíže se seznamoval se zdejší kulturou. Na cestu se opět vydal ke konci roku – 20. prosince 1737. Jeho trasa se stočila zpět na východ, přes Lucembursko do německých zemí. Projel přes Verdun, kde oslavil Štědrý večer a následný Boží hod vánoční. Dlouho se zde však nezdržoval a již 27. prosince se vydal opět na cestu.

Přes Mohuč – 31. prosince 1737 – a Frankfurt nad Mohanem – 3. ledna 1738 – dojel do Würzburgu, kde strávil na dvoře knížecího biskupa Fridricha Karla Schönborna týden od 6. do 13. ledna 1738.²²⁰ Následně se šlechtic vypravil do Mnichova, kam dorazil po devítidenním putování 22. ledna 1738. Začlenil se do místní urozené společnosti na dvoře bavorského kurfiřta Karla Albrechta.²²¹ Jako host se zúčastnil několik výletů do okolí Mnichova, konkrétně do kurfiřtova letohrádku ve Schlessheimu a loveckých zámečků Nymphenburgu, Ismaningu a Fürstenriedu. Mladík se tu zdržel až do 22. března 1738, kdy zamířil na jih. Zcela vynechal Salcburk, jehož návštěvu mu výslovně doporučil otec ve své instrukci.²²² Místo toho pokračoval do Tyrolska a navštívil Innsbruck. Zde se zastavil pouze na jednu noc – 23. ledna 1738 – a pokračoval dál přes Bolzano do Itálie.

Na italském území jej čekala nejprve zastávka v Benátkách, kde pobýval do druhé dekády dubna – od 31. března do 21. dubna 1738. Odtud odcestoval dál na jih po moři. Vylodil se v blízkosti Rimini, kde učinil krátkou zastávku – ve dnech 21. až 24. dubna 1738. Dál pokračoval již po souši přes Loreto do Říma, kam dorazil 28. dubna 1738. Zdejší pobyt u papežského dvora přerušil výletem do Neapole, kam vyrazil 31.

²¹⁹ B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 267 – 268.

²²⁰ Theodor HENNER, *Friedrich Karl, Graf von Schönborn*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie XXXII*, Leipzig 1891, s. 268–274.

²²¹ Karl Theodor von HEIGEL, *Karl VII.*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie XV*, Leipzig 1882, s. 219 – 226.

²²² Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

května 1738.²²³ V Neapoli pobýval od 3. do 17. června 1738; zpět do Říma se vrátil 22. června 1738. V sídelním městě papeže setrval ještě další dva týdny. Kdyby se řídil běžnou praxí uplatňovanou kavalíry na cestách, tak by z Říma odjížděl na podzim, v době kdy už nehrozila letní horka.²²⁴ Protože však šlechtice čekala ještě dlouhá cesta do dalších destinací a musel ji stihnout do října téhož roku, porušil obecně stanovený zvyk a na další cestu se vypravil už 3. července 1738.

Přes Sienu – 5. až 7. července 1738, Livono – 7. až 10. července 1738 – a Pisu – 10. července 1738 – dorazil do Florencie, kde pobýval od 17. do 31. července 1738. V srpnu se pak přesunul dál na sever přes Bolognu – 1. až 3. srpna – a Piacenzu – 5. až 9. srpna 1738, až dorazil 10. srpna 1738 do Janova. Nezdržel se však déle než čtyři dny. Následovalo další putování přes Turín, kde strávil opět čtyři dny – 16. až 20. srpna 1738. Posléze se kavalír i se svou společností přesunul do Milána a zdržel se zde tři týdny – 21. srpna až 13. září 1738. Zde také absolvoval dvoudenní výlet – 6. a 7. září 1738 – k jezeru Maggiore. Dál cestoval z Milána směrem na západ a přes Mantovu – 16. až 18. září 1738 – se vrátil zpět do Benátek. Tam dorazil 21. září 1738. Po několika dnech – 1. října 1738, kdy nastaly vhodné podmínky pro mořeplavbu, odplul z benátského přístavu a zamířil přes Benátský záliv na Balkánský poloostrov. Konkrétně plul do Terstu, centra Rakouského přímoří, kam přijel 4. října 1738.²²⁵ Odtud pokračoval již následujícího dne – 5. října 1738 – dál na sever do Gorice, kde učinil poslední delší zastávku v podobě týdenního pobytu – 6. až 14. října 1738 – v rezidenci svého strýce Antonia Strassolda. Pak už jej čekala jen několikadenní cesta přes Štýrský Hradec, kde se zdržel dva dny – 17. a 18. října 1738, domů. Své putování zakončil 20. října 1738 na rodovém sídle Windischgrätzů v Trautmansdorfu, kde se po více než roce shledal se svými rodiči. Ti mu připravili slavnostní přivítání. Hned následující den nechali sloužit *Te Deum laudamus*. V jeho průběhu Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu společně s rodiči poděkovali bohu za šťastný návrat z cest.

²²³ V rámci kavalírských cest byl tento výlet obvyklejší na jaře či na podzim, za příznivějších klimatických podmínek. Srov. J. KUBEŠ, *Národné dospívání*, s. 41.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Heslo *Küstenland, österreichisch-illyrisches*, in: Meyers Konversations-Lexikon X, Leipzig – Wien 1885, s. 358.

3.2.1 Cestování a dopravní prostředky

Na základě zrekonstruovaného itineráře lze odhadnout, že když se Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu přepravoval z jednoho cílového města do druhého, ujel za den zhruba 70, výjimečně i 90 kilometrů.²²⁶ Vzdálenosti reflektovali cestovatelé v účtech zejména prostřednictvím slova „*Post*“. Poštou zde pravděpodobně cestovatel mínil poštovní míli, jejíž míra se lišila v jednotlivých zemích a která často určovala vzdálenost mezi jednotlivými zastávkami.²²⁷ Například ve Francii 27. listopadu 1737 mladý kavalír s doprovodem urazili vzdálenost 1 pošty mezi městy Fonche a Roye. Tato vzdálenost odpovídala 3 francouzským mílím, což je zhruba 10 kilometrů. Oproti tomu 1 říšská pošta představovala 2 německé míle, respektive přibližně 15 kilometrů. Proto, když šlechtic 5. ledna 1738 urazil 1 poštu mezi městy Frankfurt nad Mohanem a Hanau, jednalo se vlastně o delší trasu než u výše zmiňovaného příkladu z Francie.²²⁸

Skutečná vzdálenost překonávaná při jednotlivých přesunech však závisela na mnoha dalších aspektech. Důležitou roli při cestování hrála kvalita a druh zvoleného dopravního prostředku, stejně jako počasí, roční období a stav terénu. Kvalita cest v 18. století se oproti jejich stavu v minulosti sice zlepšovala, ale stále se zde objevovaly velké nedostatky.²²⁹ Silnice byly často neudržované, nezpevněné a nedostatečně široké, aby projely dva protijedoucí vozy. Nevalná pověst se šířila mezi cestovateli zejména o silniční síti v Římsko-německé říši, na jihu Evropy, na Apeninském i Pyrenejském

²²⁶ Například 14. ledna 1738 urazil na cestě z Kitzingenu do Norinberka přibližně 90 kilometrů. Srov. J. PÁNEK, *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě*, s. 673; M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 199 – 203, zde zejména s. 199.

²²⁷ Zde se objevuje problematika určování vzdáleností. V deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu většinou nejsou uvedeny vzdálenosti, ale pouze výčet měst, jimiž projel. Jen výjimečně určoval vzdálenost pomocí mil, jako například 28. listopadu 1737, kdy jel do Paříže přes „...*Bourgé so ein Dorff zwey Meil von Paris ist.*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 28. listopadu 1737. Tamtéž. Účty dochované z první čtvrtiny jeho kavalírské cesty uvádějí informaci o vzdálenosti měst prostřednictvím počtu pošt - vidíte, zde máte poštu ve významu poštovní stanice. K tomu František ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. až 18. století*, Sborník archivu ministerstva vnitra republiky Československé X, Praha, 1937, s. 164 – 305. K proměnlivým délkovým mírám blíže Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002, s. 155-176. Srov. Gustav HOFMANN, *Vývoj, stav a úkoly naší metrologie*, Archivní časopis 24, 1974, s. 215-222; Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Staré míry, váhy a peníze. Stručný přehled*, Plzeň 1984.

²²⁸ Srov. účty z kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu za přepravu od 12. listopadu 1737 do 24. ledna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 202.

²²⁹ Srov. M. HLAVÁČKA, *Cestování*, s. 11 – 27.

poloostrově.²³⁰ Sám Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se také čas od času na stránkách svého deníku vyjadřoval ke špatnému stavu cest.²³¹ Při jejich hodnocení vynášel i doporučující závěry, většinou negativního charakteru. Po absolvování cesty z Closter do Brém si dokonce zapsal: „... *ich keinen Menschen rathe, di[e]sen Weg zu nehmen*“.²³² Konkrétně si stěžoval například na úzké silnice při cestě z Peri do Verony 27. března 1738, kde je neutěšený stav silnice dokonce donutil vystoupit z vozu, vypřáhnout koně a jít pěšky po úzké cestě mezi skálou a srázem.²³³

Právě přechody přes různá pohoří patřily mezi nejnáročnější úseky na kavalířské cestě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Horské stezky se stávaly téměř nepřekonatelné zejména v zimním období, kdy ve vyšších nadmořských výškách nastávaly nepříznivé podmínky kvůli sněhu, případné námraze a od toho se odvíjejícího stavem cest.²³⁴ Mladý kavalír se o tom přesvědčil sám na přelomu roku 1737, když cestoval z Trevíru, který opustil 28. prosince 1737, do Mohuče. Na trase jej čekal náročný přechod přes pohoří Hunsrück. Na stránkách deníku výslovně zmínil, že celá třídní cesta byla strašná a špatně zajištěná. Údajně se neustále nacházel v bezprostředním ohrožení života. Stěžoval si, že jedna pošta trvala i dlouhých 8 hodin. Navíc se mu po cestě nedostávalo žádného občerstvení. Proto případné čtenáře deníku upozorňoval, aby sem raději nejezdili.²³⁵ Pro následný přechod přes Alpy v březnu 1738 panovaly již lepší podmínky. Dne 24. března 1738 dokonce projížděl na cestě z Innsbrucku do Bolzana Brennským průsmykem.²³⁶ Náročnost přechodu si jistě uvědomoval, neboť si do deníku poznamenal, že překračoval „*grossen Berg*“. Cesta přes alpské sedlo však proběhla pravděpodobně bez větších potíží a Leopold Karel

²³⁰ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 185 – 187. Srov. Wolfgang BEHRINGER, *Im Zeichen des Merkur. Reichspost und Kommunikationsrevolution in der frühen Neuzeit*, Göttingen 2003.

²³¹ K hodnocení využíval na stránkách svého deníku zejména slovo „špatný“ s různými přívlasky jako například „*sehr übler Weg*“ – 5. srpna 1737; „*Weg ist erschrocklich übel*“ – 16. srpna 1737; „*der Weg ist unausprechlich übel*“ 15. září 1737; „*unerhört übel*“ – 27. března 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²³² Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 15. září. 1737. Špatný stav cest provází deník ještě na několika místech. Například cesta mezi Lovosicemi a Ústím nad Labem „*ist in diesen und denen nachfolgenden Posten so erschrocklich übel*“. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 16. a 17. srpna 1737. Stejně tak na cestě z Trevíru do Mohuče 31. prosince 1737. K tomu více v následujícím textu diplomové práce.

²³³ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. března 1338. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²³⁴ Z M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 190.

²³⁵ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 31. prosince 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²³⁶ K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. března 1738. Tamtéž.

Viktorín z Windischgrätzu se ve zdraví dostal to Sterzingu, ležícího na jižní straně zmiňovaného průsmyku.²³⁷

Kromě neradostného stavu silnic jej trápily také rozmary počasí. Již první den jeho kavalírské cesty – 5. srpna 1737 – si postěžoval, že jej na trase z Vídně do Hollabrunu překvapilděšť.²³⁸ S deštěm odjížděli také 20. prosince 1737 z Paříže.²³⁹ Děšť znamenal velkou nepříjemnost. Z cest se často stávalo bahniště, protože voda neměla ze silnice kudy odtéct.²⁴⁰ V zimě naopak mohl děšť na ledové zemi namrzat. V obou případech se proto jízda kočárem mohla velmi zkomplikovat.²⁴¹ Ohledně počasí lze tvrdit, že si kavalír nikdy nestěžoval na přílišné horko. Naopak jej však zaujalo chladné podnebí na vrcholku apeninského sedla Al Giogo, které zdolával 31. července 1738. Při této příležitosti poznamenal, že „*es so kalt ist, das die Leut Beständig mit Belt genem*“.²⁴² Šlechtic také komentoval povětrnostní podmínky, a to zejména v době, kdy se přepravoval po moři. Pravidelně hodnotil sílu větru.²⁴³ Někdy si postěžoval, že mu nepříznivý vítr působil zdržení. Například na cestě z Benátek do Rimini, kdy se rozhodl využít lodní přepravu. Kvůli silnému protivětru musela jeho loď vyčkat v přístavu až do druhého dne, kdy se vítr obrátil. Teprve poté mohla vyplout.²⁴⁴

Rychlost cestování také ovlivňovala kvalita a druh dopravního prostředku, jež Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se svým doprovodem využíval. Obecně lze uvést, že cestoval několika typy dostupných dopravních prostředků. Snad nejrychlejší přepravu zajišťovala plavba lodí, kterou zvolil Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu v některých úsecích své cesty.²⁴⁵ Cestování po vodě mu mnohdy nabízelo nejen rychlejší, ale také pohodlnější přesun než po souši.²⁴⁶ Rovněž se jednalo o nejlacinější způsob dopravy.²⁴⁷ V některých případech šlo dokonce o nezbytnost, kdy

²³⁷ Tamtéž. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 186.

²³⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 5. srpna 1737. Tamtéž.

²³⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 20. prosince 1737. Tamtéž.

²⁴⁰ Srov. V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 51.

²⁴¹ M. HLAVAČKA, *Cestování*, s. 14 – 15.

²⁴² Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 31. července 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁴³ Například záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27., 28. září 1737, 21., 22., 23. dubna 1738, 26. září 1738. Tamtéž.

²⁴⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. dubna 1738. Tamtéž. Nejdelší zdržení kvůli silnému protivětru zaznamenal 26. září 1738 v Benátkách, odkud se chystal do Terstu. Příznivé podmínky pro vyplutí na moře nastaly až 1. října 1738. O tom záznamy z 26. září a 1. října 1738. Tamtéž.

²⁴⁵ J. PÁNEK, *Čeští cestovatelé*, s. 672. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ, *Heřman Jakub Černín I*, s. 205 – 207.

²⁴⁶ M. HLAVAČKA, *Cestování*, s. 36.

²⁴⁷ J. PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II*, s. 929.

kavalír musel například zdolat říční tok, neboť se nikde v okolí nenacházel žádný vhodný most. K tomu došlo například 7. září 1737, kdy s doprovodem na lodi překonali Labe, aby mohli vjet do Hamburku.²⁴⁸ Tato krátká plavba se stala jejich první zkušeností s lodní přepravou v rámci kavalírské cesty. Vše tehdy proběhlo pravděpodobně bez problémů, protože záznam v deníku urozeného jedince obsahuje pouze kladné hodnocení této přepravy. Dle šlechticových slov se jednalo o pohodlné cestování.²⁴⁹ Lodní dopravu pak mladík využíval velmi často, na splavných řekách či uměle vybudovaných kanálech. Šlechtic tak nastupoval na různé čluny a menší lodě, zejména v Nizozemí a na Apeninském poloostrově.²⁵⁰

Během ročního putování se nevyhýbal ani cestě po moři. První zkušenosti s námořní přepravou získal při návštěvě severního Nizozemí, kdy se vypravil na ostrov Texel. Dvouhodinová plavba na „*Transport-schiff*“ přes mořský průliv na něj udělala silný dojem, protože jí věnoval velkou část denního záznamu. Pochvaloval si, že ani přes silný vítr jej nepostihla mořská nemoc.²⁵¹ Následně jej moře přilákalo ještě několikrát. Na cestě z Benátek směrem k Římu - 21. – 23. dubna 1738 – se plavil podél italského pobřeží, aby urychlil svůj přesun na jih.²⁵² Na palubu lodě nastoupil rovněž 18. června 1738 při návratu do Říma z neapolského pobytu.²⁵³ V některých případech kavalír uvedl do cestovního deníku i typy lodí, na kterých se plavil.²⁵⁴ Například na již zmiňované plavbě z Benátek 21. dubna 1738 využil „*Peotu*“.²⁵⁵ V deníkovém záznamu ze 27. září 1737 se nachází zmínka, že na cestě z Alkmaaru na ostrov Texel plul na

²⁴⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁴⁹ „... *wo wir über die Elbe gesetzt nach Hamburg, unterwegs sind wir gantz sansst umgeworfen worden ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁵⁰ Plavil se například 9. září 1737 po Labi, když vyjel na výlet do přístavu za město Hamburk, aby si prohlédl válečné lodě. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 9. září 1737. Tamtéž. Lodní dopravu po kanálu využil také na cestě do Leidenu, kam dorazil lodí z Harlemu. O tom záznam v jeho deníku z 30. září 1737. Tamtéž. Obdobně se plavili i při vyjížděce kolem Haagu na kanálech ve vesnici Scheveningen. Srov. záznam z 5. října 1737. Tamtéž. Na jih od Alp využil říční dopravu na cestě z Padovy do Benátek, kde se plavil po řece Brentě. Zápis z 31. března 1737. Tamtéž.

²⁵¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. března 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁵² K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. – 23. dubna 1738. Tamtéž.

²⁵³ K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 18. – 22. června 1738. Tamtéž.

²⁵⁴ Srov. následující ukázky. Ve většině případů se však spokojil pouze s poznámkou o „*ingeschiften*“, jako například v záznamu deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 18. června 1738. Tamtéž.

²⁵⁵ „... *mit einer Peota von Venedig mit zimlich guten Wind ab aus den Lagune...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. dubna 1738. Tamtéž. Podle všeho se plavil na nějaké větší lodi zvané „*tre-baculi*“ na cestě z Benátek do Terstu. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 26. září 1738. Tamtéž. Srov. heslo *Peota*, in: Ottův slovník naučný XIX, Praha 1902, s. 461.

„*Transport-schiff*“.²⁵⁶ Oproti tomu při říční přepravě využíval menší lodě. Šlechtic například uvedl, že 5. října 1737 jel na výlet do okolí Scheveningen a plavil se po říčním kanále rybářskou lodí taženou ze břehu koňmi.²⁵⁷ Obdobně využil přepravu po vodním kanále z Padovy do Benátek 31. března 1738. Tehdy se plavil na jakési veslici, v deníku označené výrazem „*Bucentora*“.²⁵⁸

I přes hojně využívání lodní dopravy lze tvrdit, že Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se v naprosté většině případů přepravoval po souši. Nejrychlejší způsob této dopravy představovala jízda na koni.²⁵⁹ Ta však cestovatelům nevyhovovala v případě, že se jezdilo na velké vzdálenosti s množstvím zavazadel, které by si šlechtic musel nechat zasílat zvlášť.²⁶⁰ Kavalír proto jízdu koňmo nevyužíval příliš často. Výjimku učinil prokazatelně 24. listopadu 1737, kdy vyjel na koni z Lille a mířil do Orchies, kam pravděpodobně s předstihem vyslal vozem své věci. Sám se na koni zajel podívat ještě do Tournai a odtud teprve „... *auf Orchie zu der equipage*.“²⁶¹ Odtud dál pokračoval kočárem. Ten se stal nejvyužívanějším dopravním prostředkem v rámci celé kavalírské cesty.²⁶² To přímo potvrzují některé deníkové záznamy Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu.²⁶³

²⁵⁶ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁵⁷ O člunu, který táhli koně ze břehu, se šlechtic zmínil 5. října 1737. Tamtéž Srov. J. PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II*, s. 929.

²⁵⁸ „*Um 15 uhr auf der brenta in einen bucentoro (welches das angenehmensten fahren zwischen den schönsten gärten, und magnifiquesten pallästen ist) in ohngefähr 8 stunden nach Venedig...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 31. března 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Kavalír pravděpodobně věděl, že bucentoro byl název pro loď, kterou se pravidelně plavil dóže při slavnosti Zasnoubení Benátek s mořem. Nesprávně jej použil i při popisu dopravního prostředku, jenž využil při cestě do Benátek. Pravděpodobně se zde jednalo o typ lodě podobný bucentoru. Slov. heslo *Bucentoro*, in: *Ottův slovník naučný IV*, Praha 1891, s. 828.

²⁵⁹ M. HLAVAČKA, *Cestování*, s. 34 – 35. Tuto dovednost si šlechtici osvojovali již od útlého dětství a její zvládnutí neodmyslitelně patřilo ke šlechtickým vlastnostem. K tomu R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 130.

²⁶⁰ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘIKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 194.

²⁶¹ K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. listopadu 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. V některých případech si kavalír nechal objemná zavazadla uložit ve městech, která opouštěl, a později si je zde opět vyzvedl. Například 8. října 1737 se vrátil po třech týdnech do Utrechtu z výletu po zajímavostech severního Nizozemí. Zapsal si, že dorazily „... *nach Utrecht, wo wir die Bagage gelassen hatten...*“ K tomu záznam z 8. října 1737. Tamtéž.

²⁶² Obecně k vývoji tvarů a typů kočárů M. HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníků*, s. 36 – 43. Srov. Alois LUSTIG – Jaroslav JEZDÍNSKÝ, *Od dřevěného kola k automobilu*, Praha 1938, o vývoji kočárů v raném novověku zejména s. 36 – 81.

²⁶³ Na kočár přesedl 28. března 1738: „... *in einen Wagen gefahren...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 28. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. O využití kočárů svědčí rovněž další záznamy z 16. a 17. srpna 1737, 28. března 1738 a 4. července 1738. Tamtéž.

Na cestu mohl jet vlastním vozem, nebo si pronajmout vůz i s potahem a kočím, tak zvanou „*Extra-post*“. V případě pronajatého kočáru mohlo dojít i na jeho výměnu během cesty, což obnášelo přeložení veškerých zavazadel. Nabízely se mu také služby soukromých zemských kočí.²⁶⁴ Lze předpokládat, že Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu častěji volil levnější přepravu poštovním vozem, jehož pronájem si zajistil s dostatečným předstihem. Ve výsledku tak ušetřil náklady na vydržování vlastního vozu a dalších poplatků s tím spojených.²⁶⁵ Poštovní služby využil například při odjezdu z Vídně 5. srpna 1737, kdy cestoval po poštovní Linecké silnici do Prahy.²⁶⁶ Poštovní vůz si najal také 8. října 1737 na cestě z Rotterdamu do Goudy.²⁶⁷ Na stránkách svého deníku rovněž zachytil místa jednotlivých zastávek, která v mnoha případech odpovídala poštovním stanicím na této trase.²⁶⁸

Zastávky se staly nutností zejména při dálkových spojích, protože muselo docházet k pravidelnému přepřahání tažných koní.²⁶⁹ Při zastávkách docházelo také k nutnému servisu kočárů. U této příležitosti se vybíral jednorázový poplatek tak zvaný „*Schmiergeld*“, česky šmírgelt.²⁷⁰ Jednalo se o jakousi formu úplatku pro postilioná, který jej přijímal pod záminkou poplatku za kolomaz. V účtech z kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu se tato položka vyskytuje velmi často, téměř na každé poštovní stanici. Výše šmírgeltu se pohybovala od 10 do 30 krejcarů.²⁷¹ Na každé stanici se také platilo za zmíněné přepřahání a rovněž se dávalo spropitné za poskytnuté služby. V zastávkách či přímo na trati se vyskytovala ještě řada dalších

²⁶⁴ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 194.

²⁶⁵ Odboural náklady spojené s vlastnictvím soukromého kočáru, najímáním koní a odborného služebnictva. K cestování poštovními dostavníky blíže F. ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví*, s. 163 – 305; M. HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníků*, s. 45 – 81. O fungování říšské pošty více W. BEHRINGER, *Im Zeichen des Merkur*.

²⁶⁶ M. HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníků*, s. 18 – 19.

²⁶⁷ „*Den 8ten Fruhe um ½ 6 Uhr von Rotterdam Weg mit dem so genandten Postwagen nach Dergau eine hüpsche stadt...*“, Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 8. října 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁶⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 5., 6., 8. a 9. srpna 1737. Tamtéž. Přehlednou trasu tohoto spoje uvádí F. ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví*, s. 173 – 184. Vedla z Vídně přes Hollabrun, Pulckau, Vratěnin, Slavonice, Kunžak, Jindřichův Hradec, Somoholy, Košice, Tábor, Sudoměřice, Votice, Bystřici, Nespeky a Jesenice. I v dalším putování se jeho zastávky převážně shodují se sídlem poštovních stanic. Srov. níže, *Itinerář kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu*, připojený v příloze této práce.

²⁶⁹ Srov. F. ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví*, s. 170; J. PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II*, s. 936 – 942. K tomuto účelu měli mít poštmistři k dispozici vždy minimálně dva koně, kteří měli sloužit pouze císařské poště. Ve stanicích však často přepřahali i soukromé vozy či vozy zemských kočí. Aby tamní poštmistři uspokojili poptávku na frekventovaných tratích, vydržovali si koně více, někdy až dvacet. F. ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví*, s. 258.

²⁷⁰ M. HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníků*, s. 68.

²⁷¹ Účetní záznamy z kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

poplatků. Na hranicích a celnicích šlo o „Weggeld“ a hraniční poplatky, jež si šlechtic zaznamenal například při průjezdu hranic mezi Španělským Nizozemím a Francií 22. a 23. listopadu 1737.²⁷² Mezi zpoplatněné služby se řadil také „Überfuhrgeld“, který skupina cestovatelů platila například při pohybu po Francii ve dnech 21. až 23. prosince 1737.²⁷³

Na zmiňované služby se v rámci jednoho státu většinou uplatňoval jeden tarif.²⁷⁴ Cestující si mohli na poštovních stanicích také připlatit za připřáhnutí koní navíc.²⁷⁵ Někdy se mohlo jít o snahu urychlit přesun. Šlechtic si větší, současně okázalejší spřežení nechával pravděpodobně zapřáhnout při slavnostních vjezdech a odjezdech z některých měst, kdy se chtěl prezentace na veřejnosti.²⁷⁶ Stalo se tak například při jeho odjezdu z Cambrai 26. listopadu 1737, kdy kočár táhlo desetispřeží.²⁷⁷ Lze předpokládat, že tato okázalost souvisela se šlechticovou snahou reprezentovat svůj rod

²⁷² Účetní záznamy z kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu Tamtéž.

²⁷³ Například 21. prosince 1737 zaplatili na cestě ze St. Jean do La Ferté deniery jako běžné spropitné za poštu, k tomu vydání za převoz 16 sou a dalších 24 sou za mýtné na mostě. Tamtéž. Základní informaci o této francouzské měně přináší heslo *Sou*, in: Ottův slovník naučný XXIII, Praha 1905, s. 698.

²⁷⁴ Tomu odpovídají i účty z kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu, kde jsou v jednotlivých zemích patrné rozdíly v cenách pošt i spropitného. Ve Francii dávali cestovatelé 12 deniery za 1 poštu a 3 deniery a 10 sou jako spropitné. V Římsko-německé říši stála jedna pošta 7 zlatých a spropitné činilo průměrně 15 krejcarů. Jediná položka, která kolísala i v rámci jedné země byl již zmíněný „Schmiergeld“. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Srov. M. HLAVAČKA, *Cestování*, s. 67 – 68; M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 197.

²⁷⁵ Cestovatelé si nechali na cestě z Esselbachu do Remlingu zapřáhnout 3 koně navíc, za což si připlatili: „...für span 3 Pferd 45 xr“. O tom účetní záznamy Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 8. ledna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁷⁶ O významu vícečetného spřežení, zejména ve spojení s vyslanci cestujícími do cizích zemí, Gottfried STIEVE, *Europäisches Hoff-Ceremoniel, In welchem Nachricht gegeben wird, was es für eine Beschaffenheit habe mit der Prærogativa und dem aus selbiger fliessenden Ceremoniel, welches Zwischen Käyser-und königl. Maiestaten, Churfürsten, Cardinälen, Fürsten und freyen Republikuen, dero Gesandten und Abgesandten beobachtet wird, Nebst beygefügetem Unterricht was ein Legatus á Latere, Nuncius Apostolicus, Ambassadeur, Envoyé Plenipotentarius, Commissarius, Resident, Agent, Secretarius, Deputatus, Consul, so wohl seiner Würde, als seinem Amte nach sei, und wie es mit dererselben character, Creditiv, Instuction, Passeport, Quartier, Inviolabilität, Immunität, Reception, Magnificentz, Tutulatur ec. beschaffen, auch was es wegen des ceremoniels, auf Frieden-Schlüssen und bey hufen, für mißhelligkeiten gegeben*, Leipzig 1723, s. 283. Slavnostní vjezdy ve středoevropském prostoru období baroka sloužily zejména habsburským panovníkům, kteří je využívali jako prostředek k sebezprezentaci. K tomu blíže J. HRBEK, *České barokní korunovace*, s. 70-80; V. BŮŽEK, *Symboly rituálu. Slavnostní vjezd Ferdinanda I. do Prahy*, in: Lenka Bobková – Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec, *Ve znamení země Koruny české: sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.*, Praha 2006, s. 112-128.

²⁷⁷ Z Cambrai do Mesancotur urazil vzdálenost dvou pošt a „vor 10 Pferd“. K tomu účetní záznamy Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 26. listopadu 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Obdobně si nechal šlechtic zapřáhnout desetispřeží při odjezdu z Lucemburska 28. prosince 1737, „Luxenbourgen: mit 10 Pferd abgangen.“ Účetní záznamy z 28. prosince 1737. Tamtéž. Při odjezdu z Paříže táhlo jeho kočár osmispřeží. K tomu účetní záznamy z 20. prosince 1737. Tamtéž. Šlechtic přijížděl do Würzburgu a následně z něj i odjížděl se sedmispřežím. K tomu účetní záznamy z 8. ledna 1738. Tamtéž.

v místech, kde jeho otec Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu před deseti lety působil jako císařský vyslanec.²⁷⁸ Ještě okázalejší slavnostní vjezd čekal Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu při příjezdu na Červenou Lhotu 6. srpna 1737, protože se jednalo o jeho rodové sídlo.²⁷⁹ Mimo jiné ho vítala fanfára na jeho počest. Rovněž byla slyšet střelba z děl a ručnic. Právě výrazná zvuková kulisa dokreslovala okázalost celé události.²⁸⁰ Pro šlechtice znamenal tento rituál oficiální a veřejné potvrzení jeho postavení, coby syna majitele panství.²⁸¹

S veřejnou reprezentací kavalírový urozenosti souvisela i potřeba vlastního vozu v místech jeho dlouhodobějšího pobytu.²⁸² Soukromý kočár se zde stával nezbytností zejména při drobných přejezdech ulicemi města či pro vyjížďky do blízkého okolí.²⁸³ Dlouhodobý pronájem však představoval poměrně nákladnou záležitost. Proto si mladý kavalír velmi cenil možnost zapůjčit si kočár k osobnímu užívání od členů místní urozené společnosti. Takovou počtu si mohl kavalír vysloužit při audienci u zdejšího šlechtice. Při té příležitosti mu vyjádřil úctu. Tento mu mohl projevenou úctu opětovat právě zapůjčením vlastního kočáru.²⁸⁴ Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu si podobnou situaci zaznamenal na stránkách svého deníku 5. srpna 1738. Tehdy mu v Piacenze zapůjčil kočár, který směl využívat po celou dobu pobytu ve městě - až do 9. srpna 1738, císařský polní maršál a místodržící v Mantově Leopold Hessensko-Darmstadtský.²⁸⁵ Pro mladého kavalíra znamenalo cestování v soukromém, v tomto

²⁷⁸ O činnosti Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu podává podrobné informace K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 261 – 281.

²⁷⁹ Obecně ke slavnostním vjezdům Barbara STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne*, s. 502-504.

²⁸⁰ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 6. srpna 1737. Tamtéž. Srov. V. BŮŽEK, *Symboly rituálu. Prohlášení Ferdinanda I. císařem ve Frankfurtu nad Mohanem*, in: Martin Nodl – Petr Sommer (edd.), *Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, Praha 2004, s. 159-167, zde s. 162; TYŽ, *Ferdinand Tyrolský*, s. 135; Rostislav SMÍŠEK, Leopold I., *Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Dietrichstina. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku, České Budějovice 2007 (= Opera historica 12)*, s. 65 – 111, zde s. 81.

²⁸¹ G. STIEVE, *Europäisches Hoff-Ceremoniel*, s. 272-273.

²⁸² M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 203.

²⁸³ Tamtéž. Cestování v kočáře se v tomto období stalo výsadou vysoce urozených jedinců. K tomu J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 35-36. Srov. Rostislav SMÍŠEK, *Anton Florian von Liechtenstein und Rom. Selbstpräsentation eines kaiserlichen Gesandten zum Ausgang des 17. Jahrhunderts*, in: Marek Vařeka – Aleš Zářický (edd.), *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmisches Krone*, Ostrava-Vaduz 2013 (= Documenta Liechtensteiniana Series Nova. Monographica 1), s. 197-212.

²⁸⁴ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 204. Srov. TITÍŽ (ed.), *Heřman Jakub Černín II*, s. 179, 181, 379 – 399.

²⁸⁵ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 5. srpna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. O osobě Leopolda Hessensko Darmstadtského se zmiňuje Andreas RÄß, *Die convertiten seit der Reformation nach ihrem*

případě místodržitelenském, kočáře veřejné potvrzení jeho postavení jako člena urozené společnosti. Obdobný efekt nastával ve chvíli, kdy mladého kavalíra při odjezdu doprovázel některý z urozených šlechticů, kteří mu tímprojevovali obdobnou úctu. Například při odjezdu z Gorize jej doprovázela celá urozená suita, která se skládala z jeho strýce hraběte Antonia Strassolda a jeho manželky Alžběty, rozené Rabattové, jež se s ním rozloučili kousek za městem. Na dalším úseku cesty jej až do Svatého Kříže doprovázeli již jen dcera výše zmiňovaného hraběcího páru Marie Eleonora s manželem Kristiánem Augustem z Attemsů.²⁸⁶

Leben und aus ihren Schriften dargestellt, Freiburg 1868, s. 468; Fabio MORRI – Maria LIEBER – Daniela GIANAROLI, *La corrispondenza di Lodovico Antonio Muratori col mondo germanofobi Carteggi inediti*, Frankfurt am Main 2010, s. 123 – 124.

²⁸⁶ „... den 14. Fruhe von Görtz in Begleitung des Graff und Gräffin Antoni Strasoldo bis halbe Post, der Graff und Graffin von Atthembs über Tzernisca bis H. Creutz, alda über Mittag beÿ dem Graff Atthembs...“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 14. října 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

3.2.2 Nebezpečí na cestách

Ať šlechtic využil kteréhokoliv dopravního prostředku, vždy mohl na cestách zažít mnohá nepohodlí a příkoří. Většina vycházela z již zmíněného neutěšeného stavu cest a silnic. Mnohé způsoboval špatný technický stav dopravních prostředků. Velkou roli hrálo také počasí. Někdy se z běžného příkoří na cestách stalo během chvilky ohrožení života. Obzvláště to platilo na moři, kdy bouře a silný vítr mohly způsobit ztroskotání lodě.²⁸⁷ Obavy ze zmíněného nebezpečí mohl mít i Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu, zejména při první plavbě po moři, kdy jej pravděpodobně naplňoval i strach z neznámého.²⁸⁸ Šlo o šlechticovu cestu na ostrov Texel 28. září 1737, kdy je na moři zaskočila vichřice. Počasí se naštěstí umoudřilo a mladý kavalír i s doprovodem ve zdraví přistáli na pevnině.²⁸⁹ Na moře a jeho neklid si šlechtic pravděpodobně rychle zvykl, protože v dalších záznamech přechází plavbu lodí jen komentářem o síle větru.²⁹⁰ Nepříjemný zážitek mu přichystala až poslední plavba, kdy se přesouval přes Benátský záliv do Pyrana. Tehdy zastihlo posádku lodě velmi špatné počasí v podobě menší bouře. Loď se údajně rozkymácela natolik, že všechny Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu nevyjímaje, začala trápit mořská nemoc.²⁹¹

Kromě počasí mohly cestovatele ohrozit lupiči operující na souši, či piráti plavící se volně po moři.²⁹² Právě Středozevní moře představovalo pro piráty vhodný prostor pro loupění. V hojném počtu zde pluly velké obchodní lodě, muslimští i křesťanští obchodníci a poutníci, což slibovalo dobrou kořist.²⁹³ V ryze křesťanské evropské společnosti platil v 18. století zažitý stereotyp, který přisuzoval pirátským

²⁸⁷ Srov. M. HOLÝ, *Zrození*, s. 380 – 381.

²⁸⁸ Srov. Michel MOLLAT DU JOURDIN, *Europa und das Meer*, Mnichov 1993, s. 240 – 244.

²⁸⁹ „Den 28[ten]um 3 Uhr Nachmittag mit einem halben sturm-wind, das Meer glücklich repashiret, und nach diesel in einen Wagen gefahren...“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 28. dubna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁹⁰ Například „Den 27 [ten] ... wo wir mit inem transport-schiff über das Meer, ... mit guten aber zimlich starken Wind, doch hatt mir das Meer kein brechen Verursachet.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. března 1738. Tamtéž. „Den 22 ten fruhe halber Wind, gegen Mondttag calme, auf den Abend starker contraire Wind, das wir haben müssen [...] in den Porto einlauffen und bis Nacht mitternacht verweilen.“ Záznam z 22. dubna 1738. Tamtéž.

²⁹¹ K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. října 1738. Tamtéž; M. HOLÝ, *Zrození*, s. 369.

²⁹² M. LENDEROVÁ, *Cestovatel*, s. 245. Srov. A. STANNEK, *Telemachs Brüder*, s. 123.

²⁹³ Desanka SCHWARA – Luise MÜLLER – Patrick KREBS, *Kaufleute, Seefahrer und Piraten im Mittelmeerraum der Neuzeit. Entgrenzende Diaspora – verbindende Imaginationen*, München 2011, s. 406. Dějinám pirátsví se v souvislosti s válečnými a sociálními dějinami věnuje skupina kolem Roberta Bohna a Martina Hofbauera. Srov. Robert BOHN, *Die Piraten*, München 2007; Martin HOFBAUER (ed.), *Piraterie in der Geschichte*, Postdam 2013.

lodím barbarský původ, konkrétně z Marocka, Tuniska, Alžírsko či Lybie.²⁹⁴ Myšlenkový svět Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu se od výše nastíněného stereotypu nijak výrazně neodlišoval. Pirátskou loď totiž ve svém deníku označil jako „*tunesinisch raubschiff*“.²⁹⁵ Narazili na ni při plavbě z Pozzuoli směrem na sever 21. června 1738, když se vraceli z Neapole zpět do Říma. Mořští lupiči se je pokoušeli pronásledovat a ohrožovali děly, která měli na palubě. Naštěstí se kvůli silnému protivětru nedostali na dostřel. Přesto šlo o velmi nebezpečnou situaci, protože kdyby došlo k přímé konfrontaci sil, byla by na tom posádka italské lodi velmi špatně. Kavalír sám zhodnotil jejich vyzbrojenost.²⁹⁶ V porovnání s „*Corsar*“ musel uznat, že by se jejich útoku jen těžko ubránili. Všichni si proto oddechli, když šťastně dopluli do přístavu. Tam se horlivý mladík pasoval do pozice udatného obránce a křesťanského kavalíra, když chtěl pirátskou loď zahnat od přístavu střelbou z hradeb.²⁹⁷ Rozvážnější baron Huber jej usměrnil. Noc nakonec strávili bez boje, avšak „*sehr schlecht ruheten*“.²⁹⁸ Korzáři nakonec sami odpluli a šlechticova společnost se mohla ráno opět vydat na moře a dokončit svou cestu.²⁹⁹

Nepříjemnou zkušenost s ozbrojeným protivníkem zažil kavalír také při své plavbě z Benátek do Terstu navečer 3. října 1738. Tehdy se vylodili se zhruba 15 mil od Terstu v blíže nejmenovaném přístavu a chtěli zde přenocovat. Kvůli pokročilé večerní hodině však nebylo lehké najít otevřený hostinec. Podařilo se jim sice jeden objevit, avšak ve dveřích se proti nim vyřítíl jakýsi "starý chlap", se kterým se dostali do konfliktu. Neznámý muž je ohrožoval puškou. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu ani jeho doprovod však u sebe žádnou zbraň neměli. Šlechtic v deníku upozornil na to, že sám projevil odvahu jít do protiútku a pokusil se bránit. Dal tím najevo svou chrabrost, jež se řadila mezi základní vlastnosti dobrého šlechtice.³⁰⁰ Bránit se holýma rukama ozbrojenému jedinci však prý nešlo. Nakonec

²⁹⁴ D. SCHWARA – L. MÜLLER – P. KREBS, *Kaufleute*, s. 405.

²⁹⁵ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. června 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁹⁶ „... *ein tunesineich raubschiff mit ohngefähr 24 canons ...*“, „...*indem unser nur 16 Persohnen waren, und unser Gewehr nur in 6 kleinen canons, 8 musqurten undetlich paar pistohlen häbeln, ...*“ Tamtéž.

²⁹⁷ Ideální soubor šlechtických vlastností zahrnoval moudrost, vzdělanost, spravedlnost, přívětivost, vznešené vystupování, chrabrost a statečnost. Srov. V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 262 – 265.

²⁹⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. června 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

²⁹⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. června 1738. Tamtéž.

³⁰⁰ V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 263.

cestovatelům nezbylo nic jiného než odejít. Šlechticova společnost se rozhodla, že raději stráví noc na lodi a nebudou dále riskovat.³⁰¹

S kriminálními živly a jinými lidmi z okraje společnosti se mohl mladý hrabě zcela běžně setkat i jinde na cestách. Mezi takovými oblastmi se řadila zejména trasa mezi Neapolí a Římem, kterou šlechtic absolvoval po souši tam a zpět lodí, s tím, že zmiňované ohrožení zaznamenal právě na zpáteční cestě na moři.³⁰² Proto se kavalírům všeobecně doporučovalo cestovat, obzvláště v nebezpečných regionech, ve větších skupinách.³⁰³ Šlechtici cestovali ve větších skupinách také proto, že tím mohli ušetřit náklady na dopravu.³⁰⁴ Takové jednání však nelze v případě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu jednoznačně potvrdit. V jeho cestovním deníku se sice nacházejí zmínky o společnosti na cestách, z nich však nelze určit, zda se jednalo o náhodné spolucestující či plánovanou společnou cestu. Například z Lipska do Wittenberku cestoval ve společnosti blíže nejmenovaného hraběte z Hohenzollernu, který se k němu připojil po cestě, ve městě Düben.³⁰⁵

K ohrožení šlechticova zdraví však však mohlo dojít i ve zdánlivě poklidných lokalitách. Jednalo se o různé nehody kočárů, jejichž příčinou byl většinou již zmíněný špatný stav silnic. Na cestě z Prahy do Drážďan havarovaly kvůli špatným silnicím hned dva vozy, kterými mladý kavalír cestoval. První nehoda se odehrála na trase mezi Lovosicemi a Ústím nad Labem 16. srpna 1737. Následující den se situace opakovala a na cestě mezi Petrovicemi a Drážďany došlo opět ke kolizi.³⁰⁶ V obou případech se zlomila středová osa kol, která nevydržela nápor váhy vozu na nerovné silnici. Během cest také z různých důvodů často docházelo k převrácení vozů. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se o nich příliš často nezmiňoval. Jen uvedl, že 4. července 1738 na se

³⁰¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 3. října 1738. Tamtéž.

³⁰² Kavalír uvedl, že jich na cestě z Neapole směrem k Římu cestovalo na lodi šestnáct. Nelze však určit, jestli započítal všechny přítomné, včetně námořníků, nebo jen osoby blízké jeho společenskému postavení. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. června 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Srov. Zdeněk KALISTA, *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932, s. 181.

³⁰³ J. PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II*, s. 934; M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 209.

³⁰⁴ Podobné případy stručně popisuje například M. HOLÝ, *Zrození*, s. 358 – 359.

³⁰⁵ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 26. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Podobně lze předpokládat, že jej doprovázel část cesty také jistý hrabě Jöring, se kterým se rozloučil 1. září 1737 v Braniborsku, protože jejich další cesty se rozdělily a každý zamířil opačným směrem. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. září 1737. Tamtéž.

³⁰⁶ Zápisy z deníku ze 16. a 17. srpna 1737. Tamtéž. O podobě silnic v 17. – 19. století blíže M. HLAVÁČKA, *Cestování v éře dostavníků*, s. 11 – 27.

jeho kočár na cestě z Montefiascone do Bolena převrhl.³⁰⁷ Kavalír naštěstí vyvázl bez vážnějšího zranění. Taková nehoda však šlechtici způsobila nemalé zdržení, se kterým předem nepočítal.³⁰⁸

Mezi úseky, kde si šlechtici musel počínat mimořádně opatrně, patřily úzké horské stezky. Již zmíněné přechody přes rozličná pohoří, zejména Alpy, vyvolávaly v cestovatelích pocity úzkosti a ohrožení.³⁰⁹ V některých případech však skutečně došlo k vážným kolizím. Událost, která mohla předčasně ukončit kavalírskou cestu Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu, se udála 29. března 1738. Odehrála se na úzkém a neupraveném úseku cesty z Verony do Padovy. Kavalír se svým doprovodem šel pěšky, protože stav silnice neumožňoval průjezd kočáru taženého koňmi. Na nerovné cestě mladík uklouzl a jak sám poznamenal ve svém deníku, spadl hlavou napřed přímo do hlubokého příkopu plného vody a bahna. Jen díky bezprostřední reakci barona Hubera nedošlo k nejhoršímu. Hofmistr prý okamžitě skočil do vody a mladíka zachránil. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu věnoval tomuto emocionální zážitku na stránkách svého deníku velkou pozornost. Barona Hubera vykreslil jako věrného společníka a hrdinu, jenž neváhal nasadit vlastní život pro jeho záchranu. Tímto činem naplnil údajně své poslání jako dobrého společníka a ochránce urozeného mladíka.³¹⁰

V souvislosti se strachem o kavalírův život souvisela i obava o šlechticovo zdraví a případně nemoci.³¹¹ Rodiče se pochopitelně obávali o své potomky. Proto od hofmistrů a dalších členů doprovodu vyžadovali časté zprávy o jejich zdravotním stavu. Obavy neskrýval ani Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu, který již v instrukci před cestou avizoval, že bude od hofmistra vyžadovat průběžné informace o Leopoldově zdraví.³¹² Někdy se v instrukcích objevovala i nařízení, že v případě šlechticova onemocnění, měl hofmistr za úkol vynaložit veškeré dostupné prostředky k jeho

³⁰⁷ Zápis v deníku ze 4. července 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzu, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁰⁸ Postěžoval si například 16. srpna 1737, kdy kvůli nehodě museli neplánovaně přenocovat v Ústí nad Labem a do Petrovic dorazili až druhý den ráno. Zápis z deníku ze 16. srpna 1737. Uloženo v SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzu, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁰⁹ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman Jakub Černín I*, s. 190. Srov. M. HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníků*, s. 116 – 119.

³¹⁰ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 29. března 1738. SOA Plzeň, pobočka klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzu, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³¹¹ M. LEIBETSEDER, *Die Kavalierstour*, s. 176 – 181.

³¹² „... alßo ersuche den Herrn Baron Huber mir posttäglich ... meines Leopolds Gesundheit...“ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737, SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

brzkému uzdravení.³¹³ Za dobu kavalírské cesty dědice rodu Windischgrätzů se však neobjevila žádná zpráva o jeho případných chorobách a kavalír se těšil dobrému zdraví. O chorobě se šlechtic na stránkách svého deníku zmínil pouze 14. srpna 1738, kdy museli na cestě z Janova do Turína zůstat přes noc ve Voltagiu kvůli „*Unpäslichkeit*“ barona Hubera.³¹⁴

³¹³ T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 95. Onemocnění šlechtice během kavalírské cesty se bralo jako nejméně hrozba případné smrti. Předchozí věta nedává smysl K tomu nejnověji M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 208. Srov. Jiří WOLF, *Epitaf českého studenta Adama Oldřicha Bohdaneckého z Hodkova v bazilice sv. Dominika v Sieně*, in: Jiří Roháček (ed.), *Epigraphica et Sepulcralia IV*, Praha 2013, s. 553 – 558.

³¹⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 14. srpna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

3.2.3 Ubytování, nocleh, strava

Roční cesta zahrnující přesun napříč Evropou vyžadovala předem promyšlenou strategii přejezdů a následných noclehů či delších pobytů. Ubytování zajišťoval cestujícím hofmistr, a to s předstihem alespoň několika hodin.³¹⁵ Baron Huber obvykle vyslal napřed některého ze služebníků, jež doprovázeli šlechtice na cestách, aby před příjezdem společnosti do místa zastávky, případně do města, zabezpečil potřebné služby.³¹⁶ Například při cestě do Paříže 29. listopadu 1737 vypravil hofmistr napřed jistého „H[erren] Luhag“.³¹⁷ Tři francouzské míle před Paříží si zmíněný pan Luhag nechal na poštovní stanici „Paris Poste Royal“ osedlat jezdeckého koně a okamžitě se vydal do francouzské metropole, aby zde obstaral mladému kavalírovi před jeho příjezdem vhodné ubytování.³¹⁸ Stejně tak vyjel napřed jezdec na koni při šlechticově odjezdu z Paříže 20. prosince 1737, aby šlechtici zajistil služby v hostincích či poštovních stanicích na trase do Meaux.³¹⁹

Při intenzivních přesunech na delší vzdálenosti trávil šlechtic na cestách často celé dny, kdy se potřeboval někde ubytovat jen na noc, aby mohl ráno opět pokračovat dál.³²⁰ Informace o místě takového noclehu se v deníkových záznamech vyskytují často. Ovšem většinou jen ve formě poznámky, že se kavalír na noc zastavil v některém městě či vesnici, podél obvyklých silničních tras.³²¹ Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu využíval k noclehu zejména „zájezdní“ hostince. Příležitostně se lze z jeho deníku

³¹⁵ J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 35 – 36.

³¹⁶ Nelze doložit tuto praxi pro celou cestu, ale z účtů dochovaných pro období od 12. listopadu 1737 do 24. ledna 1738 vyplývá, že tomu tak bylo při dvou větších přejezdech, které spadají do zmiňovaného zúčtovacího období. Konkrétně při přejezdu z Bruselu do Paříže – 24. až 29. listopadu 1737, a z Paříže do Trevíru – 20. až 28. prosince 1737. K tomu dochované Účty z cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 12. listopadu 1737 až 24. ledna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. K tomu také J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 35 – 36.

³¹⁷ Účty z cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 29. listopadu 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³¹⁸ Za dva jezdecké koně na vzdálenost 3 francouzských mil (1 pošta) zaplatili 4 *denieri*. Tamtéž.

³¹⁹ Účty z cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 20. prosince 1737. Tamtéž.

³²⁰ Například kavalírova intenzivní jízda na cestě z Utrechtu do Antverp, kde si během čtyř dní zapsal jen místa, kudy projížděl a kde nocoval. O tom záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 9. – 12. října 1737. Tamtéž. Takové náročnější přejezdy absolvoval kavalír během cesty nesčetněkrát. Srov. *Itinerář kavalířské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu (1737 – 1738)*, který je součástí přílohy této práce.

³²¹ Nejčastěji ve formě „... *alwo über Nacht geblieben*“, jako například v Glay 20. prosince 1737. Nebo formou: „...*einlogieret in...*“, jako v Haarlemu 29. září 1737. Někdy použil pouhé „... *logiret...*“, například 3. června 1738 v Neapoli či „... *ein Dorff über Nacht ...*“ jako v Gournai 27. listopadu 1737 nebo „... *über Nacht zu...*“ v Perone 26. listopadu 1737 anebo v Espenay 22. prosince 1737. K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 29. září 1737, 26. a 27. listopadu 1737, 20., 22. prosince 1737 a 3. června 1738. Tamtéž. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 215.

dozvědět název konkrétního hostince či domu, kde se ubytoval. Například v Haarlemu přespal 29. září 1737 v hostinci „...in Goldenen Löwen ...“,³²² v Gentu se 21. listopadu 1737 ubytoval „... in den Goldenen Apffel ...“,³²³ následující večer strávil v Courtrai „... an Damier, oder Bretspiel...“.³²⁴ Využit mohl také poštovní hostince, jež současně sloužily jako přeprahací stanice.³²⁵ Této možnosti využíval poměrně často na Apeninském poloostrově.³²⁶

Kavalír někdy cestovat i přes noc, a to v případech, kdy využíval lodní dopravu, jako například při cestě do Amsterdamu z 23. na 24. září 1737. Tehdy odjížděl z Utrechtu v 9 hodin večer a využil říční přepravu ve člunu, který měl „...ein kleines Zimmer auf 6 Personen...“, v níž přenocoval.³²⁷ Na lodi nocoval také v případě plavby po moři, jako například na cestě z Benátek, odkud vypluli 21. dubna 1738, do Rimini, kam dorazili 23. dubna 1738.³²⁸ Jeho loď musela během tří denní cesty zastavit a vplout do přístavu jen jednou – 22. dubna 1738 k večeru – kvůli silnému protivětru. Ale na příznivé podmínky čekali jen do půlnoci, kdy opět vypluli na moře.³²⁹ Obvykle se však šlechtic se svou společností na noc zastavoval, často ve městech chráněných hradbami. Souviselo to i s tím, že v dané době ještě v Evropě doznívala válka o polské dědictví a městské hradby poskytovaly cestovatelům větší ochranu. Problém však nastával v případech, kdy se kavalír zdržel někde na cestě a k městu dorazil až v pozdních večerních čidokonce nočních hodinách, kdy už bývaly brány města zavřené a strážníci je nikomu neotvírali.³³⁰ K této nepříjemné situaci došlo 7. září 1637, kdy cestovatelé dorazili před brány Hamburku. Společnost si musela najít nocleh v hostinci mimo

³²² Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 29. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³²³ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. listopadu 1737. Tamtéž.

³²⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. listopadu 1737. Tamtéž.

³²⁵ Poštovní hostinec využil například při cestě z Bruselu do Paříže, když 23. listopadu 1737 zastavil na noc v Lille. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23. listopadu 1737. Tamtéž. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARŮKOVÁ (edd.) *Heřman Jakub Černín I*, s. 215.

³²⁶ Na poště se například ubytoval 3. srpna 1737 v Modeně, stejně jako následující večer 4. srpna 1737 ve městě Regio. Jednalo se o zastávky na italské silnici Via Emilia, kterou šlechtic využil na cestě z Bologni do Parmy. O tom záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 3. – 5. srpna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARŮKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 214 – 215.

³²⁷ Do Amsterdamu dorazil 24. září 1737 ráno. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23. a 24. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³²⁸ Záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. a 23. dubna 1738. Tamtéž.

³²⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. dubna 1738. Tamtéž.

³³⁰ Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARŮKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 213.

městské hradby. Takové zařízení však nenabízelo dostatečně kvalitní ubytovací služby, což šlechtic zmínil na stránkách svého deníku. Tam si poznamenal, že „... *sind wir in einen schlechten Wirths-haus geblieben ...*“.³³¹

V případě delšího pobytu ve městech hledal šlechtic pohodlnější pronájem, někdy i na několik nocí.³³² Společensky vhodné ubytování muselo splňovat určité požadavky týkající se podoby zvoleného apartmá. Důraz se zde kladl zejména na jeho lokalitu.³³³ Byt musel dosahovat předem stanovené úrovně ubytování, jež by odpovídalo šlechticově společenskému postavení. Jinak by zde pravděpodobně nemohl udělovat audience.³³⁴ Požadavek na bydlení se týkal nejen reprezentace, ale také bezpečnosti. Stalo se pravidlem, že lukrativnější adresa zvoleného bytu sebou přinášela určitou míru bezpečí a zároveň kvalitu nabízených služeb.³³⁵ Se snižováním úrovně bydlení se zvyšovala pravděpodobnost šíření různých chorob a koncentrace kriminality. Zároveň se tím snižovala možnost řádné veřejné reprezentace urozenosti Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu.

Kavalír si ve městech mohl najmout pokoje v soukromých domech ležících v těsné blízkosti centra či přímo na náměstí. Pravděpodobně se jednalo o tak zvané *kosthausy*, které nabízely pronájem pokojů i se stravou.³³⁶ Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu například uvedl 25. srpna 1737 jako místo svého noclehu v Lipsku dům, „... *wo wir uns bey Herr[e]n Henn einlogiret in der Neustrassen in grossen Joacims-thal in goldenen Schiff ...*“.³³⁷ V Berlíně se pak 28. srpna 1737 ubytoval u „...

³³¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Podobná situace nastala při plavbě to Terstu, kam chtěli vplout v nočních hodinách, což jim nebylo dovoleno. Museli se tedy přepravit do jiného přístavu, kde strávili noc a do Terstu vpluli následující den brzy ráno. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 3. října 1738. Tamtéž. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 217 – 218.

³³² Kavalír si někdy chtěl podrobněji prohlédnout místa, kterými projížděl, případně zde navštívit nějaké příbuzné či známé, a tak se zde zastavil alespoň na dvě noci. Tak si například prohlédl Hannover, kam dorazil 4. září 1737 a odjel odtud 6. září 1737 po obědě. Ubytoval se v „*langenstrasse in Londenschen*“. K tomu záznam ze 4. – 6. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³³³ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 65.

³³⁴ J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 45. Z M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 224 – 226. Srov. T. FOLTÝN, *Druhá kavalírská cesta*, s. 107.

³³⁵ Srov. V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 65.

³³⁶ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 224.

³³⁷ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 25. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

*Madameiselles Vincento in Brüderstrasse ...*³³⁸ V některých případech mohl kavalír využít pohostinnosti místních šlechticů, knížat či císařských vyslanců, kteří působili v dané oblasti. Tím, že mladému šlechtici umožnili pobyt ve svých rezidencích, mu projevíli úctu a v očích tamní společnosti potvrdili jeho vysoké společenské postavení.³³⁹ Apartmá mu například poskytl jeho strýc hrabě Antonio von Strassoldo v Gorici, kde mladý kavalír pobýval celý týden od 7. do 14. října 1738.³⁴⁰

Čas od času se na stránkách kavalírova deníku objevilo i hodnocení kvality ubytování a nabízených služeb v hostincích a jiných ubytovacích zařízeních. Ve většině případů se jednalo o obecné vyjádření jeho nespokojenosti, jako například při cestě do Neapole 3. června 1738, kde „... *der weg ist pashable, die wirthshäuser miserable ...*“.³⁴¹ Ovšem konkrétní podoba poskytovaného pohostinství se v zápiscích vyskytovala jen zřídka, pouze tehdy, když se nabízené služby nějakým způsobem vymykaly běžnému standardu.³⁴² Například v Nespekách u Prahy se 8. srpna 1737 musel spokojit kvůli absenci postelí s noclehem na slámě.³⁴³ Obdobný problém řešil 5. října 1738 na cestě z Terstu do Gorice, kdy přespával na blíže neurčeném místě, „... *wo wir sehr schlechte Leigerstadt ...*“.³⁴⁴ Mladý kavalír si v souvislosti s ubytováním všiml také obsluhujícího personálu, zejména pokud o dívky.³⁴⁵ Dne 1. září 1737 si v Brandenburku zapsal, že přespal v hostinci, kde byla krásná hospodská.³⁴⁶ Stejně tak jej svou krásou zaujaly dcery poštmistra v Dormans, kde přespával 20. prosince 1737.³⁴⁷

³³⁸ K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. srpna 1737. Tamtéž. Například 8. září 1737 se ubytoval v Hamburku v domě na Mühlbücke, který označil jako „*klein Englisches haus*“. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 8. září 1737. Tamtéž.

³³⁹ Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘIKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 224.

³⁴⁰ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 5. října 1738. SOA Plzeň, pobočka klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Podobná situace nastala během šlechticova výletu na jezero Maggiore, kde přespal ze 6. na 7. září 1738 v paláci hraběte Boromejského na ostrově Bella. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 6. září 1738. Tamtéž.

³⁴¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 3. června 1738. Tamtéž.

³⁴² Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘIKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 216.

³⁴³ K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 8. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁴⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 5. října 1738. Tamtéž.

³⁴⁵ Srov. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 155 – 156.

³⁴⁶ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Krásných dívek si na svých cestách všiml mladí kavalíři často. Srov. Z. KALISTA, *Mládí*, s. 172, 208; S. BINKOVÁ – J. POLIŠENKÝ (edd.), *Česká touha cestovatelská*, s. 171 – 174.

³⁴⁷ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. prosince 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Dívky jej zajímaly i ve šlechtických rezidencích. V Haagu se 6. října 1737 potkal s dcerou hraběte Gallowkina, která „... *ist auch ein Charmants Mädcl, so Verstandt hatt, wir ein Engel.*“ Záznam v deníku Leopolda

Kavalír se na cestách zastavoval v hostincích nejen kvůli noclehu, ale také kvůli stravování, které hrálo v cestovním itineráři významnou úlohu. Podávání pokrmů probíhalo ve šlechtickém prostředí raného novověku povětšinou pravidelně, v zaběhnutých časových intervalech a kavalír si podle toho mohl v domácím prostředí organizovat čas.³⁴⁸ Na cestách se však ocital mimo obvyklý rámeček zaběhnutých denních pořádků. Proto se snažil udržet denní rytmus prostřednictvím obvyklého sousledu denních rituálů, v tomto případě dvou teplých jídel denně – oběda a večeře.³⁴⁹ To mu usnadnilo orientaci v čase, a současně to navozovalo jemu známé prostředí. Ovšem z deníkových záznamů Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu není zcela patrné, za jakých podmínek a kde všude se stravoval, případně, co dostal k jídlu.³⁵⁰ Občerstvení se nabízelo v zájezdním hostinci stejně jako v poštovním, kde se mohl zastavit a „*logiret*“ na čas oběda. Například 20. září 1738 si kavalír dal, „...*Mittags zu Monselesi auf der Post*“.³⁵¹ Zastávku na jídlo si dopřál také 24. listopadu 1737 na cestě z Lille, kdy se zajel podívat do Tournai. Zde se v čase oběda „...*logiret à l'hotel des Ambassadeurs* ...“ a poté pokračoval dál do Orchies.³⁵²

Pravidelné stolování na cestách však nebylo v některých případech možné, což mohlo kavalíra vyvádět z duševní rovnováhy. Takové situace si pak zapsal na stránky svého deníku. Rozhořčeně popisoval cestu z Trevíru do Mohuče 31. prosince 1737, kdy

Karla Viktorína z Windischgrätzu z 6. října 1737. Tamtéž. Záznam z 16. října 1737 vzbuzuje otázku, jak blízce se seznámil s jistou „*Fraule Hoffmeisterin*“, se kterou byl toho dne „*auf die nacht*“. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 6. října 1737. Tamtéž. Za velmi krásné považoval jistě „*Fraule von Monster*“ a „*Fraule von Laust*“, se kterými tančil na báli pořádaném 9. ledna 1738. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 6. října 1737. Tamtéž. Nejvýmluvnější záznam o dívkách pochází z 8. srpna 1738, kdy pobýval jako host Leopolda Darmstattského v jeho rezidenci v Piacenze. „... *und hatt mich seber auffgeföhret bey den Dames, die hüpscheste sind die Marchesa Theresa, so ein spanierin, und NB NB Brigitta scoti.*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 8. srpna 1738. Tamtéž.

³⁴⁸ V. BŮŽEK - J. HRDLIČKA - P. KRÁL - Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 249. Srov. Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK, *Hieronymus der Ältere Schlick. Das tagebuch eine selbstarstellung aus den Jahren 1580-1582*, České Budějovice 2008 (= Prameny k českým dějinám 16.-18. století, řada B, svazek II), s. 94.

³⁴⁹ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I.*, s. 219. Srov. Josef HRDLIČKA, *Hodovní stůl a dvorská společnost*, České Budějovice 2000, s. 237 – 246.

³⁵⁰ Blíže k zastávkám určeným k jídlu M. HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníků*, s. 59-65.

³⁵¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 20. září 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁵² Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. listopadu 1737. Tamtéž. Na oběd se také kavalír s doprovodem zastavil 1. června 1738 v Pipernu. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. června 1738. Tamtéž. Zde je pouhá poznámka „... *Piperno mittags* ...“. Obdobně si učinil poznámku „*mittags*“ i následující den v Garigliano. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 2. června 1738. Tamtéž. Rovněž uvedl, že 1. srpna 1738 obědval v Pianolu kterým projížděl při cestě do Bologni. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. srpna 1738. Tamtéž.

k jídlu nedostal vůbec nic.³⁵³ V podobných případech se musel obejít bez teplých pokrmů a pravděpodobně si vystačit se svými zásobami, které vezl s sebou.³⁵⁴ Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu také často stěžoval na složení nabízené stravy. Asi nejhorší občerstvení, jež se mu naskytlo, byla vejíčka, o nichž se šlechtic v deníku zmiňuje s opovržením hned na několika místech.³⁵⁵ Například 7. září 1737 se ubytoval na předměstí Hamburku „... *wo wir nichts alls ejer haben zu essen bekommen.*“³⁵⁶ Cestovatele však čekaly i opačné situace, kdy se jim dostaly některé lahůdky formou daru.³⁵⁷ Například při cestě z Mnichova přes Wahlersee získali „... *sehr köstliche fische...*“.³⁵⁸ Právě dar představoval vítaný prostředek symbolické komunikace, kdy dárce tímto způsobem vyjadřoval obdarovanému svou úctu.³⁵⁹ V deníku se však nenachází záznam o totožnosti dárce vzácných ryb. Lze předpokládat, že se nejednalo o urozeného jedince, protože v tom případě by si to kavalír jistě poznamenal do svého deníku. Takto projevená náklonnost ze strany šlechtice by totiž umocnila jeho sebe prezentaci. Zmíněnému dárci se pravděpodobně odměnil nějakým protidarem, jež se od něj v takových případech očekával, a mohl spočívat ve formě nějakého spropitného.³⁶⁰

³⁵³ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 31. prosince 1737. Tamtéž.

³⁵⁴ Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 217.

³⁵⁵ Srov. již zmíněné záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7. září 1737 a 5. října 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁵⁶ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7. září 1737. Tamtéž. Podobně jej pohostili vejci také 5. října 1738, kdy nocoval v blíže neurčené vesnici na cestě z Terstu do Gorice. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 5. října 1738. Tamtéž.

³⁵⁷ M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESARÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 221 – 222.

³⁵⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. března 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁵⁹ Srov. R. SMÍŠEK, *Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Dietrichstina*, s. 89.

³⁶⁰ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 195.

3.2.4 Vnímání času

Cestovní deník Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu zachycuje jeho každodenní život v období čtrnácti měsíců, kdy šlechtic cestoval napříč evropskými zeměmi. Svůj zaběhlý rytmus dne musel přizpůsobit rozmanitým okolnostem, které vznikaly při neustálých přesunech z místa na místo. V době, kdy absolvoval několikadenní přejezdy neznámou krajinou, mu hrozila dezorientace v čase i prostoru. Právě psaní deníku mu mohlo pomoci udržet určitou míru orientace. Záznamy v deníku si vedl den po dni, ale ne po celou dobu jeho kavalírské cesty. Trpělivost na pravidelné každodenní zapisování měl šlechtic jen první dva a půl měsíce – od 5. srpna do 23. října 1737. Pak docházelo k tomu, že se šlechtic v rámci dlouhodobých pobytů většinou omezil jen na záznam, kde vyčetl aktivity a zajímavosti prožité během daného období.³⁶¹ Lze to vysvětlit i tím, že delší zastávka na jednom místě mu mohla nabídnout jakési ustálení obvyklých denních pořádků, například pravidelné stolování či každodenní účast na ranní bohoslužbě. Šlechtic tak nepociťoval potřebu zaznamenávat si každodenní rutinu. Zapisoval si jen významné a zapamatováníhodné události, jako například audience u knížat a panovníků.³⁶²

Mladý kavalír využíval ve svém deníku jako základní časovou jednotku den. Vždy uváděl konkrétní datum a v některých případech, zejména v prvních záznamech, neopomněl připsat i den v týdnu.³⁶³ Dny pak v jednotlivých záznamech dále členil na menší časové úseky.³⁶⁴ Za tímto účelem využíval rozdělení denního cyklu na „*Frühe*“,³⁶⁵ „*Mittags*“,³⁶⁶ „*Nachmittags*“³⁶⁷ a „*Abend*“.³⁶⁸ Šlechtic rozlišoval i novější

³⁶¹ První souhrnný popis pobytu učinil kavalír při své návštěvě Bruselu, kam dorazil 13. října 1737 a každodenní zápisky si vedl až do 23. října 1737. Následovala poznámka shrnující jeho činnost od 24. října do 13. listopadu 1737. „... *sonetem meisten meine Zeit zugebracht bey Hoff, in Ballhaus, bey den Prince la Tour, Graff Galenberg, in der komedie, und in der Gesellschaft, welche bald bey dem Milord d'Ailsburg, bald bey den Hertzog von Arenberg ware, etc.*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23. října 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Podobně shrnul také měsíční pobyt v Paříži. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 29. listopadu 1737. Tamtéž.

³⁶² Podobnou praxi lze zaznamenat ve šlechticových poznámkách o pobytu v Bruselu. Zde si vedl denní záznamy od svého příjezdu 13. do 23. října 1737. Následně se až do 13. listopadu 1737, kdy si učinil záznam o lovu pořádaném vévodou lotrinským, odmlčel. Navazující záznam pak pochází až z 19. listopadu 1737, kdy popsal velkolepý ples konaný na místodržitelském dvoře. K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 13. – 23. října 1737, 13. a 19. listopadu 1737. Tamtéž.

³⁶³ Například 7. srpna 1737 začal záznam: „*Mittwoch den 7ten haben wir zu Lotha Rastag gemacht, ...*“ Tamtéž.

³⁶⁴ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 243. Srov. M. DURAJOVÁ – R. SMÍŠEK, *Hieronimus der Ältere Schlick*, s. 95.

³⁶⁵ Například „... *den 22 [ten] in der Frühe von Meissen auf Stanbitz, ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

časové jednotky, vedle hodin i menší úseky, jako byla půl a čtvrt hodina.³⁶⁹ Zápisky Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu tak mohou posloužit jako dobrý příklad toho, že barokní společnost se již naučila vnímat čas v rámci hodin a někdy i minut.³⁷⁰ Pro měření hodin se již tehdy využívaly moderní přístroje s ciferníky se dvěma ručičkami ukazujícími jak hodiny, tak i minuty. Sám šlechtic se během své cesty seznámil s rozličnými přístroji na měření hodin. O prohlídce takovýchto zajímavostí si neváhal učinit záznam do svého deníku. Například při pobytu v Praze se šel podívat do jezuitské koleje, kde si mimo jiné prohlédl také hodiny, které údajně ukazovaly čas na celém světě.³⁷¹

Šlechtic vnímal pomocí hodin, kdy přesně dorazil do jednotlivých měst a šlechtických rezidencí či v kolik hodin někam odjížděl.³⁷² Pomocí časových úseků také určoval vzdálenost a poznamenal si například, že přesun z Leidenu do Haagu 2. října 1737 mu trval tři hodiny.³⁷³ Rovněž si 12. ledna 1738 zapsal, v kolik hodin začínal bál ve Würzburgu a jak dlouho trval.³⁷⁴ V prostředí italských států se dokonce částečně přizpůsobil tamějšímu způsobu vnímání času, které se od středoevropského lišilo začátkem nového dne. Italský čas vyměřoval začátek nového dne prostřednictvím západu slunce, oproti středoevropskému (německému) času, kdy den začínal odbitím půlnoci.³⁷⁵ Šlechtic se pak v deníkových záznamech zmiňoval o italském i německém čase, jako například 21. dubna 1738, kdy odplouval z Benátek: „... *um 2 Uhr wälscher*

³⁶⁶ Například při pobytu v Praze si 12. srpna 1737 zapsal, že „... *auf Mittag haben wir bey dem Ertzbischoff gespriset ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 12. srpna 1737. Tamtéž.

³⁶⁷ Rovněž v Praze si 9. srpna 1737 zapsal, že „... *Nachmittag habe ich die Mackine gesehen, ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 9. srpna 1737. Tamtéž.

³⁶⁸ Stejného dne pak uvedl, že „... *auf den Abend bey den Residenten.*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 9. srpna 1737. Tamtéž.

³⁶⁹ Například v Drážděnech si zapsal: „*Den 20 in der Fruhe um ½ 10 auf Mauritzbourg, wo wir um 11 Uhr angekommen ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 20. srpna 1737. Tamtéž. Podobně si 6. srpna 1737 zapsal „*Den 6ten seind wir um halber 6 Uhr in der Fruh von Hollabrun aufgebrochen ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 6. srpna 1737. Tamtéž.

³⁷⁰ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 250.

³⁷¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 11. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁷² Při pobytu ve Würzburgu se 13. ledna 1738 „... *um 8 Uhr Fruhe mit dem Fürsten in seinen Wagen auf ein eingesperres Jagen, ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 11. ledna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁷³ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 2. října 1737. Tamtéž.

³⁷⁴ Dne 12. ledna 1738 „... *auf den Abend um 7 Uhr hatt der Ball bey Hoff angefangen, welcher bis um halber 3 Uhr gedauert hatt.*“ K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 12. ledna 1738. Tamtéž.

³⁷⁵ K odlišnostem mezi italským a německým časem Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 294 – 295.

oder 9 Uhr teutscher ...“.³⁷⁶ Na tomto místě uvedl oba časy, což svědčí o jeho snaze orientovat se v cizí časové soustavě a současně neztratit přehled o jemu vlastním zažitém vnímání plynutí času.

Přesný čas mladý kavalír sice určoval pomocí hodin. Ke své orientaci v rámci dne stále i nadále využíval tradičnější mezníky, které tvořilo například stolování.³⁷⁷ Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se orientoval podle pravidelného stolování zejména při pobytech na jednotlivých knížecích a kurfiřtských dvorech. Dle jeho zápisů se řada událostí nebo činností odehrála před jídlem či po něm, ať už se jednalo o oběd nebo večeři.³⁷⁸ Případná nepravidelnost stolování mohla narušit jedincův denní režim. K takovému kroku docházelo nejčastěji na cestách, kdy bylo mimořádně obtížné udržet, s ohledem na rozličné okolnosti – zdržení se na cestě, nekvalitní služby v hostinci a podobně, jakousi pravidelnost stolování. Z tohoto důvodu sloužily kavalírovy v lepší orientaci na cestách právě již zmíněné hodiny a jednotlivé části dne.

³⁷⁶ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. dubna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Podobně si zapsal, že 31. května 1738 „*um 1 Uhr Abends wälscher Uhr von Rom abgereiset ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 31. května 1738. Tamtéž.

³⁷⁷ J. PÁNEK, *Život na šlechtickém sídle v předbělohorské době*, in: Lenka Bobková (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16-18. století, Ústí nad Labem 1992* (= Acta Universitatis Purkynianae, Studia historica 1), s. 19; V. BŮŽEK - J. HRDLÍČKA - P. KRÁL - Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 224; V. BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 275.

³⁷⁸ Například 21. srpna 1737 v Drážďanech: „*Nach dem Essen sind wir in dem Holländischen Pallast gewesen ...*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

3.2.5 Vnímání okolního světa „Der weg ist fast allzeit neben den meer“³⁷⁹

Do deníku si Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu také velmi pečlivě zaznamenával místa, kterými na své cestě projížděl. Některé denní záznamy se dokonce omezily pouze na strohý jmenný výčet míst, jež míjel. Stejně tak i většina poznámek o ubytování zahrnovala jen název dané lokality.³⁸⁰ Šlechtici takové poznámky sloužily jako pomůcka pro orientaci v čase a místě. Také již bylo uvedeno, že šlechtic reflektoval rovněž vzdálenosti mezi jednotlivými městy a vesnicemi.³⁸¹ Tento zájem o okolí svědčí o jeho silném vnímání prostoru, ve kterém se nacházel. Když se ocitl na jemu neznámém území, tak se musel spoléhat výhradně na postilioná, jenž ovládal spřežení a znal tamní krajinu i cestu.³⁸² Během putování se však Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se svým doprovodem také ocitl v situaci, že přes všechna tato opatření ztratil orientaci v krajině. Tomu by nasvědčoval deníkový záznam z 16. září 1737, kdy se kavalír přesouval z Wildeshausenu do Cloppenburku a jeho kočí po cestě zabloudil.³⁸³ V takových případech mu pak mohlo pomoci případné dopravní značení u cest, nebo se musel na cestu zeptat kolemjdoucích.

Při průjezdu krajinou rovněž kavalír vnímal okolní přírodu. O přírodních krásách se však mladý Windischgrätz na stránkách svého deníku nerozepisoval příliš často. I přesto lze v záznamech nalézt drobné poznámky tohoto charakteru. Obdivoval například vysoký vodopád nedaleko města Teni.³⁸⁴ Dojem na něj jistě učinila také cesta na trase z Riminy do Loreta, kterou lemovalo moře.³⁸⁵ Přírodních scenérií si všímal také ve vztahu k městům. Například Janov přirovnal 10. srpna 1738 tvarem k amfiteátru a

³⁷⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. dubna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁸⁰ Například „Den 16 ten über Quatordecì, oder Felizano, Asti, stadt, Carrigliano, oder la Gambetta, St. Michele, Poverino mittags, Tenffarello nach Turin...“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 16. srpna 1738. Tamtéž. V některých případech si alespoň u některých míst učinil krátkou poznámku jako „19. über Coor, oder Wentzenhaag, nach Deventer, so eine festunk zimlich gut unterhalten, und Appeldorff wo wir über nacht geblieben.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 19. září 1737. Tamtéž

³⁸¹ Srov. výše, kapitola 3.1.3 *Cestování a dopravní prostředky*.

³⁸² M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 196.

³⁸³ K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 16. září 1737. SOA Plzeň, pobočka

Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁸⁴ „... 4 Milien von Teni ist die berühmte natürliche Wasser cascada wo das erste 18 Klafter herabfallt.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. dubna 1738. Tamtéž.

³⁸⁵ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. dubna 1738

zdůraznil jeho výhodnou polohu mezi mořem a pohořím.³⁸⁶ Rovněž si všímal řek, které protékaly navštívenými městy.³⁸⁷ Tak si 10. července 1738 poznamenal, že Pisou protéká řeka Aena,³⁸⁸ a že stejnou řeku spatřil také 17. července 1738 ve Florencii.³⁸⁹ Taková informace svědčila o jeho snaze orientovat se v krajině. Aby si místa, jež navštívil, prohlédl jako celek, často stoupal na vrcholky věží, které mu poskytly potřebný výhled.³⁹⁰ Mladý kavalír si tak sám pro sebe dával okolní krajinu nejen do geografických, ale i politických a historických souvislostí, které si zaznamenával do svého cestovního deníku.

Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu vnímal rovněž hranice evropských zemí, stejně jako jednotlivých měst, kde se hraničním strážným pravděpodobně prokazoval svým cestovním pasem.³⁹¹ Pas, který si šlechtic musel obstarat ještě před cestou, mu zajišťoval bezpečný a volný pohyb v cizích zemích.³⁹² Přechod přes hranice reflektoval na stránkách svého deníku. Zachytil zejména přechod z habsburské monarchie do Francie a zpět. Nasvědčuje tomu záznam v cestovním deníku z 23. listopadu 1737, kdy cestou do Francie projížděl přes Menin, o němž poznamenal, že šlo o „... *eine kleine, aber gute und wohl unterhaltene Barriere Festung mit holländischer Guarnison...*“.³⁹³ Zrovna tak se 26. prosince 1737 věnoval hraničnímu opevnění

³⁸⁶ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 10. srpna 1738. Tamtéž. Při popisu Janova přirovnávali někteří kavalíři tvar města k půlměsíci. O tom například M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 460.

³⁸⁷ Například si 2. září 1737 zapsal, že Magdeburkem protéká Labe. Podobně si 16. října 1737 u Regensburku učinil poznámku o obdivuhodném mostu přes řeku Dunaj a 28. prosince 1737 si zapsal, že Trevír leží na řece Mosele. Záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 2. září 1737, 16. října 1737 a 28. prosince 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁸⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 10. července 1738. Tamtéž.

³⁸⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 17. července 1738. Tamtéž.

³⁹⁰ Na věž vystoupal například v Amsterdamu 24. září 1737, v Antverpách 12. října 1737, v Paříži na věž chrámu Notre Dame 29. listopadu 1737. V Pise pak 10. července 1738 obdivoval světoznámou šikmou věž: „... *ist auch remarquable, welcher durch kunst ganz krum, als von er fallete, gebauet ist.*“ . K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. září 1737, 12. října 1737, 29. listopadu 1737 a 10. července 1738. Tamtéž

³⁹¹ J. PÁNEK, *Čeští cestovatelé*, s. 671. K problematice cestovních dokladů více Zdeněk HOJDA, *Pasy 16.-18. století jako pragmatické písemnosti*, in: *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha 2008, s. 155-186; TÝŽ, *K dějinám cestovních pasů*, *Revue pro průvodce a pracovníky cestovního ruchu* 4, 2007, č. 3, s. 58 – 61.

³⁹² M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 210. Srov. J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic*, s. 43. Tento dokument vydával panovník a potvrzoval svému držiteli totožnost. V případě šlechtice upozorňoval na jeho urozenost, čímž mu mohl v cizím prostředí usnadnit přístup k tamní urozené společnosti. Rovněž se v pase uváděl cíl kavalírové cesty. Kavalír si navíc mohl obstarat tzv. doporučující dopisy, které mu usnadnily navázání kontaktů v cizí zemi. K tomu více I. CERMAN, *Zrození*, s. 834 – 835. M. HOLÝ, *Zrození*, s. 361, R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 166 – 167.

³⁹³ Záznam v deníku Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23. listopadu 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

v Métách, když se z Francie vracel na území Římsko-německé říše. Zapsal si, že se jednalo o „...*grosse, zwar alte, aber hübsche Stadt, und hauptGrantzfestug, mit schonen neune aussen Werkern und Citadel...*“.³⁹⁴ Hranice států si jistě uvědomoval i z toho důvodu, že na ně upozorňovaly hraniční kameny při cestách.³⁹⁵ Rovněž se zde od šlechtice a jeho doprovodu vybíraly poplatky spojené s přechodem přes hranice, jako například na trase z Gentu do Lille ve dnech 22. a 23. listopadu 1737, během níž platil celkem čtyřikrát hraniční poplatky.³⁹⁶

Šlechtic prokazoval na stránkách svého deníku rovněž jistou znalost zahraniční-politických otázek, kdy geograficky rozlišoval sféru vlivu jednotlivých panovníků. Nejvýrazněji se to projevilo v zápiscích z prostředí Apeninského poloostrova, kde se území rozdělovalo do mnoha menších správních celků s rozličnou formou vlády. Do deníku si například často zapisoval, komu náleželo dané území, kterým zrovna projížděl. Tak si 11. července 1738 poznamenal v Luce, že se jednalo o „... *kleine wohl befestigte Stadt, der Republique dieser Nahmens gehört.*“³⁹⁷ Rozlišoval rovněž jednotlivá vévodství; například 3. srpna 1738 projížděl Modenou, která „... *dem Hertzog dieses Nahmens gehörend.*“³⁹⁸ Při průjezdu sardinským královstvím si 9. srpna 1738 zapsal, že míjel Tortonou, které patřilo sardinskému králi.³⁹⁹ Projížděl také území, která v té době spadala pod nadvládu habsburského císaře, jako byla například Parma – 4. srpna 1738 – či Piacenza – 5. srpna 1738.⁴⁰⁰ Sféra vlivu jednotlivých panovníků na tomto území se v kavalírově době často měnila. Naposledy krátce před odjezdem na kavalírskou cestu – roku 1735, kdy byl ve Vídni uzavřen předběžný mír ve válce o polské dědictví. Ten vešel v platnost až v listopadu 1738.⁴⁰¹ Období doznívající války reflektoval také Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu na stránkách svého deníku, když si 7. července 1738 všiml přítomnosti císařského vojska na území italského Livorna.⁴⁰² Nebo když si 21. srpna 1738 při prohlídce pevnosti Novarra poznamenal, že

³⁹⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 26. prosince 1737. Tamtéž.

³⁹⁵ J. PÁNEK, *Dějiny hmotné kultury II*, s. 915.

³⁹⁶ Poplatek činil 1 říšský zlatý a 16 krejcarů. Účetní záznamy z kavalírské cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

³⁹⁷ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 11. července 1738. Tamtéž.

³⁹⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 3. srpna 1738. Tamtéž.

³⁹⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 9. srpna 1738. Tamtéž.

⁴⁰⁰ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 4. a 5. srpna 1738. Tamtéž.

⁴⁰¹ B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 207.

⁴⁰² Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7. července 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Přítomnost vojáků reflektoval také 31. srpna 1737 v Postupimi. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 31. srpna 1737. Tamtéž.

město ještě před nedávnem „zu dem Maylandische gehört, in letzten Krieg aber ist sie wie auch Gorgona an den König von Sardinie cediret worden ...“⁴⁰³

Všudypřítomné válečné napětí lze pozorovat i v dalších šlechticových poznámkách, kdy si při průjezdech jednotlivými městy pravidelně všimal obranných budov, strážních věží a stavu opevnění.⁴⁰⁴ Podobné poznámky však mohly souviset i s obvyklou součástí kavalírských cest – nauce o fortifikaci, již se kavalíři často učili v praxi právě prohlídkou opevnění, někdy vedenou i odborníkem – například nějakým vojákem.⁴⁰⁵ Svě znalosti v oblasti válečnictví prokazoval tím, že hodnotil obranyschopnost daných měst. Nelze však určit nakolik se jednalo o jeho vlastní názor a nakolik jen o převzatou informaci. Nicméně o například Kortrijku si zaplal, že „... ist von mittelmässiger größe, die Fortification aber in zimlich schlechten Standt.“⁴⁰⁶ V Antverpách si 12. října 1737 povšiml, že citadela, která tu stála „... ist sehr fest, aber nicht auf die neueste Ort ...“.⁴⁰⁷ Oproti tomu v Lille pochvaloval silné opevnění i citadelu, kterou si také následující den osobně prohlédl.⁴⁰⁸ Všimal si válečných rovněž lodí a míst, kde se tyto lodě stavěly, jako například 26. září 1737 v Zaandamu.⁴⁰⁹ V Hamburku jej naopak zaujalo, jak zde místní řemeslníci dokázali předělat obchodní loď na válečnou, která údajně pojala 200 vojáků.⁴¹⁰ V souvislosti s válečným ohrožením mladý Windischgrätz také hodnotil stav lodních přístavů a jejich dostupnosti pro vojenské účely. V Anconě si 24. dubna 1738 poznamenal, že „... doch können die

⁴⁰³ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. srpna 1738. Tamtéž.

⁴⁰⁴ Opevnění se opravdu těšilo šlechticově výrazné pozornosti. Kromě následně uvedených konkrétních příkladů si prohlédl „Arsenal“, „Rustung“ a „Rustkammer“ v Drážďanech 22. srpna 1737, v Berlíně 30. srpna 1737, v Magdeburku 2. září 1737, v Braunschweigu 3. září 1737, v Amsterdamu 24. a 25. září 1737, v Delfách a Rotterdamu 7. října 1737, ve Verdunu 24. prosince 1737, v Benátkách 31. března 1738, ve Florencii 17. července 1738 a v Terstu 4. října 1738. zde by bylo lepší uvádět nejdříve data a teprve pak místa! K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. a 30. srpna 1737, 2., 3., 24. a 25. září 1737, 7. října 1737, 24. prosince 1737, 31. března 1738, 17. července 1738 a 4. října 1738. Tamtéž

⁴⁰⁵ J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 237 – 238.

⁴⁰⁶ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 22. října 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3

⁴⁰⁷ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 12. října 1737. Tamtéž. Na špatné opevnění upozornil i ve Würzburku, kde se mu zdálo již zastaralé. K tomu záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 6. ledna 1738. Tamtéž.

⁴⁰⁸ „...und das Citadell, co sehr gut mit doppelten Gäben, guten Arsenal, und starken fortifications werkernVersehen.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23 a 24. listopadu 1737. Tamtéž.

⁴⁰⁹ O městě Zaandam si zapsal: „... Es ist bekant wegen siene in grössen Schiff-bau, und sagt man, das alda in 24 Stunden könnte ein kriegs-schiff ausgerüstet werden. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 26. září 1737. Tamtéž. Na ostrově Texel si prohlédl velký přístav, kde kotvily velké válečné lodě plující na oceán. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. září 1737. Tamtéž.

⁴¹⁰ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 9. září 1737. Tamtéž.

*grosse Kriegsschiff /:weil er zu seucht:/ nich Völlig hinein.*⁴¹¹ Podobnou poznámku učinil i o Terstu, který navštívil 4. října 1738. Tamní přístav se podle kavalíra nacházel v tak špatném stavu, že sousední státy se nemusely nijak obávat, že by z jeho strany došlo k vážnému válečnému či obchodnímu ohrožení.⁴¹²

Kromě soudobé politické situace Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu vnímal historické souvislosti a stejně jako mnozí další kavalíři na cestách si je zapisoval na stránky svého deníku. Tím dával najevo svou zevrubnou znalost dějného vývoje jednotlivých evropských zemí. Největší pozornost upíral k historickým událostem vztahujícím se k habsburské monarchii a katolické církvi. Například při návštěvě Tridentu 26. března 1738 se zmínil o tamním církevním koncilu v letech 1545-1563, který se stal významným mezníkem v dějinách katolické církve.⁴¹³ Dále poznamenal, že město bylo „berühmt wegen des grossen general Concily, so alda in der Kirchen bey St. Maria Maggiore, welches sehr gros, aber antique ist, its gehalten worden.“⁴¹⁴ Při průjezdu Bologni si neopomněl všimnout kostela svatého Petra, v němž se odehrála korunovace císaře Karla V. – posledního císaře korunovaného samotným papežem.⁴¹⁵ S odkazem na vlastní rodovou historii se šlechtic zajel podívat také do Cambrai, kde jeho otec působil o deset let dříve jako císařský vyslanec na mírovém kongresu.⁴¹⁶ Ve šlechticově deníku lze najít i další záznam o tom, že se aktivně přihlásil k otcovu odkazu, neboť si také prohlédl dům, jenž Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu v době jeho zdejšího působení obýval.⁴¹⁷

Se zájmem o historii daných míst rovněž souvisela prohlídka zdejších pamětihodností.⁴¹⁸ Mezi pravidelně navštěvované památky Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu patřily zejména církevní památky⁴¹⁹ a šlechtické

⁴¹¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. dubna 1738. Tamtéž.

⁴¹² Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 4. října 1738. Tamtéž.

⁴¹³ J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon XLV*, Halle – Leipzig 1750, s. 657 – 692. Většina barokních kavalírů navštěvujících Trident se zajímala o památky na slavný koncil, prohlíželi si zejména kostel Santa Maria Maggiore. K tomu srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 299 – 300.

⁴¹⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 26. března 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

⁴¹⁵ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. srpna 1738. Tamtéž. K postavě Karla V. například B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 194–198.

⁴¹⁶ O působení Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu na kongresu v Cambrai více K. VOCELKA, *Familiengeschichte*, s. 261 – 281.

⁴¹⁷ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 26. listopadu 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

⁴¹⁸ J. PÁNEK, *Čeští cestovatelé*, s. 675 – 676; M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 284.

⁴¹⁹ Stalo se pravidlem, že při delším pobytu vždy navštívil nejvýznamnější kostely daného města. Například v Praze si ve dnech 10., 11. a 13. srpna 1737 prohlédl chrám sv. Víta, dominikánský kostel,

rezidence.⁴²⁰ V italských městech projevoval mladý hrabě rovněž zájem o antické památky, jako například ve Veroně, kde 28. března 1738 obdivoval tamní amfiteátr ze 3. století před našim letopočtem a triumfální oblouk.⁴²¹ Na prohlídku místních pamětihodností si také šlechtic mohl najmout nějakého průvodce, nebo se držet apodemické literatury, s níž se šlechtici často seznamovali ještě před cestou, protože se v hojném počtu se nacházela v jejich rodinných knihovnách.⁴²² O využití výše zmiňovaného druhu literatury šlechtic výslovně zmínil také na stránkách svého cestovního deníku při popisu Benátek,⁴²³ Říma⁴²⁴ a Pozzuola.⁴²⁵

Klementinum a pět blíže neurčených kostelů. V Drážďanech si 21. srpna 1737 prohlédl luteránský kostel. Protestantské kostely navštívil také v Lipsku 25. srpna 1737. Ve Florencii se v období od 17. do 31. července podíval do několika nejznámějších kostelů: San Lorenzo, Della Santa Croce, Di Sant Spirito, Santa Maria Del Fiore, Baptisterium. K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 10., 11., 13. 21. a 25. srpna 1737, 17. července 1738 SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Navštívil hrobky několika významných rodinn, například 8. ledna 1738 hrobku rodu Schönbornů ve Würzburgu, 24. března 1738 navštívil mauzoleum Maxmiliána I. v Innsbrucku. Lákaly jej také zajímavé hřbitovy, jako ve Veroně - 28. března 1738, nebo v Miláně – 21. srpna 1738 - hřbitov Fopponino Porta Vercellina. Prohlížel si rovněž kláštery, jako například benediktinská opatství 22. března 1738 v Benedictavernu či 18. září 1738 v St. Benedettu. Zavítal také k jezuitům, například 11. srpna 1737 v Praze a 6. října 1738 v Gorizii. K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 11. srpna 1737, 8. ledna 1738, 22., 24., 28. března 1738, 21. srpna 1738, 18. září 1738, 6. října 1738. Tamtéž.

⁴²⁰ Kavalír uskutečňoval prohlídky zámků poměrně často - lépe česky - strašný sloh. V Praze na něj 13. srpna 1737 Černínský palác dokonce udělal takový dojem, že jej přirovnal ke královským rezidencím. V Berlíně si prohlédl královský palác 29. srpna 1737 a obdivoval velkolepou výzdobu rezidence. Za nejhezčí letohrádek označil 29. listopadu 1737 francouzský zámek ve Versailles. Oproti tomu poněkud zastaralý se mu jevil zámek ve Würzburgu, kde 8. ledna 1738 kladně ohodnotil zejména obranyschopnost rezidence. Rezidenci panovníků navštívil také v Neuburku 18. ledna 1738, dne 25. ledna 1738 si zapsal dojmy o letohrádcích v okolí Mnichova, jako byly Nymphenburk, Ismaning, či Fürstenried. V italských destinacích obdivoval krásné paláce snad v každém větším městě, kde se zdržel: ve Vicenze 29. března 1738, v Benátkách 31. března 1738, v Římě 28. dubna 1738, ve Florencii 17. července 1738, v Boloni 1. srpna 1738, v Janově 10. srpna 1738. O paláci Venaria v Turíně si 18. srpna 1738 napsal, že byl podobný zámku ve Versailles. K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 13., 29. srpna 1737, 29. listopadu 1737, 8., 18., 25. ledna 1738, 29., 31. března 1738, 28. dubna 1738, 17. července 1738, 1., 10., 18. srpna 1738. Tamtéž.

⁴²¹ „*Das Amphitheatrum, [...] ist eine von denen schönsten antiquitaeten, so man in gantz Welschland siehet,*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 28. března 1738. Tamtéž. Antické památky obdivoval rovněž 23. dubna 1738 v Rimini a o den později v Anconě. Záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23. a 24. dubna 1738. Tamtéž.

⁴²² V katalogu rodinné knihovny Windischgrätzů, sepsaného kolem roku 1740, se nacházelo několik takovýchto svazků. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 35 – 36, inv. č. 1336/2, sign. 5. Srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘIKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 175 – 184. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu se seznámil rovněž s literaturou, jež působila jako vzor pro mladé šlechtice na cestách. Prokazatelně se seznámil s knihou *Saxe Galante*, již napsal Karel Ludvík, svobodný pán z Pöllnitz, a jejíž první vydání vyšlo v Amsterdamu roku 1734. Kavalír se na tento spis odvolával při návštěvě Moritzburku, kdy si učinil poznámku do svého deníku o tom, že „... *Ort schön ist, aber nicht so wie es in dem Saxe Galante beschrieben.*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu 19. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3. Ke zmiňovanému spisu blíže Reinhold KOSER, *Poellnitz, Karl Ludwig Freiherr von*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* XXVI, Leipzig 1888, s. 397 – 399.

⁴²³ „... *berufe ich mich auf das Büchel genant Guida de Forestieri del P. Coronelli.*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 31. března 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

Během ročního intenzivního poznávání několika evropských zemí Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu spatřil mnoho zajímavých míst. Kromě rozličných historických památek si také všiml rozličných technických přístrojů⁴²⁶ a jiných zajímavostí. Stejně jako mnozí kavalíři i Leopold Karel Viktorín obdivoval rozlehlé zahrady kolem paláců a stavby umístěné v nich – umělé jeskyně, vodní kaskády, jezírka a vodotrysky. Zevrubné poznámky o prohlídce zahrad pak často zahrnovaly většinu z denního záznamu.⁴²⁷ Mladý Windischgrätz si prohlédl například proslulou florentskou zahradu Boboli při Palazzo Pitti, kde ocenil umělý ostrůvek, blíže neurčené vodní prvky a zvěřinec.⁴²⁸ Při návštěvě Pratolina porovnával tamní zahradu - zejména „*Fassanen garten*“ – se zahradou v rodové rezidenci v Trautmannsdorfu.⁴²⁹

Mezi města, která jej nějakým způsobem zvláště upoutala, se řadil především Amsterdam, kde pobýval jen dva dny – 24. a 25. září 1737. Na stránkách deníku mu však věnoval velký prostor.⁴³⁰ V tomto holandském městě vystoupal na věž, ze které se rozhlédl do krajiny. Viděl vězení, blázinec, zbrojnici a již zmiňovaný přístav. Zaujala jej však také instituce, se kterou se na cestě do této doby nesetkal a ani v následujících záznamech neuvedl nic podobného. Jednalo se o Spinnhaus, kde se nacházely ženy lehkých mravů. Zmiňovaný dům sloužil jako jakési vězení, v němž ženy vykonávaly nucené práce, například předly. Často tu dívky zavírali do dřevěných klecích, aby tak čelily pohledům spořádaných obyvatel, kteří se na ně přišli podívat.⁴³¹ Na podzim - v září – nadcházelo již tradičně období, kdy si je sem přicházela v hojném počtu

⁴²⁴ „... und sehen würdigkeiten berüffe mich Il mercurio errante di Roma.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 28. dubna 1738. Tamtéž.

⁴²⁵ „... zu land nach Pozzuolo. Die Raritaeten zu besehn vi: guita per Pozzuolo.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 17. června 1738. Tamtéž.

⁴²⁶ V Praze obdivoval 9. srpna 1737 stroj na čerpání vody a o pár dní později 11. srpna 1737 technické přístroje vystavené v pražské jezuitské koleji. Podobně popisoval 29. listopadu 1737 vodní náhon ve Versailles. Při pobytu v Paříži – 29. listopadu až 20. prosince 1737 – si v místní observatoři prohlížel modely různých technických strojů. K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 9. a 11. srpna, 29. listopadu 1737. Tamtéž.

⁴²⁷ Celkem se v deníku nachází 25 záznamů o prohlídce zahrad – na zámku Červená Lhota, v Praze, Drážďanech, Berlíně, Hannoveru, Hamburku, Lipsku, Utrechtu, Leidenu, Haagu, Paříži a Versailles, Mnichově, Innsbrucku, Florencii, na ostrovech Bella a Madre. Záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7., 9., 15., 17., 18., 19., 25. a 29. srpna 1737; 5., 10., 13. a 22. září 1737; 1., 4., 15. října 1737; 29. listopadu 1737; 25. ledna 1738; 23. března 1738; 17. července 1738; 6. a 7. září 1738. Tamtéž.

⁴²⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 17. července 1738. Tamtéž. Podobnou praxi lze sledovat u většiny cestujících kavalírů, kteří se rovněž zajímali o zahradní architekturu. K tomu M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I.*, s. 316.

⁴²⁹ „... und auf die Art von Fasanen Garten zu Trautmanstorff, aber mit sehr schönen Wasserkünsten,...“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 17. července 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

⁴³⁰ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. a 25. září 1737. Tamtéž.

⁴³¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. září 1737. Tamtéž.

prohlédnout široká veřejnost. Jednalo o jakousi formu lidové zábavy, které se osobně zúčastnil i mladý kavalír.⁴³² Pro něj tu nabízela možnost prohlédnout si z blízka prostitutku a zároveň tím neohrozit svou vlastní čest.⁴³³ Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu si do deníku ještě poznamenal, že se v Amsterdamu nacházely také „*Jungferngässel*“, kde se pohybovaly slečny ozdobené červenou pentlí, kterou nosily právě prostitutky. Tyto dámy mohly dokonce beztretně běžně oslovovat kolemjdoucí, což mladého kavalíra přinejmenším vyvedlo z míry. Přišlo mu nezvyklé, že se proti těmto praktikám nic nepodnikalo, že „...*, die Republique schauet durch die Finger und nimt keine in Arrest, ...*“.⁴³⁴ Takové poměry neodpovídaly přísným mravním normám nastaveným ve společnosti, z níž pocházel a v které vyrostl. Jeho pohoršení však pravděpodobně nebylo tak silné, aby překonalo celkový dojem z obdivuhodného města. Spíše mohl takoveto poměry považovat za kuriozitu. Amsterdam se následně stal jakýmsi vzorem určitého typu města a kavalír jej pak srovnával s jinými centry, například s Leidenem.⁴³⁵

Cestovní záznamy Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu o tom, co viděl a zažil, také poukazují na jeho hlubokou zbožnost.⁴³⁶ Ke stálosti a upevnování ve víře nabádal mladého šlechtice již jeho otec Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu v instrukci, kterou mu předal ještě před začátkem cesty.⁴³⁷ Vzorné kavalírovo chování v tomto směru potvrzují například deníkové záznamy o jeho účasti na katolické mši.⁴³⁸ Informace tohoto typu šlechtic uvedl například během pobytu v Mnichově – 22. ledna až 22. března 1738, který zasahoval do postního období. Zde docházel pravidelně každé

⁴³² Lotte VAN DE POL, *Der Berger und die Hure. Das sündige Gewerbe im Amsterdam der Frühen Neuzeit*, Frankfurt-New York 2006, s. 111.

⁴³³ Tamtéž, s. 112.

⁴³⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 25. září 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

⁴³⁵ „*Leiden ist eine grosse und schone Stadt, sieget in etwas Amsterdam gleich, [...] Das rathaus ist gar hüpsch aber bej weiten nicht, wie das von Amsterdam. [...] NB. Der hortus medicus, so schier, wie dieser zu Amsterdam.*“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. října 1737. Tamtéž.

⁴³⁶ K tomu srov. M. HAJNÁ – Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – A. TESAŘÍKOVÁ (edd.), *Heřman Jakub Černín I*, s. 256 – 264.

⁴³⁷ Instrukce Leopolda Jana Viktorína synovi pro jeho cestu do ciziny roku 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98. Srov. T. FOLTÝN, *Cestovní instrukce*, s. 87 – 90; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 151 – 153.

⁴³⁸ Poznámky o vyslechnuté mši si kavalír zapisoval nedůsledně. Takové chování lze vysvětlit tím, že se pro něj pravidelná modlitba stala naprostou samozřejmostí a jako takovou si ji nezapísoval. Výjimky učinil zejména v případech, kdy mše představovala významný mezník v denním rozvrhu nebo se účast na mši vyznačovala nějakou zajímavou doprovodnou událostí. Například ve Verdunu si hned po příjezdu 24. prosince 1738 vyslechl půlnoční mši. V Lipsku se 25. srpna 1737 zmínil o katolické mši zejména proto, že se zde nacházelo mnoho protestantských kostelů a on vyzdvihl svou příslušnost ke katolické obci. Záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 25. srpna 1737 a 24. prosince 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3

úterý do jezuitského kostela, kde meditoval při poslechu chrámové hudby.⁴³⁹ Rovněž se všeobecně očekávalo, že kavalír na své cestě navštíví některá poutní místa.⁴⁴⁰ Také návštěvám těchto církevních památek šlechtic věnoval na stránkách svého deníku dostatek prostoru.⁴⁴¹ Mezi tradičně navštěvovaná místa patřilo věhlasné Loreto, kde strávil dva dny – 24. a 25. dubna 1738. Velmi podrobně si zapsal vše o tomto poutním místě, z čehož lze usoudit, že na něj mohlo učinit velký dojem a nějakým způsobem zapůsobit.⁴⁴² V podobných záznamech většinou detailně popsal zázraky spojené s danými místy. Příběhy si zapisoval bez výrazné kritiky. Lze tak předpokládat, že jim neochvějně věřil, což představovalo jakýsi druh osobní sebeidentifikace s katolickou vírou. Na tomto základě lze hovořit o Leopoldovi Karlu Viktorínovi z Windischgrätzu jako o skutečném barokním člověku, jenž se vyznačoval horlivým katolictvím.⁴⁴³

K projevům barokní zbožnosti patřil rovněž zájem o hroby mučedníků.⁴⁴⁴ Kavalír jich během své cesty navštívil několik, například svatého Václava na Pražském hradě,⁴⁴⁵ hrob svatého Antonína v Padově,⁴⁴⁶ svatého Františka v Asissy⁴⁴⁷ nebo svaté Kateřiny v Bologni.⁴⁴⁸ I jim věnoval velkou pozornost, která se projevila tím, že v denních záznamech věnoval velký prostor informacím o návštěvách těchto míst. Katolickou víru Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu dokládaly rovněž poznámky o hledání katolických kostelů v protestantském prostředí s „cizími“ kostely. Například v Lipsku našel 25. srpna 1737 jediný katolický kostel, který se nacházel na zámku; zde kavalír vyslechl mši svatou.⁴⁴⁹ Ve šlechticových záznamech lze rovněž sledovat jeho zájem o srovnání jiných církví s katolickou. Na cestách si prohlížel protestantské kostely, jako například ve zmiňovaném Lipsku, kdy při obhlídce města navštívil kalvínský, luteránský a českobratrský kostel.⁴⁵⁰ Někdy srovnával jejich množství s počtem

⁴³⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 25. ledna 1738. Tamtéž.

⁴⁴⁰ Z. HOJDA, *Čeští cestovatelé*, s. 668.

⁴⁴¹ Kromě zmiňovaných svatostánků se jednalo například o kámen v Rimini, kde kázal svatý Antonín Paduánský. Zde se šlechtic zastavil 23. dubna 1738. Nedlouho poté – 27. dubna 1738 – Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu navštívil také Asissi, kde se nachází hrob svatého Františka. K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 23. a 27. dubna 1738. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

⁴⁴² K tomu záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 24. a 25. dubna 1738. Tamtéž.

⁴⁴³ E. KRÁLÍKOVÁ, *Cesta*, s. 215.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 214.

⁴⁴⁵ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 10. srpna 1737. SOA Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

⁴⁴⁶ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 31. března 1738. Tamtéž.

⁴⁴⁷ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 27. dubna 1738. Tamtéž.

⁴⁴⁸ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 1. srpna 1738. Tamtéž.

⁴⁴⁹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 25. srpna 1737. Tamtéž.

⁴⁵⁰ Tamtéž.

katolických chrámů v dané lokalitě. Možná proto, aby dokázal, že katolické vždy převažují nad protestantskými. Například 21. září 1737 v Utrechtu vyzdvihl, že katolické kostely tu počtem převyšují chrámy ostatních denominací. V zápětí si však postěžoval, že se jansenisté začínali také hodně rozmáhat.⁴⁵¹

Mladý kavalír hodnotil na stránkách svého deníku nejen konkrétní zajímavosti daných míst, ale rovněž města jako celek. Zaměřoval se na jejich velikost, starobylost nebo vzhled ulic a domů. Někdy se spokojil s pouhým konstatováním, jako například v případě Drážďan, že šlo o hezké, malé město.⁴⁵² V případě Haagu se naopak nemohl rozhodnout, zda se jednalo o město či o vesnici, protože zde nebyly žádné hradební zdi, kterými se vyznačovalo město. Proto jej nakonec označil za „... *das grösste und schönste Dorff in Europa* ...“.⁴⁵³ Jindy hodnotil také obyvatele a jejich způsob života, jako například v Lipsku. Pravděpodobně si uvědomoval, že Lipsko patřilo v té době mezi významná centra evropského obchodu, neboť jej popsal jako „... *so nicht gros, aber recht schön, und Voller Kauffleute ist*.“⁴⁵⁴ Při popisu Milána si všiml životního stylu jeho obyvatel, přičemž o městě si konkrétně zapsal, že šlo o „... *eine wietläuffige Stadt aber mit nicht gar zu Viel breiten Gassen, und schönen häusern Von aussen Versehen* ...“ a že „*übrigens ist die Lebensart zu Mayland sehr angenehm, indem die Noblesse, so sehr häufig*.“⁴⁵⁵ Pochvalná poznámka o milánské urozené společnosti v sobě rovněž ukrývala informaci o tom, že jej tato sociální vrstva přijala mezi sebe a prokázala mu úctu, která potvrzovala jeho společenské postavení v očích okolní společnosti.

⁴⁵¹ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 21. září 1737. Tamtéž. Při odjezdu z Berlína si prohlédl Friedrichstadt, kde si povšiml „...*die böhmische kirchen, wo er Hussiten gottes dienst, in dieser Sprach gehalten wird*.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 30. srpna 1737. Tamtéž.

⁴⁵² Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 17. srpna 1737. Tamtéž.

⁴⁵³ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 2. října 1737. Tamtéž.

⁴⁵⁴ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 25. srpna 1737. Tamtéž. Za obchodní město považoval také Rotterdam, který si prohlédl 7. října 1737. Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu ze 7. října 1737. Tamtéž.

⁴⁵⁵ Záznamy v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 21. srpna a 7. října 1738. Tamtéž. Obdobnou zkušenost se vstřícností obyvatelstva zažil i v Neapoli: „... *die Noblesse ist sehr höfflich und in Herten wie aurch der Pövel ganz teutech gesinnet*.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 3. června 1738. Tamtéž. Hodnocení cizích zemí a jejich obyvatel si šlechtic zapsal i na jiných místech. Například v Nizozemí si zaznamenal, že „... *das Land, und die Hitnation bis daher ist sehr angenehm, und fruchtbar, und haben die Hejden endllich Ende*.“ Záznam v deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu z 18. září 1737. Tamtéž.

4 Závěr

Předkládaná diplomová práce si vytkla za cíl zrekonstruovat kavalírskou cestu Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu po zemích západní a jižní Evropy, kterou absolvoval v období od 5. srpna 1737 do 20. října 1738. K danému tématu přistupovala autorka tohoto pojednání optikou dějin každodennosti a částečně využila i konceptu symbolické komunikace. Heuristicky vycházela tato analýza ze souboru pramenů dochovaných k osobnosti Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Jednalo se především o šlechticův cestovní deník, který si vedl během kavalírské cesty. Pro ucelenější pohled na stanovené téma bylo využito rovněž dalších pramenů, jako otcovské instrukce Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu synovi pro jeho cestu do ciziny z 27. července 1737. Autorka pracovala také s účetními seznamy dochovanými ke kavalírské cestě Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu a využila i několika stvrzenek potvrzujících šlechticovy výběry peněz v zahraničí. Tyto prameny se nacházejí ve Státním oblastním archivu Plzeň, v pobočce Klášter u Nepomuku, v Rodinném archivu Windischgrätzů.

V první části této práce byla představena osobnost Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Autorka se pokusila zasadit jeho životní osudy do kontextu historického vývoje rodu Windischgrätzů v 17. a 18. století. Z této kapitoly vyplynulo, že se členové rodu často prosazovali ve službách habsburských císařů. Někteří členové rodu byli představeni podrobněji, zejména osobnosti Gottlieba Amadea z Windischgrätzu (1630 – 1695), Arnošta Bedřicha (1670 – 1727) a Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu (1686 – 1746). Jednalo se o dědečka, strýce a otce Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Jejich kariéra u císařského dvora měla vždy podobný průběh. Nejprve se zapojili do systému zemské správy a následně postupovali směrem k významnějším úřadům ve státní správě. Jako prostředek k dosažení politických úspěchů využívali diplomatickou kariéru. Působili na mnoha místech ve službách habsburských panovníků.

Bylo by zajímavé sledovat případný kariérní postup Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. Bohužel se tento šlechtic nedožil vysokého věku a nestihl tak pokračovat v rodové tradici. Než zemřel, nastoupil kariéru u zemského sněmu, kde se propracoval od nadpočetního člena k místu s řádným hlasem při jednání. Lze předpokládat, že by se vydal stejným směrem jako jeho předci a pravděpodobně by se ucházel o státní úřady ve Vídni, případně o diplomatické mise. I přesto, že žil Leopold

Karel Viktorín z Windischgrätzu krátce, dochovaly se k jeho osobnosti zajímavé prameny, které přibližují některé momenty jeho života. Jednalo se zejména o jeho studijní léta, konkrétně kavalírskou cestu, jež byla hlavním tématem této práce.

Ve struktuře kapitol se nejprve věnovala pozornost přípravám šlechticova putování. Otec Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu musel promyslet a zorganizovat kavalírovu cestu a zajistit její financování. V rámci příprav představovalo jedno z nejdůležitějších témat právě hmotné zajištění cesty. Otec proto s předstihem kontaktoval bakovní domy ve Vídni a zajistil pro syna bezpečný bezhotovostní převod peněz do cizích zemí. Šlechtic si pak peníze vybíral u vybraných bankovních domů v zahraničí a otcí zasílal stvrzenky o vybraných částkách. Dohled nad cestovním účtem měl hofmist, jež cestoval společně s mladým šlechticem. Jednalo se o velmi důležitého člena šlechticova doprovodu. Nejen že spravoval pokladnu, měl na starosti další služebnictvo, dohlížel na kavalírova studia, ale rozhodoval o délce pobytů v daných lokalitách a staral se o šlechticovy životní potřeby.

Následně byly částečně představeny jednotlivé aspekty každodenního života Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu na kavalírské cestě. Autorka svou pozornost upřela především k samotnému cestování šlechtice, způsobu dopravy a a událostem, které jej provázely. Objasnila způsob dopravy, jež kavalír využil se svou suitou a věnovala se i dalším tématům, jako například ubytování, zhodnocení případného nebezpečí a komplikace, jež se během cesty objevily. Stranou pozornosti nezůstalo ani vnímání času a okolního prostoru v očích mladíka, přičemž autorka se věnovala také jeho hodnocení „cizího“.

Kavalír ukončil svou cestu za vzděláním na rodinném sídle v Trautmannsdorfu, kde jej čekali oba rodiče. Po jeho návratu nechali sloužit mši za šťastný návrat jejich syna. Leopold Karel Viktorín z Windischgrätzu touto cestou ukončil proces svého vzdělávání. Nasbíral mnoho zkušeností, poznal fungování rozličných státních zřízení, viděl významné památky a mohl si vytvořit velmi ceněné kontakty se šlechtici po celé Evropě. Po návratu byl již dospělým mužem, připraveným osamostatnit se a začlenit se do struktury císařského dvora. Hned po ukončení studia se měl oženit s Marií Dominikou z Martinic, ale z tohoto sňatku sešlo. Nakonec se jeho manželkou stala Marie Antoaneta z Khevenhulleru, jež mu roku 1744 porodila syna, dědice rodového majetku, Josefa Mikuláše z Windischgrätzu. Oba mladí manželé však záhy zemřely při epidemii neštovic. Rod Windischgrätzů se tak dostal do dynastické krize, kterou zažehnal právě jejich tehdy dvouletý syn

Téma otevřené touto diplomovou prací by jistě zasloužilo další výzkum. Postava Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu byla dlouhou dobu opomíjena. Rezervy se nacházejí také ve výzkumu vztahů jednotlivých generací rodiny Windischgrätzů k panovníkovi a jejich služby u císařského dvora. V českém prostředí se tomuto tématu věnují badatelé pouze v rámci dílčích studií. V zahraničí je situace trochu lepší, ale ani tam zatím nebyla publikována žádná ucelená práce o rodu Windischgrätzů pro 17. a 18. století.⁴⁵⁶ Výzvou proto zůstává obsáhlejší monografie, která by zmapovala osudy členů rodu Windischgrätzů, kteří byli představeni v rámci této diplomové práce.

⁴⁵⁶ Jediným podobným počinem tak zůstává dosud nepublikovaná práce Karla VOCELKY, *Familiengeschichte*.

5 Použitá literatura a prameny

Vydané prameny

BOK, Václav – KUBÍKOVÁ, Anna (edd.), Bericht über die Reise Johann Christians und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660 – 1663, České Budějovice 2012.

CASTIGLIONE, Baltazare, *Dvořan*, Praha 1978.

DURAJOVÁ, Miroslava – SMÍŠEK, Rostislav (Edd.), *Hieronymus der Ältere Schlick. Das tagebuch eine selbstdarstellung aus den Jahren 1580-1582*, České Budějovice 2008 (= Prameny k českým dějinám 16.-18. století, řada B, svazek II).

GRACIÁN, Baltazar, *Příruční orákulum a umění moudrosti*, Olomouc 1998.

HAJNÁ, Milena – HOJDA, Zdeněk – CHODĚJOVSKÁ, Eva – TESAŘÍKOVÁ, Alexandra (edd.), *Na cestě za Alpy a Pyreneje II. Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678 – 1682*, Praha 2014.

KALISTA, Zdeněk (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941.

KHEVENHÜLLER-METSCH, Rudolf - SCHLITTER Hans (edd.), *Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch des Fürsten Johann Joseph Khevenhüller-Metsch. Kaiserlichen Oberhofmeisters I (1742 –1744)*, Leipzig – Wien 1907.

KOLDINSKÁ, Marie -MAŤA, Petr (edd.), *Deník rudolfínského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997.

KUBEŠ, Jiří (ed.), *Kryštof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí*, Praha 2004.

MORRI, Fabio –LIEBER, Maria –GIANAROLI, Daniela, *La corrispondenza di Lodovico Antonio Muratori col mondo germanofobi Carteggi inediti*, Frankfurt am Main 2010.

POLIŠENSKÝ, Josef – BINKOVÁ, Simona (edd.), *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*.

Staré tisky

RÄß, Andreas, *Die convertiten seit der Reformation nach ihrem Leben und aus ihren Schriften dargestellt*, Freiburg 1868.

RIEGEL, Christoph, *Historisches Jahrbuch vom Jahr Christi 1737. In welchem Allen, was sich nicht nur in den Reichen von Europa, sondern auch in den andern Welttheilen, im Staat, in der Kirche, und in der Natur merckwürdiges zugetragen, ingleichen Die neuen Erfindungen von Künsten, und der Wachsthum der Wissenschaften, so viel nemlich von einem jeden hat in Erfahrung gebracht werden können, angezeigt, und aus den bewährtesten Nachrichten, nach einer natürlichen Ordnung erzählet wird. Zu bequemern Gebrauch mit einem nöthigen Register, und Kupffern versehen*, Frankfurt und Leipzig 1739.

von SCHÖNFELD, Ignaz Ritter, *Adels-Schematismus des Österreichischen Kaiserstaates I.*, Wien 1824.

Gottfried STIEVE, *Europäisches Hoff-Ceremoniel, In welchem Nachricht gegeben wird, was es für eine Beschaffenheit habe mit der Prærogativa und dem aus selbiger fließenden Ceremoniel, welches Zwischen Käyser-und königl. Maiestaten, Churfürsten, Cardinälen, Fürsten und freyen Republicken, dero Gesandten und Abgesandten beobachtet wird, Nebst beygefügetem Unterricht was ein Legatus á Latere, Nuncius Apostolicus, Ambassadeur, Envoyé Plenipotentarius, Commissarius, Resident, Agent, Secretarius, Deputatus, Consul, so wohl seiner Würde, als seinem Amte nach sei, und wie es mit dererselben character, Creditiv, Instuction, Passeport, Quartier, Inviolabilität, Immunität, Reception, Magnificentz, Tutulatur ec. beschaffen, auch was es wegen des ceremoniels, auf Frieden-Schlüssen und bey hufen, für mißhelligkeiten gegeben*, Leipzig 1723.

von WURZBACH, Constantin, *Biographisches Lexicon des Kaisertums Österreich LVII*, Wien 1889.

Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste ILV*, Halle-Leipzig 1750.

Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste LVII*, Halle-Leipzig 1751.

Literatura

- BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien – Köln – Weimar 2000.
- BEHRINGER, Wolfgang, *Im Zeichen des Merkur. Reichspost und Kommunikationsrevolution in der frühen Neuzeit*, Göttingen 2003.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Staré míry, váhy a peníze. Stručný přehled*, Plzeň 1984.
- BENDER, Eva, *Die Prinzenreise Bildungsaufenthalt und Kavalierstour im höfischen Kontext gegen Ende des 17. Jahrhunderts*, Berlin 2011.
- BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- BOHN, Robert, *Die Piraten*, München 2007.
- BOBKOVÁ, Lenka – NEUDERTOVIÁ, Michaela (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997.
- BURKE, Peter, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Jinočany 2007.
- BŮŽEK, Václav, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006.
- BŮŽEK, Václav, *Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku*, in: Milena Lenderová a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 45 – 66.
- BŮŽEK, Václav, „*Páni a přátelé*“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 229-264.
- BŮŽEK, Václav, *Pijácké zábavy na dvorech renesančních velmožů (Ambras-Bechyně)*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku (=Opera historica 8)*, České Budějovice 2000, s. 137-161.
- BŮŽEK, Václav, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 5-28.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10).
- BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí raného novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.
- BŮŽEK, Václav a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011.
- BŮŽEK, Václav, *Symboly rituálu. Slavnostní vjezd Ferdinanda I. do Prahy*, in: L. Březina- J. Konvičná – J. Zdichynec (edd.) *Ve znamení zemí Koruny české*, s. 112-128.

- BŮŽEK, Václav, *Symboly rituálu. Prohlášení Ferdinanda I. císařem ve Frankfurtu nad Mohanem*, in: Martin Nodl – Petr Sommer (edd.), *Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, Praha 2004, s. 159-167.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.
- CERMAN, Ivo, *Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert*, in: Martin Scheutz – Wolfgang Schmale – Dana Štefanová (Hg.), *Orte des Wissens*, Wien 2004, s. 48 – 78.
- CERMAN, Ivo, *Chodkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008.
- CERMAN, Ivo, *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*. Praha 2011.
- CERMAN, Ivo, *Vzdělání a socializace Kancléře Rudolfa Chotka*, ČČH 102, 2003, s. 818-853.
- CERMAN, Ivo, *Zrození osvícenského kavalíra. Vzdělání a cestování Jana Karla z Dietrichsteina*, ČNM 174, 2004, roč. 3 – 4, s. 157 – 189.
- DRESSEL, Gert, *Wissenschaftspraxis-Biographien-Generationen. Ein paar Facetten einer Reflexiven Historischen Anthropologie*, in: Václav Bůžek – Dana Štefanová (edd), *Menschen – Handlungen – Strukturen. Historisch-anthropologische Zugangsweisen in den Geschichtswissenschaften*, České Budějovice 2001 (Opera historica 9), s. 27-69.
- DROSTE, Heiko, *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert*, Münster 2004.
- van DÜLMEN, Richard, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*. Praha 2002.
- ERSCH, Johann Samuel – GRUBER, Johann Gottfried, *Allgemeine Encyclopedie der Wissenschaften und Künste in alphabetischer Folge*, Lipsko 1832.
- van DÜLMEN, Richard, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích*, Praha, 2001.
- EITNER, Robert, *Hurlebusch, Konrád Friedrich*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* XIII, Leipzig 1881, s. 429 – 430.
- FOLTÝN, Tomáš, *Cestovní instrukce jako pramen k dějinám kavalírských cest (1640 – 1740)*, in: Milan Svoboda (ed.), *Historie 2005. Celostátní studentská konference. Liberec 8. – 9. prosince 2005*, Liberec 2006, s. 74 – 116.
- FOLTÝN, Tomáš, *Druhá kavalírská cesta a zejména římský pobyt Ferdinanda Augusta z Lobkovic (1675 – 1676)*, in: Jiří Kubeš (ed.), *Šlechta na cestách v 16. – 18. století*, Pardubice 2007, s. 99 – 127.
- GRUNWALD, Max, *Samuel Oppenheimer und sein Kreis. Ein Kapitel aus der finanzgeschichte Österreichs*, Viedeň – Lipsko 1913.

- HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996.
- von HEIGEL, Karl Theodor, *Karl VII.*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* XV, Leipzig 1882, s. 219–226.
- HANZAL, Josef, *Josef Mikuláš z Windischgrätzu, osvícenský vědec a kritik Velké francouzské revoluce*, *Právně historické studie* 31, 1990, s. 176 – 193.
- HENNER, Theodor, *Friedrich Karl, Graf v. Schönborn*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* XXXII, Leipzig 1891, s. 268–274.
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.
- HLAVAČKA, Milan, *Cestování v českých zemích v raném novověku a v 18. a 19. století*. Cestování včera a dnes. *Revue pro průvodce a pracovníky cestovního ruchu* IV, č. 3, s. 33 – 41.
- HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře dostavníků*, Praha, 1996.
- HOFBAUER, Martin (ed.), *Piraterie in der Geschichte*, Postdam 2013.
- HOFFMANN, Gustav, *Náklady na výchovu mladého šlechtice v polovině 18. století. Pohled do sirotčích účtů Josefa Mikuláše z Windischgrätzu z let 1747 – 1766*, *Západočeský sborník historický* 5, Plzeň 1999, s. 127 – 145.
- HOFFMANN, Gustav, *Rodinný archiv Windischgrätzů 1226–1945 I – IV*, Klatovy 1975.
- HOFFMANN, Gustav, *Rodinný archiv Windischgrätzů – rozbor fondu*, *Sborník archivních prací* 43, č. 2, 1993, s. 441 – 551.
- HOJDA, Zdeněk, „*Kavalírské cesty*“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: *Itálie, Čechy a střední Evropa*, Praha 1986.
- HOJDA, Zdeněk, *K dějinám cestovních pasů*, *Revue pro průvodce a pracovníky cestovního ruchu* IV, 2007 č. 3, s. 58 – 61.
- HOJDA, Zdeněk, *Pasy 16. – 18. století Pasy 16. - 18. století jako pragmatické písemnosti*. In: *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha 2008, s. 155-186.
- HAJNÁ, Milena – HOJDA, Zdeněk – CHODĚJOVSKÁ, Eva – TESAŘÍKOVÁ, Alexandra (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014.
- HOLÝ, Martin, *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první třetině 17. století*, *Folia Historica Bohemica* 21, 2005, s. 111-210.

- HOLÝ, Martin, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemích na prahu novověku (1500-1620)*, Praha 2010.
- HOLÝ, Martin, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500 – 1620)*, Praha 2011.
- HORSKÝ, Jan, *Historická antropologie. Úvahy a poznámky na okraj mezinárodního kursu, konaného v Otzenhausenu ve dnech 27. 2. – 15. 3. 1993*, *Historická demografie* 17, 1993, s. 241 – 270.
- HRBEK, Jiří, *České barokní korunovace*, Praha 2010.
- HRDLIČKA, Josef, *Rituál stolování na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (=Opera historica 7), s. 619-653.
- HRDLIČKA, Josef, *Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku* (=Opera historica 8), České Budějovice 2000, s. 293-314.
- HRDLIČKA, Josef, *Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 – 1740)*, České Budějovice 2002 (=Opera historica 10), s. 249 – 269.
- IGGERS, George, *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*, Praha 2002 (=Dějiny a současnost 16).
- KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932.
- KAŠPAROVÁ, Jaroslava, *Bibliofilství české šlechty raného novověku – sebereflexe nebo sebezprezentace?* In: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (=Opera historica 13), s. 23 – 40.
- KAUFMANN, David, *Wertheimer, Samson*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie (ADB) XLIV*, Lipsko 1898.
- KNOZ, Tomáš – DVOŘÁK, Jan (edd.), *Šlechta v proměnách věků*, Brno 2011 (= Země a kultura ve střední Evropě 17).
- KOSER, Reinhold, *Poellnitz, Karl Ludwig Freiherr von*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie XXVI*, Leipzig 1888, s. 397 – 399.
- KRÁLÍKOVÁ, Eva, *Cesta Emanuela Arnošta z Valdštejna z teologických studií v Římě (3. dubna – 20. června 1741)*, in: Jiří Kubeš, *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století*, Pardubice 2007, s. 207 – 218.

- KRETZSCHMAR, Hellmut, *Friedrich August II.*, in: *Neue Deutsche Biographie V*, Berlin 1961, s. 573 - 574.
- KROUPA, Jiří, *Dietrichštejnové v pol. 17. století a model tzv. kavalírské cesty*, *Historická Olomouc a její současné problémy* 4, 1983, s. 109-117.
- KUBEŠ, Jiří, *Diplomatické cesty, kariéra a cestovní deníky v době okolo roku 1700 na příkladech cest Kryštofa Václava z Nostic a Leopolda Antonína Šlika*, in: Eva Frimmová – Elisabeth Klecker (edd.), *Itineraria Posoniensia. Sborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v novoveku, ktorá sa konala v dňoch 3. - 5. Novembra 2003 v Bratislave*, Bratislava 2005, s. 134-142.
- KUBEŠ, Jiří (ed.), *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století*, Pardubice 2007.
- KUBEŠ, Jiří, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013.
- KUBEŠ, Jiří, *Rudolf Josef Colloredo z Wallsee a jeho studium v Salcburku v letech 1723 – 1725*, in TÝŽ (ed.), *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století*, Pardubice 2007, s. 163 – 192.
- LEIBETSEDER, Mathias, *Die Kavalierstour. Adelige Erziehungsreisen im 17. und 18. Jahrhundert*, Köln – Weimar – Wien, 2004.
- LENDEROVÁ, Milena, *Cestovatel*, in: V. Bůžek – P. Král, *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 239 – 254.
- LENDEROVÁ, Milena a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002.
- LOBKOWICZ, František, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1999.
- LUSTIG, Alois – JEZDÍNSKÝ, Jaroslav, *Od dřevěného kola k automobilu*, Praha 1938.
- MAĆZAK, Antoni, *Travel in Early Modern Europe*, Cambridge 1995.
- MAŠEK, Petr, *Knihovna rodu Windischgrätzů*, *Sborník archivních prací* 43, č. 2, 1993, s. 553 – 567.
- MAŠEK, Petr, *Ve stínu děl*, *Starožitnosti a užité umění*, č. 11, 1997, s. 4 – 7.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500 – 1700)*, Praha 2004.
- MAREK, Pavel, *Španělský královský dvůr očima české šlechtičny. Luisa z Pernštejna v procesu politické a kulturní komunikace mezi Prahou, Vídní a Madridem*, *Folia Historica Bohemica* 27, č. 1, Praha 2012, s. 7 – 39.
- MERTENOVÁ, Kateřina, *Pronikání anglického parku do francouzské zahrady v českých zemích*, Praha 2011 (disertační práce České vysoké učení technické, Fakulta architektury, Ústav teorie a dějin architektury).

- Marie MÍRKOVÁ, *Řád zlatého rouna a rodová prestiž v představách Adama Matyáše z Trauttmansdorffu*, in: V. Bůžek – J. Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011 (Opera historica 15), s. 249 – 282.
- MITTENZWEI, Ingrid, *Zwischen Gestern und Morgen. Wiens frühe Bourgeoisie an der Wende vom 18. zum 19. Jahrhundert*, Wien – Köln – Wiemar – Böhlau, 1998 (= Bürgertum in der Habsburgermonarchie VII).
- MOTEJZÍK, Pavel, *Zelená Hora a Klášter u Nepomuku*, České Budějovice 2006.
- MOLLAT DU JOURDIN, Michel, *Europa und das Meer*, Mnichov 1993.
- OESTREICH, Gerhard, *Friedrich Wilhelm I., König in Preußen*, in: *Neue Deutsche Biographie V*, Berlin, 1961, s. 540–545.
- MUIR, Edward, *Ritual in Early Modern Europe*, Cambridge 2005.
- PÁNEK, Jaroslav, *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě. Cestování jako činitel kulturní a politické integrace*, ČČH 88, 1990, s. 661-682.
- PELZL, Marianne, *Gottlieb Windischgrätz*, Wien, 1935 (= dissertation an der philosophischen Fakultät der Universität Wien).
- PETRÁŇ, Josef, *Dějiny hmotné kultury II/2*, Praha 1997.
- PIRCHER, Wolfgang, *Verwüstung und Verschwendung. Adeliges Bauen nad der Zweiten Türkenbelagerung*, Wien 1984.
- van de POL, Lotte, *Der Berger und die Hure. Das sündige Gewerbe im Amsterdam der Frühen Neuzeit*, Frankfurt/New York 2006.
- ROUBÍK, František, *K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. až 18. století*, Sborník archivu ministerstva vnitra republiky Československé X, Praha, 1937, s. 164 – 305.
- SEHNAL, Jiří, *Vztah české barokní šlechty k hudbě a hudebníkům*, in: V. Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600 – 1750)*, České Budějovice 1996 (=Opera historica 5), s. 535 – 547.
- SCHWARA, Desanka (ed.) *Kaufleute, Seefahrer und Piraten im Mittelmeerraum der Neuzeit. Entgrenzende Diaspora - verbindende Imaginationen*, München 2011.
- SIENELL, Stefan, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle, Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Frankfurt, 2001.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Anton Florian von Liechtenstein und Rom. Selbstpräsentation eines kaiserlichen Gesandten zum Ausgang des 17. Jahrhunderts*, in: Marek Vařeka –

Aleš Zářický (edd.), *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmischen Krone*, Ostrava-Vaduz 2013 (= *Documenta Liechtensteiniana Series Nova. Monographica 1*), s. 197-212.

SMÍŠEK, Rostislav, Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Dietrichstina. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= *Opera historica 12*), s. 65-111.

STANNEK, Anje, *Telemachs Brüder. Die höfische Bildungsreise des 17. Jahrhunderts*, Frankfurt – New York, 2001.

STELLNER, František, *Korunovace v Královci. K 300. výročí povýšení Pruska na království*, *Dějiny a současnost* 23, 2001, č. 3, s. 39-44.

STOLLBERG-RILLINGER, Barbara, *Symbolische Kommunikation in der Vermoderne. Begriff – Thesen – Forschungsperspektiven*, *Zeitschrift für historische Forschung* 31, 2004, s. 489-527.

ŠEDIVÁ-KOLDINSKÁ, Marie – CERMAN, Ivo a kol, *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722 – 1918 (1930)*, Praha 2007.

VÁŇOVÁ, Ladislava, *Josef Mikuláš z Windischgrätzu. Vzdělanec osvícenského věku*, *Sborník chebského muzea* 6, 1999, s. 117 – 118.

VOCELKA, Karl, *Familiengeschichte des Hauses Windisch-Graetz im 17. und 18. Jahrhundert*, Typoskript o. J., 1984.

VOLÁN, Vladimír, *Náklady na zahraniční studie p. Zdeňka Brtnického z Valdštejna*, *Vlastivědný věstník moravský* 17, č. 2, 1965, s. 33 – 37.

VOREL, Petr, *Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století*, *ČČH* 96, 1998, s. 754 – 778.

WALTER – Michael WUZELLA, *Untersuchungen zu Mehrsprachigkeit und Sprachgebrauch am Wiener Kaiserhof zwischen 1658 und 1780*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 – 1740)*, České Budějovice 2003 (= *Opera historica 10*), s. 415 – 438.

WOLF, Jiří, *Epitaf českého studenta Adama Oldřicha Bohdaneckého z Hokova v bazilice sv. Dominika v Sieně*, in: Jiří Roháček (ed.), *Epigraphica e Sepulcralia IV*, Praha 2013, s. 553 – 558.

von ZWIEDINECK-SÜDENHORST, Hans, Windisch-Graetz, Reichsgraf Ernst Friedrich. In: Allgemeine Deutsche Biographie XLIII, Leipzig 1898, s. 415.

Dresdner Geschichtsverein (Hgg.), *Der stille König – August III. zwischen Kunst und Politik* (= *Dresdner Hefte*. Nr. 46), Dresden 1996.

Meyers Konversations-Lexikon X, Leipzig – Wien 1885 – 1892.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí IV, Praha 1891.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XVI, Praha 1900.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XIX, Praha 1902.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXIII, Praha 1905.

INTERNETOVÉ ODKAZY

Titul und Namen Buch von Ihrer churfürstlichen Durchleucht zu Pfaltz gesammten Hofstatt Anno 1723.

<http://www.wgff.net/download/Peusquens1723.pdf> [odkaz funkční k 5. květnu. 2015]

Müllerova mapa Čech z roku 1720.

<http://www.staremapy.cz/antos/zoomify/muller.html> [odkaz funkční k 3. květnu 2015].

PRAMENY

Státní oblastní archiv Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuku:

Rodinný archiv Windischgrätzů

inv. č. 468 - 469, sign. 451A- 451B, L 272-273.

inv. č. 612, sign. 687, L 311.

inv. č. 510, sign. 488, L 288.

kart. 4, inv. č. 654, sign. 630.

kart. 4, inv. č. 682, sign. 657.

kart. 4, inv. č. 597, sign. 573.

kart. 4, inv. č. 598, sign. 576.

kart. 4, inv. č. 599, sign. 575.

kart. 4, inv. č. 671, sign. 647.

kart. 4, inv. č. 693, sign. 668.

kart. 6, inv. č. 697, sign. 670.

kart. 6, inv. č. 706, sign. 679.

inv. č. 698, sign. 671, L 327.

inv. č. 710, sign. 679 IV.

inv. č. 707, sign. 679 I.

inv. č. 708, sign. 679 II.

kart. 35 – 36, inv. č. 1336/2, sign. 5.

kart. 3, inv. č. 1398, sign. 98.

inv. č. 763.

inv. č. 774.

inv. č. 769, sign. 737/L356.

kart. 32 - 33, inv. č. 1334/11, sign. 3.

inv. č. 782.

6 Přílohy

- I. Itinerář Leopolda Karla Viktorína z Winidischgrätzu
- II. Itinerář sestavený Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu
- III. Obrazová příloha

I. Itinerář cesty Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu

Rok	Měsíc	Den	Trasa	Zastávka na noc	Pobyt - počet nocí
1737	srpen	5.	Vídeň, Langenzendorf, Stockerau, Malebern (Unter), Hollabrunn	Hollabrunn	1
		6.	Magersdorf, Pulckau, Langau bei Geras, Vratěnin, Písečné, Slavonice, Kunžak, Jindřichův Hradec, Somohol, Červená Lhota	Červená Lhota	2
		8.	Košice, Tábor, Sudoměřice, Votice, Bystřice, Nespeky	Nespeky	1
		9.	Jesenice, Praha	Praha	7
		16.	Tursko, Velvary, Budyně n. Ohří, Lovosice, Ústí n. Labem	Ústí n. Labem	1
		17.	Petrovice, Drážd'any	Drážd'any	7
		24.	Míšeň, Stauchitz, Wermsdorf	Wermsdorf	1
		25.	Lipsko	Lipsko	1
		26.	Düben, Wittenberg	Wittenberg	1
		27.	Trevenbrietzen, Beelitz, Saarmund, Berlín	Berlín	4
	31.	Postupim	Postupim	1	
	září	1.	Brandenburg	Brandenburg	1
		2.	Ziesar, Burg (bei Magdeburg), Magdeburg	Magdeburg	1
		3.	Helmstedt	Helmstedt	1
		4.	Braunschweig, Pienna, Hannover	Hannover	2
		6.	Celle, Wietendorf	Wietendorf	1
		7.	Zährendorf, Zolldenschider	Zolldenschider	1
		8.	Hamburg	Hamburg	6
		14.	Cranz, Buxtehude	Buxtehude	1
		15.	Closter-Zeven, Ottersberg, Bremen	Bremen	1
		16.	Delmenhorst, Wildeshausen, Cloppenburg	Cloppenburg	1
		17.	Löningen, Haselünne, Lingen (Ems)	Lingen	1
		18.	Nordhorn, Delden	Delden	1
		19.	Goor, Deventer, Apeldorn	Apeldorn	1
		20.	Vorthuizen, Amersfoort, Utrecht	Utrecht	3
		23.	Amsterdam	Amsterdam	3
		26.	Zaandam, Alkmaare	Alkmaare	1
		27.	Schagerbrug, Den Helder, Tuexel (Texel)	Tuexel	1
		28.	Alkmaarwegen	Alkmaarwegwn	1
		29.	Schagerbrug, Alkmaar, Haarlem	Haarlem	1
		30.	Leiden	Leiden	2

	říjen	2.	Haag	Haag	5	
		7.	Delf, Rotterdam	Rotterdam	1	
		8.	Gouda, Bodegraven, Woerden, Utrecht	Utrecht	1	
		9.	Gorincham (Choring/Gorkom)	Gorincham	1	
		10.	Vianen, Flandern, Kapelen, Thugeu	Thugeu	1	
		11.	Sündert (Zondert), Marksum (Marksem)	Marksum	1	
		12.	Antverpy, Mechelen (Malines)	Mechelen	1	
		13.	Brusel	Brusel	39	
	listopad	21.	Aalst (Alost), Gent	Gent	1	
		22.	Courtrai (Kortrijk)	Courtrai	1	
		23.	Menen, Lille	Lille	2	
		25.	Ponta, Tressin, Tounai, Orchies, Davai	Davai	1	
		26.	Cambrai, Péronne	Péronne	1	
		27.	Marchepot, Fanche-Fonchette, Roye, Chonchy-les-Pots, Cuvilly, Gournay-sur-Aronde	Gournay-sur-Aronde	1	
		28.	Pont-Sainte-Maxence, Senlis, Chantilly, La Chapelle-eu-Serval, Louvres, Le Bourget		1	
		29.	Paříž	Paříž	22	
	prosinec	20.	Bondy, Claye-Souilly	Glay	1	
		21.	Meaux, St. Jean de Jumeaux (Saint Jean les Deux Juneaux), La Ferte´-souz-Jovarre, Chezy sur Marne, Chateau Thierry	Chateau Thierry	1	
		22.	Fossoy, Dormans, Bison-et-Orquigny, Espernai	Espernai	1	
		23.	Chalon en Champagne, St. Menekould	St. Menekould	1	
		24.	Clermont en Argonne, Dombabasle en Argonne, Verdun	Verdun	2	
		26.	Manheulles, Harville, Mars-la-tour, Gravelotte, Metz	Metz	1	
		27.	Hodendaage, Thionville, Roussy-le-Village, Frisange, Luxembursko	Luxembursko	1	
		28.	Trier, Haag	Haag	2	
		30.	Laufersweiler, Eckweiler	Eckweiler	1	
		31.	Mainz	Mainz	3	
		1738	leden	3.	Hattersheim (Heitersheim), Frankfurt nad Mohanem	Frankfurt nad Mohanem
	5.			Hanau, Dettingen (Döthingen), Bessenbach	Bessenbach	1
	6.			Weibersbrunn (Rohnbrunn), Esselbach, Remlingen, Würzburg	Würzburg	7
13.	Kitzingen			Kitzingen	1	
14.	Langenfeld, Emskirchen (Embskirchen), (Fahrenbach), Norimberk			Norimberk	1	
15.	Feucht, Deining			Deining	1	
16.	Parsberg, Laaber, Regensburg			Regensburg	1	

	17.	Saal an der Danau, Neustadt an der Danau, Geisenfeld	Geisenfeld	1
	18.	Neuburg an der Danau	Neuburg an der Danau	1
	19.	Holzheim	Holzheim	1
	20.	Augsburg	Augsburg	2
	22.	Tegenbach, Fürstenfeldbruck, Mnichov	Mnichov	59
březen	22.	Wolfratshausen, Benediktbeuern, Walchensee	Walchensee	1
	23.	Mittenwald, Scharnitz, Seefeld, Martinswand, Innsbruck	Innsbruck	1
	24.	Schönberg im Stubaital, Steinbach am Brennen, Brennenro	Brennero	1
	25.	Mittewald, Brixen, Kollmann, Deutschen, Bozen (Bolzano)	Bolzano	1
	26.	Branzoll, Egna (Neumarkt), San Michelle All'Adige, Trento	Trento	1
	27.	Rovereto, Ala, Peri, China?, Volarge	Volarge	1
	28.	Verona	Verona	1
	29.	Caldiero, Montebello, Vicenza	Vicenza	1
	30.	Schlesia?, Padova	Padova	1
	31.	Brenta, Venediz (Benátky)	Benátky	21
duben	21.	Cesenatico, Rimini	Rimini	3
	24.	Pesaro, Fano, Marota, Senigallia, Ancona, Camerano, Maria Loveto, Recanati	Recanati	1
	25.	Loreto	Loreto	1
	26.	Sambucheto, Macerata, Tolentino, Walcimarra, Serravalle	Alle Case nove	1
	27.	Foligno, Asissi, Spoleto, Terni	Terni	1
	28.	Narni, Otricoli, Civitas Castelana, Rignano, Castel Nuovo di Porto, Řím	Řím	33
květen	31.	Marino, Velletri, Cisterna di Latina, Sermoneta		1
červen	1.	Terracina, Fodni	Fodni	1
	2.	Itri, Sant Agata, Francolise, Capva	Capva	1
	3.	Aversa, Neapol	Neapol	14
	17.	Pozzuoli	Pozzuoli	1
	18.	Ischia	Ischia	1
	21.	Anzio	Anzio	1
	22.	Řím	Řím	11
červenec	3.	La Storta, Baccano, Monterosi, Ronciglione, Viterbo	Viterbo	1
	4.	Montefiascone, Bolsena, San Lorenzo Nuovo, Aquapeudente	Aquapeudente	1
	5.	Radicofani, Torrenieri, Buonconvento, Monteroni, Siena	Siena	2
	7.	Castelina Scallo, Poggibonsi, San	Livorno	3

		Romano, Livorno		
	10.	Pisa	Pisa	1
	11.	Lucca	Lucca	1
	17.	Pistoia, Florencie	Florencie	14
	31.	Fiorenzola	Fiorenzola	1
srpen	1.	Boloň	Boloň	2
	3.	Modena	Modena	1
	4.	Regio Emilia, Sant Ilario d'Enza, Parma	Parma	1
	5.	Fidentia, Pienza	Pienza	4
	9.	Tortona, Serravalle S., Voltaggio	Voltaggio	1
	10.	Campomorone, Janov	Janov	4
	14.	Campomorone, Voltaggio	Voltaggio	1
	15.	Novi Ligure, Alessandria	Alessandria	1
	16.	Quatordecim, Felizzano, Asti, Carrigliano, San Michelle, Poirino, Trofarello, Turín	Turín	4
	20.	Settimo, Chivasso, Cigliano, San Germano, Vercelli	Vercelli	1
	21.	Novarra, Magenta, Miláno	Miláno	16
září	6.	Jezero Maggiore, ostrov Bella	Bella	1
	7.	Ostrov Madré, Arona, Miláno	Miláno	5
	13.	Lodi	Lodi	1
	14.	Pizzighettone, Cremona	Cremona	1
	15.	St. Pietro	St. Pietro	1
	16.	Bozzolo, Mantova	Mantova	2
	18.	San Benedetto, Mantova	Mantova	1
	19.	Sanguinetta, Montagnana	Montagnana	1
	20.	Bevilacqua, Este, Monselice, Padova	Padova	1
	21.	Brenta, Benátky	Benátky	5
říjen	1.	<i>Na moři</i>		1
	2.	Piran, Capo di Stria (Koper)	Capo di Stria	1
	3.	<i>Přístav</i>		1
	4.	Terst	Terst	1
	5.	Prosecco	?	1
	6.	Duino, Sant Giovanni, Gorizia	Gorizia	1
	7.	Gradisca d'Isonzo, Gorizia	Gorizia	7
	14.	Villach		1
	15.	Lublaň	Lublaň	1
	16.	Baewitz, Gorawitz	Gorawitz	1
	17.	Maibor, Grätz	Gätz	2
	19.	Röthelstein, Bruck an der Mur, Mürzzuschlag	Mürzzuschlag	1
	20.	Schottwien, Neunkirchen, Wiener Neustadt, Trautmannsdorf	Trautmannsdorf	

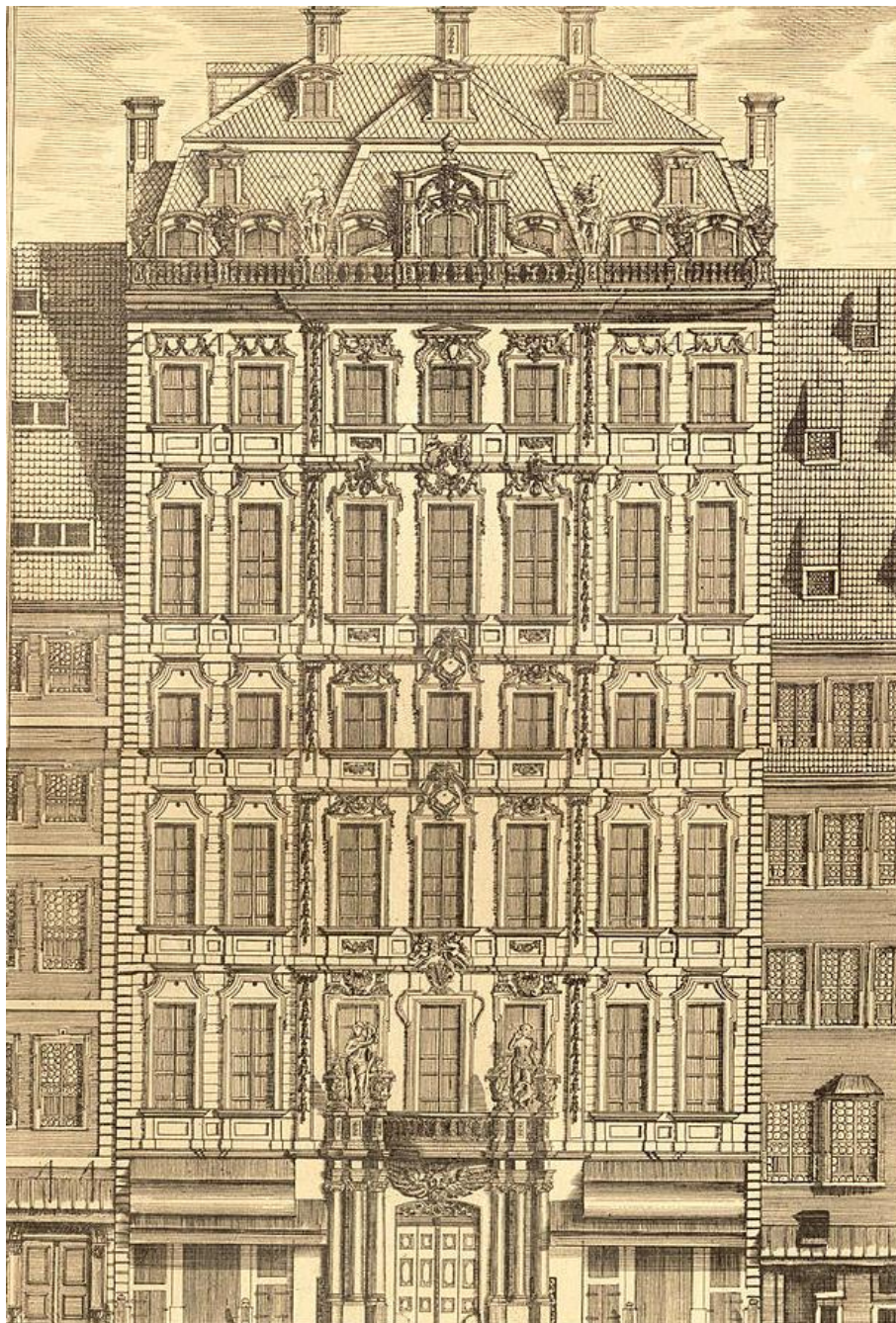
II. Itinerář sestavený Leopoldem Janem Viktorínem z Windischgrätzu
27. července 1737

	Praha	X	Salzburg (Salzburk)
	Dresden (Drážďany)		Tyrol (Tyrolsko)
	Berlin (Berlín)		Venedig (Benátky)
	Hamburg	X	Ferrara
	Hannover		Bologna (Boloň)
	Westphalen (Vestfálsko)		Loretto P.P.
	Holand (Severní Nizozemí)		Rom (Řím)
	Brusel, Nederland (Brusel a Španělské Nizozemí)		Neaple (Neapol)
X	Cölln (Kolín nad Rýnem)		über Rom nach Florentz (přes Řím do Florencie)
X	Westerwald (pohoří v Německu)		Genua (Janov)
	Frankfurt (Frankfurt nad Mohanem)		Turin
	Maintz (Mohuč)		Maýland (Milán)
	Würtzburk		Friaul (Furlánsko)
	Norimberk		Cärnthen (Korutany)
	Regensburk (Řezno)		Crain (Kraňsko)
	Augsburg		Steuer Marck (Štýrsko)
	München (Mnichov)		<i>Trautmannsdorf</i>

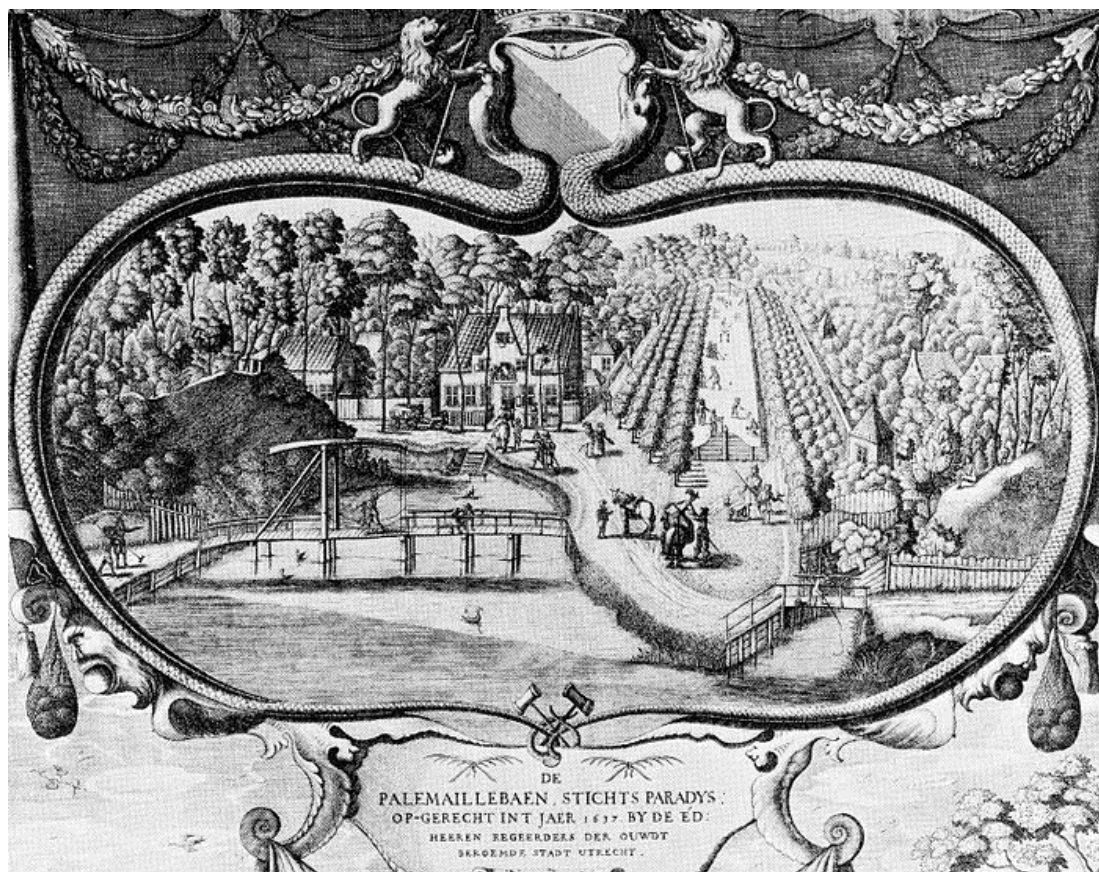
III. Obrazová příloha

1. Bankovní dům Hochmanna a Kocha v Lipsku, [převzato z http://de.wikipedia.org/wiki/Peter_Hohmann#/media/File:Hohmannsches_Haus.jpg, odkaz funkční k 11. květnu 2015.]
[převzato z http://de.wikipedia.org/wiki/Johann_Moritz_Gustav_von_Manderscheid-Blankenheim#/media/File:Johann_von_Manderscheidt.jpg, odkaz funkční k 11. květnu 2015.]
2. Hřiště na Paille Maille_1645 [převzato z http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/20/Maliebaan_1645.jpg, odkaz funkční k 11. květnu 2015.]
3. Lov_Amalienburk - GelbenhausPeter_Jakob_Horemans [převzato z https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Jacob_Horemans#/media/File:Peter_Jacob_Horemans_Parforcejagd_am_Gelben_Haus_Amalienburg.jpg, odkaz funkční k 30. červenci 2015]
4. Monbijou 1735 [převzato z <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8b/Monbijou1735.jpg>, odkaz funkční k 11. květnu 2015.]
5. Schottenkloster 1672 [převzato z , odkaz http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/Schottenkloster_1672_Vischer.jpg funkční k 11. květnu 2015.]
6. Nymphenburg 1730 [převzato z http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8c/Nymphenburg%2C_de_Geier%2C_um_1730.jpg, odkaz funkční k 11. květnu 2015.]
7. Mince Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu [převzato z <http://www.acsearch.info/search.html?similar=725802>, odkaz funkční k 11. květnu 2015.]
8. Mince Josefa Mikuláše z Windischgrätzu [převzato z <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=617&lot=10091>, odkaz funkční k 11. květnu 2015.]
9. Portrét Marie Dominiky z Martinic (1769). Převzato z Pavel MOTEJZÍK, *Zelená Hora a Klášter u Nepomuka*, České Budějovice 2006.
10. Úvodní stránka deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu. [Uloženo v SOA Plzeň, pobočka klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3]
11. Rokoková společnost v parku (kol. pol. 18. st.) [převzato ze Studijní depozitář mobiliárních fondů Plasy, ev. č. KL 586a]
12. Rokoková společnost při tanci (kol. pol. 18. st.) [převzato ze Studijní depozitář mobiliárních fondů Plasy, ev. č. KL 586a]
13. Leopold Karel Viktorín s matkou [převzato ze Studijní depozitář mobiliárních fondů Plasy, ev. č. HT]

14. Instrukce Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu synovi [Uloženo v SOA Plzeň, pobočka klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 154, inv. č. 1398/3, sign.98]
15. Stvrzenka o vyplacení peněz [Uloženo v SOA Plzeň, pobočka klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3]
16. Účetní seznamy 14. ledna - 22. ledna 1738 [Uloženo v SOA Plzeň, pobočka klášter u Nepomuku, RA Windischgrätzů, kart. 32 – 33, inv. č. 1334/11, sign. 3]
17. Svatební smlouva Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu s Marií Dominikou z Martinic (detail: podpis Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu)

1. Bankovní dům Hochmanna a Kocha v Lipsku

2. Hřiště na Paille Maille_1645

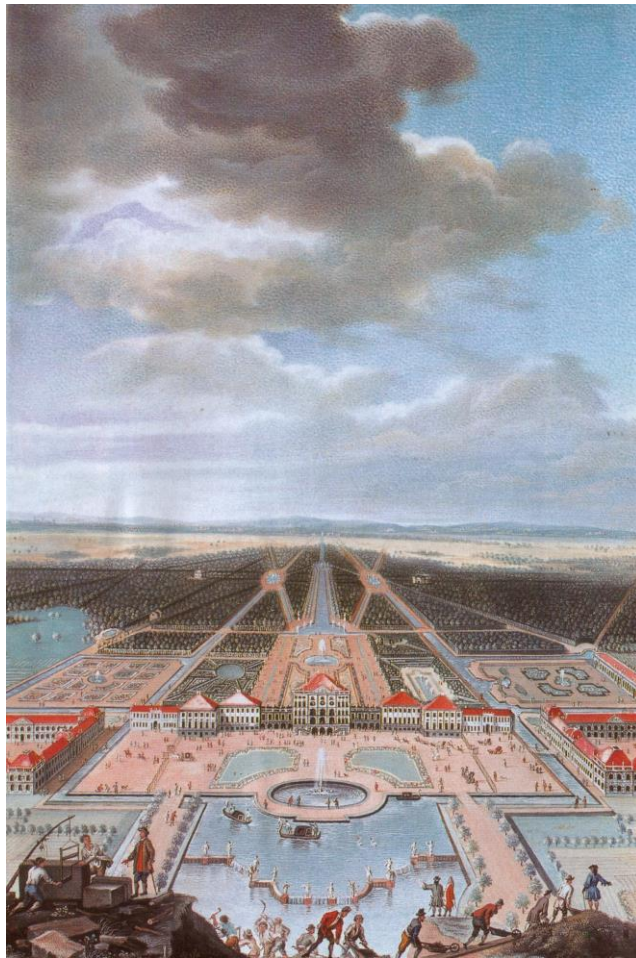
3. Lov_Amalienburk – Gelbenhaus (Peter Jakob Horemans, 1. pol. 18. St)

4. Monbijou 1735

5. Schottenkloster 1672

6. Nymphenburg 1730

7. Mince Leopold Jan Viktorín z Windischgrätzu

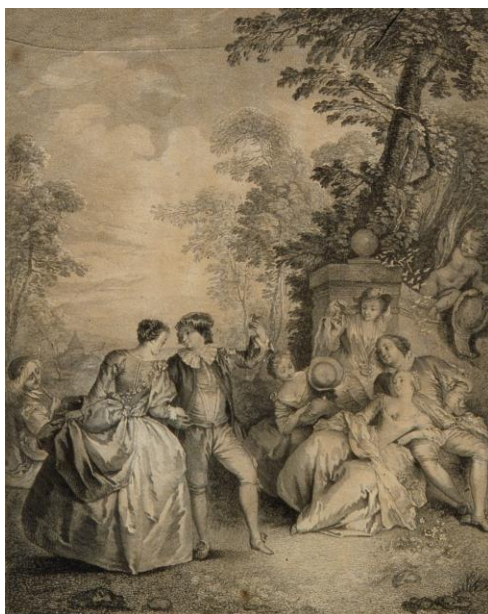
8. Mince Josefa Mikuláše z Windischgrätzu

9. Marie Dominika z Martinic 1769

Arb- Buchlein, 58.
Oben Vollständiger Arb- Beschreibung, welche ich
Leopold Eszop von Windischgrätz
in der Beschreibung
des Baron Hieronimo Anno
1737, aussetzte, Anno
1738 oben Vollständiger
in welcher alle unbedeutendigkeiten,
und Zufälle, welche mir auf dieser
Arb beigekommen, flüchtig
aufgenommen, und Vollständig angesetzt
worden.
O. A. M. D. G.
297

10. Úvodní stránka deníku Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu (1737)

11. Rokoková společnost v parku (kol. pol. 18. st.)

12. Rokoková společnost při tanci (kol. pol. 18. st.)

13. Leopold Viktorín z Windischgrätzu s matkou

Instruction

Wie sich Mein Sohn Leopold auf seiner
Reise mit Gottes Gnade unter Direction
und Aufsicht des Herrn Baron Jacob Joseph
Gübrich, kriegsgerath von der Märsch und
Landm. kriegs zu befehlen, und sich
selbst anzusehen sijn.

Es wird Meinem Sohn Leopold, welches Reises
von bald ig Jahr complet vernehmen wird, wohl
bekannt und unermesslich sijn, wie sehr zu
Liebe und Sorgfalt sich und seiner Mutter
selben erzogen, und große Mühe er ist nicht allein
auf seinen ordinarischen Gottes und des Kaisers
Dienst, sondern auch extra gelassene Läufe
und Aufträge, damit er sich vornehmlich zu
Ehre und Ehre Gottes, welches das höchste
Umfeld ist, aber
als ein kühner Mann das Züchtigen und
Fähigkeit, auch zu einem kühnen
Gebäude ausstreichenden kühnen
Vorgang, nicht in dem Namen
fordern, sondern seine Eltern als die
nutzigen von

14. Instrukce Leopolda Jana Viktorína z Windischgrätzu synovi

17. svatební smlouva Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu s Marií Dominikou z Martinic 1736 (detail: podpis Leopolda Karla Viktorína z Windischgrätzu)